20 godina Vučićevog zakona o informisanju

RAČUN KOJI NIKAD NEĆE ZASTARITI

Divlja gradnja vlasti: Topličin venac

BEZAKONJE, BAHATOST I LAŽI

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 250 RSD

01420 9 770353 802002

VREME

broj 1450

18. oktobar 2018.

Afera Crvena zvezda – Pari Sen Žermen

KO TU KOGA NAMEŠTA

Procenjuje se da će
preko 65% današnjih prvaka
raditi poslove za koje u Srbiji
još uvek ne postoji obrazovanje.

Ne dozvolimo da Srbija bude
zemlja propuštenih prilika.

budimopametni.rs

Inicijativa
Digitalna
Srbija

VREME
BROJ 1450
18. oktobar 2018.

04 Zoom: Vučiću batak, narodu trtica
06 Afera Crvena zvezda – Pari Sen Žermen: Ko tu koga namešta
10 Topličin venac: Divlja gradnja po nalogu gradskih vlasti
14 Beograd, rebalans budžeta: Zanimljiva gradska matematika
18 Vojska i politika: "Majmunjak" na lakat krivini
20 Intervju: Sonja Liht
25 Nuspojave: Čarape Ju(n)ga Radivojevića
26 Kultura sećanja: Vučićev Zakon o informisanju
30 **Intervju: Grujica Spasović, svedok vremena**
34 Srpska diplomatija: Gde se danas brukamo
37 TV manijak: Jutro sve promeniti neće
38 Međunarodni dan žena na selu: Život bez plate, penzije i pasoša

KULTURA

40 **Uspomena: Milena Dravić**
42 Sajam knjiga: Čitanje jeste radost
44 Intervju: Bojana Denić
46 Čarls Simić: Čudovište voli svoj lavirint
47 Geopoetika: Godina kvalitetnih knjiga
48 Laslo Vegel: Grad, ono što ostaje
49 Maroko: A kako je kod vas
51 Strip: Sjaj dekadencije
52 Koncert: Živeti od prošlosti

SVET

54 **Turska: Preterali u ispitivanju**
56 Evropska unija: Bregzit u irskom ćorsokaku
58 Svemir: Balistički razvod
61 Navigator: Grlom u jabuke
62 Vreme uživanja: Klavir

"Danas je mnogo lošija situacija na medijskoj sceni nego u doba Zakona o informisanju. Zašto? Zato što ima mnogo manje pluraliteta: izuzev par izuzetaka, sada se gotovo svi mediji nalaze pod direktnom kontrolom Aleksandra Vučića. I to ne njegove vlade ili stranke, nego baš pod njegovom ličnom kontrolom."
RAZGOVARAO: FILIP ŠVARM

Mnogo šta što je činila, govorila bilo je tako postojano, snažno i dostojanstveno, sazdano od onoga što zovemo građanska hrabrost. Bez obzira na cenu
PIŠE: TATJANA NJEŽIĆ

Kad neko nestane tako što uđe u zgradu i iz nje više nikada ne izađe, to postaje ozbiljan problem. Pogotovo ako je ta zgrada saudijski konzulat u Turskoj, a nestali američki državljanin
PIŠE: MILOŠ VASIĆ

Na naslovnoj strani: **Zvezdan Terzić, gen. dir. FK C. zvezda**
Fotografija: **Rade Prelić /Tanjug**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

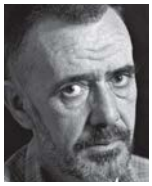
marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Vučiću batak, narodu trtica: Otvaranje "Lidlovih" prodavnica pokazalo je da je narod svuda isti. Samo se predsednici razlikuju

"Kultura otvaranja" postala je dominantna kultura komunikacije s narodom kao najava zlatnog doba koje će takođe biti svečano otvoreno, samo što niko ne zna kada

ŽUTE GAĆE: VUČIĆ KAO BONUS

Sram bilo svakog ko se ruga redovima pred novootvorenim lancem prodavnica "Lidl." Besparica, znatiželja, želja da makar u nečem budete prvi, izvukli su narod u rane jutarnje časove da uhvati red pred 16 "Lidlovih" prodavnica, da budu svedoci nečeg novog, možda i drugačijeg, nečeg o čemu će moći da se priča par dana. Mediji su zabeležili da je na otvaranja tih dućana poseta domovima zdravlja opala za oko 70 odsto.

Tih slika nagledali smo se iz sveta. I tamo narod u mitskim njujorcima i londonima nahrupi kad se otvara nešto novo ili kad se oglasi neka velika rasprodaja, ali to je sve na relaciji prodavac i potrošač, dok je to ovde državni projekt. Da nije, ne bi Aleksandar Vučić, predsednik Srbije, otvarao beogradski dućan kao dokaz da svakog dana napredujemo sve više u svakom pogledu.

Verujem da je i upravi "Lidla" bilo smešno što predsednik države obilazi rafove, hladnjače i kase, ali nisu ludi da se smeju toj besplatnoj dodatnoj reklami: kud baciše onolike pare u reklamiranje "visokog kvaliteta i niskih cena", kud navukoše žute gaće svim dnevnim novinama u Srbiji, ovo s Vučićem došlo im je kao bonus, a malobrojni koji kao neku vrstu poniženja osećaju okolnost da predsednik naše države otvara nemačke dućane – pa makar i šesnaest u jednom danu – neće jesti jeftine piletine. Vučiću batak, a njima trtica.

PALANKA BEZ FILOSOFIJE: KO SE DOČEPA MAKAZA

Uostalom, ovde su ministri otvarali liftove, pešačke prelaze, onima nižim od njih zapadale su ćenife i semafori, ograde, pešački prelazi, šahtovi i druge gluposti, ali je svojevrsna "kultura otvaranja" postala dominantna kultura komunikacije s narodom kao najava zlatnog doba koje će takođe biti svečano otvoreno, samo što niko ne zna kada.

Ko se dočepa nekih makaza da preseče vrpcu može smatrati da je uspeo u životu jer ove televizije sklone državnoj sisi, a gotovo sve su takve, najviše vole direktne prenose takvih događaja i ponašaju se kao da je svaki dan slet povodom rođendana druga Tita. Fiksiraš kameru, dobiješ sinopsis i puštaš direktno u program. Dolazak "Lidla" u Srbiju sigurno jeste znak da smo ucrtani u "potrošačku mapu" Evrope; eto tu su, za razliku od Kosova, neke granice obeležene, i baš se radujem zbog onog preduzimljivog čoveka koji je sabajle kupio pola tone šećera, po promotivnoj ceni, bez namere da pravi džem od šljiva, već da ih preproda u svom malom dućanu, kao što se i dobar deo piletine pojavio na pijacama po višoj ceni nego što je na danu otvaranja bila cena u "Lidlovim" radnjama. I mala korist veseli čoveka, a veselju je doprineo i Predsednik koji pokazuje razumevanje za te ljudske potrebe.

On je, ionako, rodonačelnik i glavni pregalac "kulture otvaranja" i umesto da u novoj "Lidlovoj" radnji činodejstvuje neki državni sekretar u Ljajićevom ministarstvu trgovine, što bi i bio rang odgovarajući značaju događaja, eto nam se ukazao Predsednik odvojivši sat-dva od svog mukotrpnog posla predsednikovanja, potvrđujući tezu o palanačkom karakteru srpske državne politike.

OLIVERA NA PRKOSIMA: OVO NIJE 2012. GODINA. I NIJE

Šta još ima novo u sve starijoj Srbiji? Optimista bi rekao da se opozicija najzad budi u liku Saveza za Srbiju, a pesimista

Foto: Tanjug / Tanja Valić

će reći da su se verovatno potukli na zatvorenoj sednici za javnost kada su tražili da se formulišu zahtevi za izmenu izbornih uslova.

Rano je reći ko je tu u pravu, ali em su se okupili u istoj sali, em su otišli u Lučane, središte mogućeg "trećeg kosovskog boja" na tamošnjim izborima, em su stali pred zgradu REM-a i održali u utorak vanrednu konferenciju za medije sa koje su poručili da ovo nezavisno regulatorno telo za elektronske medije ne sme da bude još jedna režimska ispostava već da mora pod hitno obezbediti punu primenu Zakona o elektronskim medijima.

Najzad, par meseci posle konstituisanja, pokazuju neki aktivizam.

Oni su podsetili javnost da je REM u izbornim kampanjama 2016, 2017. i 2018. godine odbio da vrši monitoring ponašanja elektronskih medija što mu je dužnost, te da je od nezavisnog organa postao partijska ispostava SNS.

Posebno je alarmantna činjenica da televiziji PINK još uvek nije oduzeta dozvola za korišćenje nacionalne frekvencije kao javnog dobra, a da RTS i RTV nisu opomenuti niti kažnjeni zbog kršenja pravila o objektivnom informisanju i ravnopravnoj medijskoj zastupljenosti svih političkih subjekata.

"Kada vidite da TV Pink zloupotrebljava nacionalnu frekvenciju prenoseći uživo sednicu Glavnog odbora vladajuće stranke, što spada u zabranjeno političko oglašavanje izvan predizborne kampanje, ili kada učesnik rijaliti programa na istoj TV propagira nasilje i bestidno vređa za vreme NATO bombardovanja tragično nastradalu devojčicu Milicu Rakić, ili kada na RTS i RTV kao javnim medijskim servisima više od pola godine nije gostovao niti jedan lider opozicije, niti se poštuje obaveza objavljivanja demantija, a na sve to REM ne reaguje – jasno je da ovo regulatorno telo ne radi svoj posao i da nešto hitno mora da se menja kako bismo izborili slobodu medija kao osnovni preduslov za demokratiju u Srbiji", istakli su lideri Saveza.

Dok su se lideri Saveza za Srbiju obraćali novinarima, ispred sedišta REM-a pojavila se članica tog tela Olivera Zekić, koja je predstavnike opozicije optužila da vrše pritisak na nezavisnost tog regulatornog tela.

"Ovo je čist fašizam, pokušaj domaće verzije Informbiroa. Oni neće da pročitaju Zakon o elektronskim medijima u kome jasno piše čime se bavi REM. Ako nešto hoće, neka upute pismeni zahtev, ovo nije ni mesto ni način da se obračunavaju sa institucijama", kazala je Olivera Zekić.

Ona je dodala da niko iz vlasti ne pritiska REM jer, kako je rekla, "ovo nije 2012. godina".

I nije. Profesor Miodrag Zec, koga sam od milošte proglasio za "Vasu Pelagića srpske ekonomije", izjavio je pre neki dan u jutarnjem programu TV N1 da će uskoro lekari u Srbiji bubreg tražiti na Guglu. ¶

Vest da je neko iz uprave Zvezde pokušao da namesti utakmicu sa Pari Sen Žermenom i da na tome zaradi milione evra, kao i hapšenje srpskih fudbalskih menadžera u okviru međunarodne istrage, izbacila je srpski fudbal u centar interesovanja evropske javnosti. Dobre igre klubova i reprezentacije tako su potonule u afere o nameštanju rezultata i pranju novca u postupku preprodaje igrača

KO TU KOGA

Ako se u srpskoj javnosti nije preterano analizirao najveći poraz fudbalera Crvene zvezde početkom oktobra 2018. godine na stadionu Park princeva u Parizu kada je domaćin Pari Sen Žermen pregazio srpskog šampiona, onda je vest da je ta utakmica možda bila nameštena postala vrlo brzo broj jedan od trenutka kada ju je u petak, 12. oktobra, objavio "ugledni" "Ekip" – najčuvenije evropske sportske novine. Navodno, piše pariski list, neko je od funkcionera Zvezde u danima pred utakmicu pokušao da uplatom od pet miliona evra zaradi milione kladeći se na Zvezdin poraz od pet i više golova razlike.

Zvezda je izgubila rezultatom 6:1, a oni koji su gledali utakmicu mogli su da kažu da je srpski prvak dobro prošao i da je razlika mogla da bude i veća. Pored toga, PSŽ je tim velikih zvezda, sa možda najvećim budžetom u svetu i niko se ne iznenadi kada protivniku da 5 i više golova po utakmici, bilo u francuskom prvenstvu bilo u Ligi šampiona. Međutim, ovaj put nije bilo tako. Neko se, navodno, video i sa jednim od vlasnika pariskog kluba, sa multimilionerom iz Katara, sa kojim je valjda dogovoreno nameštanje utakmice. Prvobitno je bilo javljeno, mada do toga na kraju nije došlo, da je već bio razrađen scenario gde i kada bi taj novac po dobijanju opklade trebalo da bude podignut.

Javnost je to razumela ovako: "Ekip" tvrdi da je dobio dojavu iz izvora bliskog predsedniku UEFA Čefurinu da je neko iz Zvezde pokušao da uradi opisano, ali da je valjda shema provaljena, pa do realizacije "uplate" nije došlo. Još se "saznalo" da je UEFA to saznala od nekoga iz Srbije, što je bio dobar povod da tabloidi krenu izokola da nagađaju ko bi to mogao da bude, a iz FK Crvena zvezda da posle oštrog demantija najave i tužbu protiv pariskih novina, zbog čega je u Pariz otputovao Stefan Pantović, "prvi operativac kluba".

Cela ova priča dobila je dodatno na značaju jer se preklopila sa akcijom "Čiste ruke" u kojoj je belgijska policija pohapsila veliki broj učesnika u pranju novca preko transfera fudbalera u ovu državu Evropske unije. Ruka zakona je odnela, privremeno, i srpskog menadžera Dejana

NAMEŠTENI ZA SLIKANJE: Timovi Crvene zvezde i Pari Sen Žermena pre sporne utakmice
Fotografije: AP

A NAMEŠTA

Veljkovića, za koga se tvrdi da je "upravljao" polovinom klubova u Belgiji.

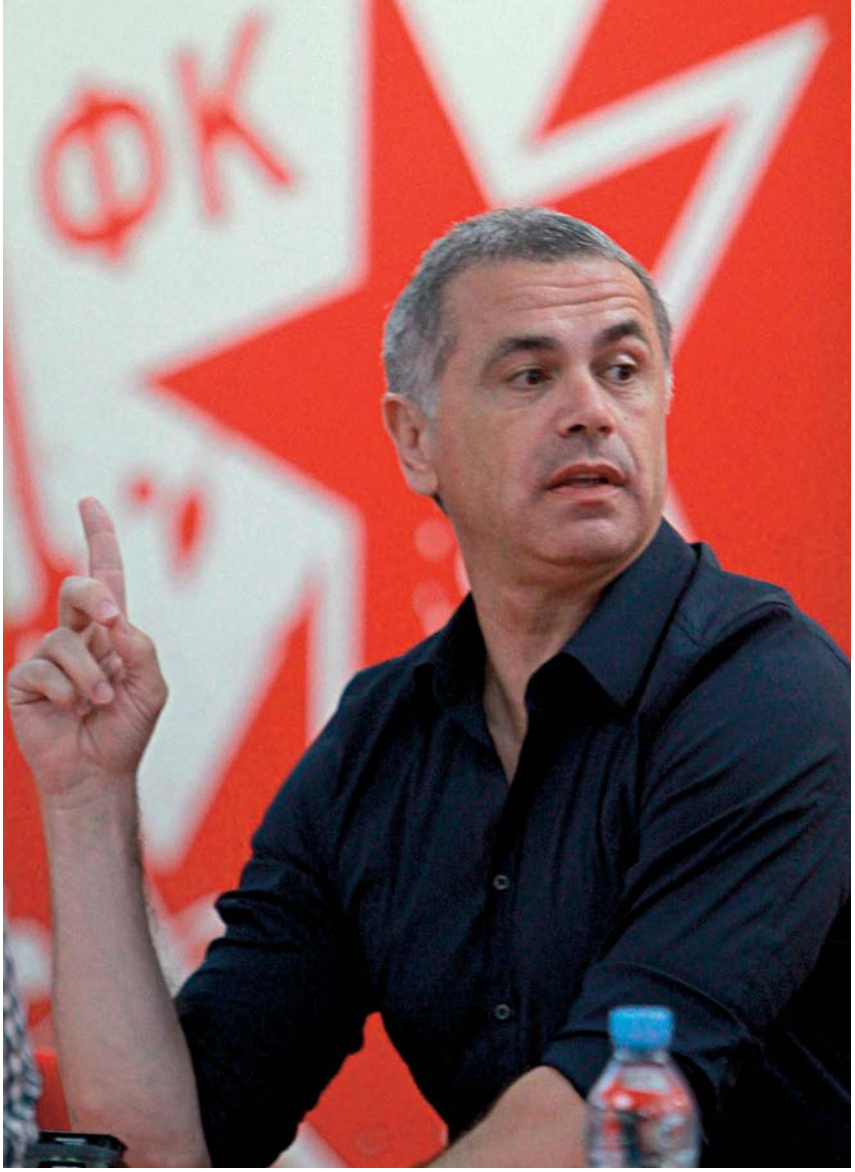
Pored toga, na dojavu kolega iz Belgije, srpska policija je ispraznila račune i sefove Veljkovića i njegovog partnera Uroša Jankovića, te zaplenila njihove stanove i lokale u Beogradu i Nišu. Tužilaštvo za organizovani kriminal je saopštilo da je zaplenjeno više od 1,2 miliona evra u kešu sa računa ove dvojice i da je stavljena zabrana na korišćenje na sedam ekskluzivnih stanova i lokala.

Inače, srpske menadžere iz istrage belgijske policije beogradska štampa odmah je povezala sa Matejom Kežmanom, nekadašnjim fudbalerom Partizana, srpske reprezentacije i brojnih evropskih klubova, kao i njegovim klijentom Sergejom Milinkovićem Savićem, igračem rimskog Lacija i srpske reprezentacije.

KOGA SMO SVE IMALI

Kada pogledamo aktere umešane u ove dve afere, izgleda kao da se sada na međunarodni nivo izdigla tema kojom su se dugo godina javno bavili samo neki mediji i, na mahove, srpsko pravosuđe. Naime, nameštanje utakmica i pranje novca od preprodaje igrača zvuče kao normalna stvar kada se govori o srpskom fudbalu, a detalji koji prate i jedan i drugi slučaj ilustruju ono za šta ovde često nije bilo dovoljno kredibilnih potvrda i dokaza da bi se govorilo javno.

Da li je priča koju je objavio pariski sporski list takva? Mada predstavnici UEFA nisu hteli da daju nikakav specifičan komentar u vezi sa tim, francusko tužilaštvo je ipak potvrdilo da sprovodi istragu. Novinar "Vremena" je pokušao da od kolega iz Pariza sazna ko je bio izvor za ovu priču, ali su oni, razumljivo odbili »

DEMANTUJE:
Zvezdan Terzić
Foto: Aleksandar Levajković /FoNet

da to saopšte, ograđujući se da možda sve što je napisano nije tačno. Njima su, novinarima "Ekipa", iz evropske agencije koja prati uplate na kladionicama rekli da nije bilo za tu utakmicu nikakvih sumnjivih uplata, odnosno, da za sada nema dokaza da je neko uzeo tih pretpostavljenih 5 miliona evra i uradio ono što se radi u političkim kampanjama u Srbiji: razdelio novac na nekoliko hiljada ljudi ili virtuelnih naloga na internetu i uplatio identičnu sumu na tiket na kome je trebalo da piše da će Zvezda izgubiti sa bar 5 golova razlike.

Na internetu se ubrzo pojavio blog na kome se za celu ujdurmu okrivljuje Ivica Tončev, funkcioner Socijalističke partije Srbije, predsednik fudbalskog kluba Radnički iz Niša i državni sekretar u Ministarstvu inostranih poslova, ali je taj tekst brzo uklonjen. On je tu bio imenovan kao čovek koji se sastaje sa vlasnikom kompanije koja poseduje francuski klub, i zaista, u oktobru 2017. godine bila je jedna fotografija na srpskim portalima na kojima je Tončev sa Naserom Al-Kelaifijem.

Tončev za "Vreme" kaže da se slučajno slikao sa Naserom Al-Kelaifijem kada je svog sina vodio na utakmicu PSŽ–Nica u oktobru 2017, da ga ne poznaje, da nikakvog kontakta sa njim nije imao i da, razume se, on nema nikakve veze sa ovim slučajem "nameštanja" utakmice.

"Mogu da zamislim šta bi mi tek radili da sam bio na utakmici PSŽ–Zvezda", kaže Tončev za "Vreme".

Iz fudbalskog kluba Crvena zvezda takođe su demantovali da su imali bilo kakve kontakte sa ljudima iz PSŽ van onoga što je zahtevao protokol, ali su i rekli da "sve ovo" izgleda kao nameštaljka nekog iz Srbije kome se ne dopadaju uspesi i stabilizacija kluba u poslednje dve sezone.

Na drugom kraju Topčiderskog brda u Beogradu, oglasilo se i FK Partizan preventivnim saopštenjem u kome se kaže da oni nemaju nikakve veze sa tim slučajem i ukazali na "spinovanje" o domaćem izdajniku umesto da se piše ko je to iz Zvezde pokušao da namesti utakmicu i zaradi basnoslovnu sumu novca.

Kako već priliči, povodom "slučaja" oglasio se i predsednik Srbije Aleksandar Vučić, koji je na nekom drugom događaju govorio i o "Ekipovoj" priči. Po njegovim rečima, to se nije dogodilo, on ne veruje da je priča tačna, veruje da su "to trikovi", ali obećava da će srpska policija, ukoliko bude bilo potrebno, sarađivati sa Interpolom i, ako treba, uraditi sve po zakonu. U zbiru, ni Vučić ne veruje da bi neko tako nešto pokušao, ali ako budu Francuzi tražili da se ispita – mi ćemo da ispitamo.

ZAŠTO BI TO NEKO RADIO I KO ĆUTI

Od trenutka kada smo načuli da je Zvezda možda smišljeno izgubila onako kako je izgubila od daleko boljeg PSŽ-a, više se govorilo o tome šta se dešavalo na tribinama nego o tome kako je igrao tim koji će biti upamćen po tome da je prvi put uveo klub u najelitnije takmičenje, ali i upisao najveći poraz u njegovoj istoriji. Analize su govorile o nadmoći i bogatstvu francuskog tima, o tome da ima najbolji napad na svetu i da Zvezda nije ništa više mogla da učini. Pojednostavljeno: očekivao se poraz, možda ne toliki ali izgleda, prema onome što se dešavalo na terenu, da je i 6:1 dobar rezultat jer su Parižani mogli da daju i više golova.

Ipak, prema onome što je do sada priča iz "Ekipa" pokrenula, može da se pomisli da je taj očekivani debakl mogao da bude dobro iskorišćen i naplaćen: ako bismo poverovali u priču, neko je iz Zvezde (prema svemu, to može da bude samo direktor kluba Zvezdan Terzić) spakovao novac u torbu, otišao do predsednika Pari Sen Žermena i ugovorio aranžman: naši se neće mnogo braniti, vi ćete da nas napunite, a ja ću novac da odnesem "bukmejkeru" koji će da ga rasporedi na kladionicama tako da se "ne provali", a posle ćemo da podelimo zaradu. Kvota na Zvezdin poraz od 5 golova razlike bila je preko 6, što znači da bi na uloženi evro neko dobio više od 6 evra. Pored toga, vlasnik iz Katara je sam po sebi problematičan: prošle godine je protiv njega bila vođena istraga zbog koruptivnih radnji prilikom izbora Katara za domaćina Svetskog kupa, a Pari Sen Žermen je u poslednjih nekoliko godina toliko često demolirao svoje protivnike sa 5 i više razlike da niko ne bi pomislio da je to nameštено...

NIKO NE ZNA GDE JE: Mateja Kežman (gore)
Foto: FoNet/Antonio Ahel

"POSVEĆEN REPREZENTACIJI DO DALJNJEG": Slaviša Kokeza (dole)
Foto: Zoran Zestic /Tanjug

Dakle, imamo čoveka iz srpskog fudbala koji je sinonim za korupciju, imamo francuski klub koji drže arapski milioneri skloni korupciji i imamo ogromnu razliku u klasi dva tima: ovako razumevanje stvarnosti lako može da nas navede da poverujemo u ono što je "Ekip" sa rezervom objavio, a što trenutno istražuje francusko tužilaštvo. Veliko finale svega toga videlo bi se u ogromnoj zaradi za Zvezdu, odnosno tog funkcionera i ostale iz kluba koji bi u zaveru bili uključeni, a čoveku iz Katara takođe bi neki milion dobro došao s obzirom na sumanuta ulaganja u klub koji uprkos tome ne može da osvoji Ligu šampiona i da prema finansijskim pokazateljima, po zaradi, sustigne jedan Mančester junajted ili Real Madrid... Međutim, sve je, navodno, sprečeno delovanjem tog nekog informera iz Srbije, nekoga ko je imao informaciju da se sprema ova "zavera" i ko je onda to dojavio baš UEFA, valjda ne verujući srpskom pravosudnom sistemu.

Tabloidi se danima bave tom temom, ko je "drukao", ko je izdao, ko je taj koji je prijavljivao nešto u UEFA što nikome nikada nije ni palo na pamet, jer, sa druge strane, ne mogu da otkriju ko bi iz Zvezde i da li bi zaista na taj način probao da naplati rezultatsku bruku u Parizu. O svemu su govorili svi, izjasnio se svako ko se javio na telefon ovih dana, samo je izostala reakcija "matičnog" saveza: iz Fudbalskog saveza Srbije ni glasa povodom ovog slučaja, kao ni povodom slučaja iz Belgije.

U pisanoj poruci, predsednik saveza Slaviša Kokeza rekao je da je sada usredsređen na dešavanja u vezi sa reprezentacijom i da ga jedino interesuje nastup nacionalnog tima u Ligi nacija.

FUDBAL NA KLACKALICI

Dok se sve ovo dešavalo, što u Belgiji, što u Francuskoj, što u Srbiji, srpska je reprezentacija igrala treće i četvrto kolo u okviru Lige nacija: pobedila je Crnu Goru u Podgorici i igrala nerešeno sa Rumunijom u Bukureštu.

Srbija je prva u grupi u kojoj je još i Litvanija i ima velike šanse da bude prva na kraju takmičenja, što će joj značiti i kada krenu kvalifikacije za prvenstvo Evrope na proleće 2019. godine i biće premeštena u viši rang za narednu turu Lige nacija.

Igrač čije se ime pominje u aferi "Čiste ruke" u Belgiji je Sergej Milinković Savić, koji je bio jedan od razloga zbog koga je smenjen prošle godine selektor Slavoljub Muslin. On, inače, nije počinjao utakmice i nije pokazao ni deo talenta o kome su mesecima pisali beogradski tabloidi i neki sportski portali. Biće da su do Milinkovića Savića dok se kao trudio da se fokusira na utakmice, dolazile vesti o tome da su njegovi menadžeri, koji su poslednjih godinu dana filovali tabloide pričama o tome da vredi više od 100 miliona evra i da ga traži ceo svet i slično – ili pohapšeni ili pod istragom, a za Mateju Kežmana se i ne zna gde je.

Sada se govori o tome da bi i on trebalo da bude saslušan, a neki raniji slučajevi – na primer, kada je vođen postupak protiv Zvezdana Terzića – pokazuju da igrači možda i ne znaju do kraja na koji način završe u nekom klubu, niti znaju sve elemente aranžmana između dva ili tri kluba. Takođe, srpsko pravosuđe se pokazalo nesposobnim da takve optužbe reši do kraja: jedna garnitura je spektakularno hapsila Džajića i jurila Terzića, a druga politička garnitura je sve to zanemarila.

Novac koji je u igri često je toliko veliki da mladić od 18 godina koji raste u Srbiji mora da bude presrećan što se odjednom našao u situaciji da jednim potpisom omogući sebi i svojoj familiji lagodan život i večiti provod po srpskim splavovima sa glavom između sisa starleta iz rijaliti programa. A šta rade čike zaista, ko je kome dao novac, koliko igrač zaista vredi i da li je njegov ugovor koji je potpisao zaista to ili je njegovom matičnom klubu prebačeno mnogo više novca nego što on vredi da bi se taj novac oprao u Srbiji i potom vratio onim čikama u Evropi... Ko može o tome da razmišlja!?

Za to vreme iz susedne Albanije stiže vest: od janura 2019. godine u ovoj balkanskoj državi biće ukinute "sportske" kladionice. Možda zbog toga što je njihov klub Skenderbej, šampion u fudbalu, ove godine kažnjen desetogodišnjom suspenzijom iz svih UEFA takmičenja zbog nameštanja utakmica. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Bezakonje, bahatost

Slučaj Topličinog venca pokazuje kako je grupa odlučnih građana u stanju da razotkrije mutne radnje gradskih vlasti koje se stavljaju iznad zakona i ne mare za propise, da uhvati u laži gradske čelnike i zaustavi divlju gradnju koju je naložio Gradski sekretarijat za saobraćaj. Makar privremeno

Sve je počelo 21. septembra ujutru. U ulicu Topličin venac, u deo između Pop Lukine i Parka vojvode Vuka, došli su radnici sa građevinskim mašinama i počeli da buše i skidaju asfalt. Nisu, doduše, došli noću u pratnji momaka sa fantomkama na glavama, ali stanovnici tog dela grada nisu bili zvanično obavešteni o bilo kakvim radovima. U ulici su bili parkirani automobili, u kafićima sedeli ljudi.

Nekolicina građana koji žive u okolnim zgradama istrčala je na ulicu da vidi šta se događa. Broj mašina i kamiona u ulici ukazivao je da počinju ozbiljni građevinski radovi. Od nekoga ko je ličio na nadzorni organ "Beograd-puta" tražili su radni nalog. Nisu ga dobili. Tražili su građevinsku dozvolu. Nisu je dobili. Da su tog jutra gledali televiziju "Pink", znali bi šta se događa.

GRANITNE PLOČE I LOMLJENA KOCKA

Gostujući na "Pinku", zamenik gradonačelnika Beograda Goran Vesić najavio je rekonstrukciju Topličinog venca koja je "počela danas" i koja će trajati 280 dana. "U prvoj fazi ćemo raditi okolne ulice, Vuka Karadžića, Carice Milice, Topličin venac sve do Pop Lukine, a u drugoj Park vojvode Vuka koji je trenutno jedan od najneuređenijih. Čitav taj kraj će biti potpuno uređen, što je oko 10.000 kvadratnih metara, od čega je oko 6.000 kvadrata ulica, a preostalo park", rekao je Vesić. Objasnio je da će ulice Vuka Karadžića i deo Topličinog venca do Pop Lukine "biti pešačke", da ulice oko parka ostaju ulice sa "usporenim saobraćajem", da tako povezuju Knez Mihailovu sa savskom obalom, te da će biti urađene granitne ploče i postavljena lomljena kocka, kao u Njegoševoj između Svetozara Markovića i Kralja Milutina. To za Njegoševu doduše Vesić nije rekao, ali je očigledno da neko u gradskoj vlasti voli "lomljenu kocku".

U medijima se pojavila maketa kako bi sve to trebalo da izgleda: sve belo, popločano, izbetonirano, popločan i park tek sa malenim travnatim površinama i jedno dva tuceta stabala. Postojećih drvoreda na maketi nema. Kao da je rekonstrukciju i prenamenu Topličinog venca projektovao najpoznatiji arhitekta nacističke Nemačke Albert Šper. On je voleo sve da betonira.

MAČKE I MIŠA

Sve to stanovnici Topličinog venca koji ne gledaju televiziju "Pink" nisu znali kada su istrčali na ulicu da vide šta se događa. Ali su bili rešeni da saznaju. Radnici su ih uputili na građevinsku tablu koja stoji u parku i na kojoj piše da se Topličin venac rekonstruiše i pretvara u pešačku zonu. Samo što ni na tabli nije navedeno po kom planskom dokumentu se sve to radi.

Arhitekta Tanja Milovanović, koja već deset godina živi na Topličinom vencu, rešila je da proveri o čemu se radi. Ni na veb-stranici Grada Beograda "BEOKOM", niti na sajtu Direkcije za građevinsko zemljište nije bilo naznake za radove u njenom komšiluku. BEOKOM joj odgovora da Sekretarijat za građevinske poslove grada nema planirane radove na Topličinom vencu u 2018. godini.

Insistirajući da dobije radni nalog kao dokaz da se ulica rekonstruiše po zakonu, posle tri dana, 24. septembra, dobila je objašnjenje da su u toku "hitne intervencije", jer se zapušila kanalizacija, pa, eto, mora da se otpuši. Neki nadležni organ maše nekakvim papirom. Samo što u JKP Beogradski vodovod i kanalizacija o tome nisu znali ništa. A i niko od stanovnika Topličinog venca nije prijavio bilo kakav problem sa kanalizacijom. Obaška što je Topličin venac temeljno rekonstruisan 2013. godine kada su zamenjene i sve vodovodne cevi.

Narednih dana radnici su kopali rupe u kojima niko nikakve cevi nije video, pa su ih pod budnim okom građana koji su sve fotografisali ponovo zatrpavali. Kao da se igraju mačke i miša.

VESIĆ UHVAĆEN U LAŽI

Ubrzo se ispostavilo da je investitor projekta na Topličinom vencu Gradski sekretarijat za saobraćaj koji je ignorišući zakon radove započeo bez građevinske dozvole, jer je Sekretarijat za urbanizam 20. septembra odbacio zahtev

i laži

“Ne postoji i nikad nije postojao planski akt koji Topličin venac pretvara u pešačku ulicu”

Tanja Milovanović (na slici), arhitekta sa Topličinog venca

Fotografije: Marija Janković

Sekretarijata za saobraćaj za izdavanje rešenja o odobrenju za izvođenje radova na rekonstrukciji i uređenju Topličinog venca na osnovu postojeće regulacije. Sporno je bilo devetnaest tačaka u projektu. Znajući to, ili ne, Vesić dan kasnije, 21. septembra, svečano daje na znanje da je de fakto divlja gradnja na Topličinom vencu počela.

I sve bi to prošlo, kao što sve živo prolazi, da se grupa građana nije pobunila protiv bezakonja. Tanja Milovanović uporno, ali bezuspešno, pokušava da dobije planski dokument i građevinsku dozvolu. Zamenik gradonačelnika Vesić joj odgovara da treba da ih traži u Urbanističkom zavodu Beograda. Samo što sada već ozbiljno ljuta arhitektica ni tamo nije pronašla validnu dokumentaciju. Ona kaže da “ne postoji i nikad nije postojao planski akt koji Topličin venac pretvara u pešačku ulicu”.

I onda Vesić, koji je svečano najavio ilegalne radove, počinje sa uobičajnom zamenom teza: te da “niko juče nije nacrtao te planove”, već da je “neko pametan u ovom Beogradu osamdesetih godina rekao – sad ćemo centar grada pretvoriti u pešačku zonu i napravio planove”, te, aludirajući na neke opozicione poslanike, da je “njemu žao” i da su isti problem imali “sa ljudima koji nisu imali gde da parkiraju svoje džipove, ali ja ne želim džipove u centru grada”.

“Prvo, ja uopšte nemam auto, a drugo, pozivati se na plan koji je star 30-40 godina je isto kao da se premijerka Ana Brnabić poziva na ekonomski plan Ante Markovića iz 1989, a Vesić ne kaže ni da je po ondašnjem planu bio predviđen metro, pa se od širenja pešačke zone van Knez Mihailove odustalo dok se metro ne napravi”, kaže Milovanovićeva.

Ona kaže da je stvar u ovom slučaju jednostavna: ne radi se o estetskoj ili urbanističkoj raspravi, koje nije ni bilo, već o tome da je neko dao nalog da se bez građevinske dozvole i radnog naloga, bez obaveštenja građana, započne sa raskopavanjem jedne ulice, da su se neki ljudi stavili iznad zakona te da u gradu vlada bezakonje.

Kada se digla prašina, na pitanje televizije N1 Goranu Vesiću 26. septembra da li “sigurno postoji građevinska dozvola” za radove na Topličinom vencu, zamenik gradonačelnika odgovara: “Postoji, videćete”. Hoće li se ona pojaviti na građevinskoj tabli? “Kada budu počeli da rade radove po toj dozvoli, videćete, pojaviće se broj i onda, kao što je po zakonu, pošto se sve građevinske dozvole izdaju u elektronskoj formi, svako može da uđe i da je vidi”.

“Sekretarijat za saobraćaj potom 25. septembra povlači zahtev za odobrenje gradnje i svoj projekat, a 27. septembra u 10 časova predaje novi zahtev Sekretarijatu za urbanizam i u 15 časova dobijaju odobrenje za gradnju”, priča Tanja Milovanović. U rekordnom roku onih devetnaest spornih tačaka više nije bilo sporno.

ILEGALNA GRADNJA GRADSKIH VLASTI

Samo što se tu priča ne završava. Grupa od šezdesetak stanovnika Topličinog venca “sa neposrednim pravnim interesom” u subotu 6. oktobra “u zakonskom roku” podnosi žalbu zbog ilegalnih radova. U toku žalbenog procesa, koji traje najmanje osam dana, radovi bi po zakonu morali da se obustave. Potom, najmanje osam dana pre početka radova stanovnici kojih se dotiču morali bi da budu obavešteni. “Gradski Sekretarijat za saobraćaj i to ignoriše, radnici svaki dan izlaze na gradilište i nešto kopaju”, kaže Tanja Milovanović.

Ona je pisala gradskoj i republičkoj građevinskoj inspekciji i tražila da se obustave “ilegalni radovi”. Pisala je Gradskom zelenilu i tražila rešenje na osnovu koga bi trebalo da se poseku stabla na Topličinom vencu, za šta je, navodno, izdat »

TOPLIČIN VENAC: Radovi bez građevinske dozvole

usmeni nalog. Obratila se Povereniku za informacije i Zaštitniku građana. Proverila je sve Službene glasnike tragajući za nekim zakonskim uporištem na osnovu koga se ruši Topličin venac. I, naravno, proverila Urbanistički plan Beograda. U Urbanističkom planu nije navedena rekonstrukcija, a kamoli prenamena Topličinog venca.

"Sve ovo rade ilegalno", uporna je Tanja Milovanović i objašnjava da sistem omogućuje dovoljno upornom pojedincu da ovakve stvari istera do kraja i da dokaže nezakonite radnje, samo što ni to ne garantuje da gradske vlasti neće, kao do sada, zakon jednostavno ignorisati.

Ona navodi i primer rekonstrukcije i prenamene Obilićevog venca i jednog dela Topličinog venca koji se zasniva na projektu arhitekte Branislava Jovina iz osamdesetih godina prošlog veka – samo što taj projekat predviđa da pešačka zona bude samo od hotela Mažestik do garaže, a i inače ga se nisu pridržavali. Drugi deo je građen potpuno ilegalno, bez ikakvog zakonskog uporišta.

Taj isti Jovin, na koga se Vesić poziva, kritikujući tadašnju gradsku vlast zbog nekih radova u nedeljniku "Vreme" br. 611 od 19. septembra 2002. piše: "Sinhron plan podzemnih instalacija, tačnije overeni sinhron plan (16 pečata komunalnih organizacija) – ne postoji!!! ... A bez overenog plana – nema dozvole za početak gradnje." Poruka ovoj gradskoj vlasti glasi držite se Jovina kada se već pozivate na njega.

Milovanovićeva postavlja i sledeće pitanje: ako radovi nisu obuhvaćeni Urbanističkim planom, na osnovu čega se onda izdvajaju sredstva iz gradskog budžeta, da se li ona onda troše nenamenski?

LOV U MUTNOM

"Mislila sam da su makar uradili analizu saobraćaja kada su se rešili da prave pešačku zonu, ali ni to nisu uradili", kaže arhitektica koja je očigledno rešena da ovu stvar istera do samog kraja. Za prenamenu saobraćajnice u pešačku zonu potrebno je šesnaest saglasnosti, šesnaest pečata, na primer od hitne pomoći, policije, vatrogasne službe. "Ako toga nema, ili ako je saglasnost dobijena po nečijem nalogu, a ne na osnovu strukovnih analiza, neko može zbog toga da strada. Struka je obesmišljena", upozorava Tanja Milovanović.

"Htela sam samo da dođem do građevinske dozvole i projekta, umesto toga sam naletela na leglo hipokrizije i korupcije koje su se pretvorile u bahatost"

Ona je htela samo da dođe do građevinske dozvole i projekta za Topličin venac, umesto toga je naletela na leglo "hipokrizije i korupcije koje su se pretvorile u bahatost".

Milovanovićeva kaže da ni na naknadno postavljenoj građevinskoj tabli ne postoji projekat, već samo rešenje koje se poziva na član 145 Zakona o planiranju i izgradnji, a to samo potvrđuje nezakonitost radova, jer na osnovu zakona ne može na taj način da se uradi prenamena saobraćajnice, već samo njena rekonstrukcija u postojećoj regulaciji. Po zakonu o dostupnosti informacija, projekat bi morao da bude dostupan, građevinska inspekcija bi morala da zaustavi "ove ilegalne radove".

"Sada pokušavaju da ispolitizuju sve ovo, a ja samo zahtevam da se gradske vlasti drže zakona i na tome ću istrajati", kaže Tanja Milovanović. Jer, očigledno je da dok budemo ćutali, oni koji bi trebalo da sprovode zakone i propise neće ih se držati.

Za Milovanovićevu je sporna i najavljena rekonstrukcija Parka vojvode Vuka, heroja iz Prvog svetskog rata, koji je iz ko zna kojih razloga i po čijem nalogu preimenovan u Skver proleća. Ni do tog projekta ne može da se dođe i da se utvrdi da li se "reguliše po prethodnom projektu", što propisuje zakon.

A bilo bi zanimljivo videti sve te projekte, jer su prethodni gradonačelnik Siniša Mali i gradski urbanista Milutin Folić angažovali čuvenog arhitektu Borisa Podreku za projekat širenja pešačke zone u centru grada, "odnosno prostor Studentskog trga sa Vasinom ulicom i Parka Vojvode Vuka sa okolnim ulicama". Pa da se vidi da li se pridržavaju zakona i, na kraju krajeva, na šta sve to treba jednog dana da liči.

BEZ STRAHA

"Ova gradska vlast od Beograda pravi nekakav korzo i odbija da stavi na uvid važeći planski akt, na šta ih zakon obavezuje", kaže revoltirano Tanja Milovanović. Kakav će biti ishod ove borbe grupe građana protiv gradskih vlasti? Ne zna, ali ako nastave da rovare i ilegalno zidaju, ona će ih kad-tad dočekati sa tužbom, za dve, šest ili šesnaest godina, svejedno. Neko će morati da odgovara. Sve potrebne dokaze ima, fotografije, video i audio zapise i skenove dokumenata. Sve je radila zvanično, pridržavajući se zakonske procedure pod svojim imenom i prezimenom. Pa neka onda "miševi koji sve to potpisuju" objasne zašto su se, na primer, dva puta menjale cevi na Topličinom vencu.

Da li se plaši? Ne.

Dok ovaj tekst odlazi u štampu, deo Topličinog venca je razrovan, a dva do tri radnika uključuju mašine i rade nešto dva do tri sata dnevno. Kao da vuku vreme dok ne stigne novo naređenje. ¶

ANDREJ IVANJI

19. i 20. OKTOBAR 2018.

MASTER CENTAR NOVOSADSKOG SAJMA

20 18

NOVOSADSKI

OKTOBERFEST

Fenster zum Oktoberfest

Supported by / Podržano od

AHK Deutsch-Serbische Wirtschaftskammer Nemačko-srpska privredna komora

Град Нови Сад City of Novi Sad

GRADSKA UPRAVA ZA PRIVREDU GRADSKA UPRAVA ZA KULTURU

POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA PRIVREDU I TURIZAM

NOVI SAD CITY

HRO Color Media Events

PETAK 19.10.2018.

18.45h	Svečano otvaranje pivskog bureta
19.00h	Kredarica
20.00h	Dejan Petrović Big Band
22.00h	Takmičenja
22.30h	Hladno pivo
00.30h	Love Hunters

SUBOTA 20.10.2018.

11.00-16.00h	Slobodan ulaz
12.00-15.00h	Battle of the Bands
15.00-16.00h	Takmičenje u nošenju krigli
19.00h	Zbogom Brus Li
20.00h	Zvonko Bogdan
22.00h	Takmičenja
22.30h	Psihomodo Pop
00.30h	Orthodox Celts

www.gigstix.com
WWW.OKTOBERFEST2018.RS
www.eventim.rs

KARTE U PRODAJI!

Zanimljiva gradska matematika

Ove godine već dva puta je rađen rebalans gradskog budžeta. Prethodne godine bila su čak tri rebalansa. Ako ništa drugo, samo ovaj podatak govori dovoljno o sposobnosti gradskih vlasti da naprave kredibilan budžet koji neće biti menjan svaki čas. A tek uvid u finansiranje raznoraznih projekata otkriva čudnovatu matematiku gradskih vlasti

"Prva i osnovna karakteristika našeg budžeta jeste da je on realan. Samim tim što je realan, mi trošimo ono što imamo, ne zaduživamo se", rekao je zamenik gradonačelnika Beograda Goran Vesić na sednici Skupštine Grada Beograda 11. oktobra, prilikom predlaganja novog rebalansa gradskog budžeta.

Gradonačelnik Beograda Milan Radojičić nije bio prisutan da potvrdi Vesićeve reči, ali i bez te potvrde kredibilitet reči zamenika gradonačelnika – makar ne znali ništa o izjavama Gorana Vesića u prethodnim godinama – dobrano je uzdrman po ko zna koji put ponovljenom netačnom tvrdnjom da je prethodna vlast sa Draganom Đilasom kao gradonačelnikom ostavila 1,2 milijarde evra duga.

"Mi vratismo 600 miliona", tvrdio je Vesić sa govornice, zaboravljajući da je Fiskalni savet još u septembru prošle godine utvrdio da dug Beograda nije bio 1,2 milijarde, već tri puta manji, a da novo rukovodstvo od 2014. godine nije taj dug smanjilo za 500 – kako su tvrdili tada – nego za 100 miliona evra.

No, prođe godinu dana i gradska vlast SNS-a je uspela da dug od 400 miliona smanji za 600 miliona, koliko god to besmisleno zvučalo – a zvučalo je besmisleno čak i tadašnjem ministru finansija Dušanu Vujoviću, koji je u decembru na skupštinskom odboru potvrdio da se dug ne računa onako kako ga računa SNS, rekavši da postoji samo jedna, međunarodno priznata metodologija, koju je koristio i Fiskalni savet.

REBALANS REBALANSA

Vratimo se ovom "realnom" budžetu, po kome gradska vlast "troši ono što ima". Ovo je već drugi rebalans gradskog budžeta ove godine – prethodni je usvojen pre samo tri meseca, 2. jula ove godine. Prethodne, 2017. godine, bila su čak tri rebalansa. Ako ništa drugo, samo ovaj podatak – pet rebalansa u dve godine, a možda bude i još neki do kraja 2018. – govori dosta o "realnosti" budžeta, odnosno o sposobnosti gradskih vlasti da naprave kredibilan budžet koji neće biti menjan svaki čas. A daleko da je samo broj donetih rebalansa pokazatelj da gradska vlast teško može da napravi plan koji će trajati duže od tri meseca.

Pogledajmo brojke: prvobitno, u decembru prošle godine, predviđeno je da ukupna sredstva budžeta budu oko 102,8 milijardi dinara. U tu brojku je uračunato da "viši nivoi vlasti" – odnosno država – daju injekciju od 562 miliona, a da se od javnih preduzeća uzme oko 4,5 milijardi dinara.

Po ko zna koji put, ovo uzimanje dobiti od javnih preduzeća, bilo na nivou grada, bilo na nivou države duboko je pogrešna mera: kako je na sednici Skupštine grada rekao odbornik Peđa Mitrović sa liste "Beograd odlučuje – ljudi pobeđuju", javna preduzeća ne treba da prave dobit, odnosno, ili se ta dobit reinvestira, ili se za toliko smanji cena usluga koje to preduzeće pruža.

Ali, ne: umesto da novac koji predstavlja dobit uđe u dodatne investicije i poboljšanje kvaliteta usluga, ovaj "kajmak" skidaju i grad i država i troše ih na neke zanimljive projekte, poput, recimo, izrade studije pod imenom "Uticaj novih drvoreda na kvalitet životne sredine u Beogradu", za koje je u budžetu Grada planirano ukupno 5,1 milion u 2018. i 2019. godini, ili za izradu studije "Uticaj kvaliteta sadnica na uspeh osnivanja zaštitnih plantaža i 'Bafer zona' na području teritorije Beograda" (5,9 miliona dinara).

Tako, sadašnjim, oktobarskim rebalansom, ova suma koju Grad skuplja od javnih preduzeća još je i povećana na 5,54 milijarde, odnosno blizu 47 miliona evra. A da ovaj "realan" budžet pokazuje znake slabosti, govori i podatak da je "viši nivo vlasti" umesto predviđena 562 miliona samo do oktobra Gradu Beogradu transferisao skoro tri puta više – nenamenskim transferom od 951 miliona i tekućim transferom od 578 miliona, ukupno

NEIMARI: Goran Vesić i Milutin Folić na Trgu Republike
Foto: Zoran Žestić /Tanjug

1,53 milijarde, a ima još dva i po meseca do kraja godine.

SREDSTVA ZA REKONSTRUKCIJU

Međutim, treba ovaj budžet uporediti sa prethodnih šest varijanti (dva "originala", krajem 2016. i 2017, i četiri rebalansa) da bi se shvatilo koliki zapravo haos vlada u gradskim finansijama, u smislu da "papir sve trpi" i da gradska vlast ne poštuje ono što sama zacrta.

Ovo se možda i najbolje ogleda u planiranju investicija. Za potrebe ovog teksta fokusirali smo se samo na planirane projekte u rekonstrukciji gradskih ulica i izgradnji novih obeležja po kojima će se grad prepoznavati.

Na primer, rekonstrukcija Ruzveltove ulice (zajedno sa Ulicom Mije Kovačevića) koštala je oko 10 miliona evra, odnosno pet miliona evra po kilometru. Nije ovde bilo mogućnosti za ispitivanje opravdanosti tolike cene – recimo samo da je krajem 2015. godine u rad pušten deo Koridora 10, dakle auto-puta od Vladičinog Hana do Donjeg Neradovca u blizini Vranja, dužine 26,3 kilometra, koji je koštao 73,8 miliona evra, odnosno 2,8 miliona evra po kilometru. Portal eKapija je sredinom prošle godine preneo pisanje "Blica", a "Blic" preneo podatke iz brošure Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture o Koridoru 10, da kilometar auto-puta u Vojvodini košta od 1,5 do 2,5 miliona evra, a u Grdeličkoj klisuri od 10 do 15 miliona evra.

ČUDNA RAČUNICA

Ruzveltova ulica je rekonstruisana, a u budžetima su se postupno smanjivali iznosi koje Grad plaća za ovu rekonstrukciju, što je i logično – kako Grad otplati deo duga, preostali iznos se smanji. No, nije logično da planom budžeta za 2018. iz decembra prošle godine preostane 270,3 miliona dinara za otplatu rekonstrukcije Ruzveltove ulice, a da rebalansom u julu taj iznos odjednom skoči na 293,4 miliona dinara.

Nije logično da planom budžeta za 2018. iz decembra prošle godine preostane 270,3 miliona dinara za otplatu rekonstrukcije Ruzveltove ulice, a da rebalansom u julu taj iznos odjednom skoči na 293,4 miliona dinara

Zanimljiva stvar se događa i sa najavljenom rekonstrukcijom Ulice Kneza Miloša, koja još nije počela. Naime, kada je ovaj projekat prvi put "uleteo" u gradski budžet, a to je bilo u junu prošle godine prilikom rebalansa prošlogodišnjeg budžeta, projekat se vodio pod imenom "Rekonstrukcija Kneza Miloša sa izgradnjom podzemnih garaža". Međutim, od plana budžeta za 2018. godinu ove "podzemne garaže" prelaze u jedninu, tako da sada projekat nosi ime "Rekonstrukcija Kneza Miloša sa izgradnjom podzemne garaže".

Ovaj projekat je još po nečemu zanimljiv. Rebalansom od 7. novembra 2017. godine planirano je da na ovu rekonstrukciju (i planirane podzemne garaže) u 2017. godini bude potrošeno 240 hiljada dinara, u 2018. godini 465,4 miliona, a u 2019. godini 1,86 milijardi dinara – ukupno oko 2,33 milijarde dinara. Skočimo samo dva meseca unapred, u decembar 2017. i plan budžeta za ovu godinu, i primetićemo da je ovaj projekat (sada sa jednom garažom) porastao na 2,55 milijardi. Dakle, manje garaža, ali za 200 i kusur miliona dinara više.

Takođe, rebalansom od 7. novembra 2017. u budžet je "uleteo" projekat "Uređenja i popločavanja otvorenih javnih prostora", i to sa ukupnim iznosom od oko 21,8 miliona dinara. "Fast forward" dva meseca – projekat istog imena košta 27 *puta više*: 589,4 miliona dinara. Naravno, kada projekat nosi ovako "opšte" ime, u njega može da se strpa koji god "otvoreni javni prostor" u gradu.

JARBOL I GONDOLA

Međutim, postoje tačno određeni projekti čije se cene naduvavaju poput cena novogodišnje rasvete – opet u Beogradu. Uzmimo za primer jarbole i gondolu.

"Projekat nabavke i izgradnje jarbola sa zastavama", kako glasi zvaničan naziv, planiran je još u decembru 2016, i to da se na jarbol i jarbolčiće potroši 130 miliona dinara. U rebalansu od juna 2017. taj iznos je porastao na 230 miliona. »

JEFF
BRIDGES
CYNTHIA
ERIVO
DAKOTA
JOHNSON
JON
HAMM
CAILEE
SPAENY
LEWIS
PULLMAN
AND
CHRIS
HEMSWORTH
TEŠKA VREMENA
U
El Rojalu
SVI PUTEVI VODE OVDE
U BIOSKOPIMA OD 11. OKTOBRA
@ElRoyaleMovie
MCF

IZNURIVANJE GRAĐANA STALNIM I SPORIM REKONSTRUKCIJAMA: Balkanska ulica fotografisana 15. oktobra, na dan kada je trebalo da bude puštena u saobraćaj
Foto: Branislav Puljević

Rebalansom od novembra 2017. ovih 230 miliona su prebačeni da budu potrošeni u 2018. godini, a onda – spektakl: budžet za 2018. predviđa 294,3 miliona dinara (234,3 u 2018. i još 60 miliona u 2019. godini), da bi rebalansom iz jula ove godine jarbol i jarbolčići narasli na 406,7 miliona dinara (40,1 u 2018. i 366,6 u 2019. godini).

Tu je i "Izgradnja gondole u Beogradu (kabinska žičara Ušće–Kalemegdan)": pominje se u rebalansu od 2. jula 2018. i za nju se planira 200 miliona dinara. Tri meseca kasnije, 11. oktobra, gondola je porasla na 200 miliona u 2018. i 400 miliona u 2019. godini.

VEŠTAČKI SUFICIT

Nije samo da se cene projekata naduvavaju bez objašnjenja i davanja razloga. Budžet se – barem prema uzorku koji je bio u fokusu – planira aljkavo i podseća na lošeg studenta koji neprestano odlaže svoje obaveze. Tako za više projekata (rekonstrukcija Trga Nikole Pašića, Glavne ulice u Zemunu, Keja oslobođenja, Beogradske ulice, Ulice Tadeuša Košćuška, Pariske ulice...) najpre je prvobitnim budžetom planirano da se ceo potreban iznos potroši u 2018. godini. Potom, u rebalansu iz juna, svaka od ovih suma je podeljena približno na pola – pa da se deo potroši u 2018, a deo u 2019. godini. A onda, poslednjim rebalansom, najveći deo novca ostavljen je da bude potrošen u 2019.

Odatle i sledeći podatak: "originalnim" budžetom predviđeno je da razdeo Sekretarijata za investicije iznosi 5,03 milijarde u 2018, a 5,84 milijarde dinara u 2019. godini (tu se nalaze ne samo rekonstrukcije ulica, već i razne izgradnje stanova, rekonstrukcije domova zdravlja, muzeja, arhiva, pozorišta, škola...). Desetak meseci kasnije, ovaj plan je u potpunosti pao u vodu, jer se rebalansom od 11. oktobra predviđa razdeo Gradskog sekretarijata za investicije u 2018. od 2,21 milijarde, a čak 9,78 milijardi dinara za iste namene u 2019. godini. Otud i onaj stalni "suficit" prilikom obračunavanja svakog budžeta ili rebalansa – budžetom iz decembra 2017. predviđen je deficit od 7,84 milijarde dinara, a što se pokriva "sredstvima prenetim iz prethodne godine" u iznosu od 9,34 milijarde. Isto je i kod rebalansa od pre nedelju dana – fiskalni deficit je sada na 8,29 milijardi, a "suficit" (zbilja piše suficit u budžetu), odnosno neutrošena sredstva od prethodnih godina su narasla na 11,2 milijarde.

PRODUŽAVANJE ROKOVA

Najslađe ostavljamo za kraj: "Projekat rekonstrukcije 27. marta, Kraljice Marije, Džordža Vašingtona, Cara Dušana". Budžetom za 2018. godinu predviđeno je da se na rekonstrukciju manje od tri kilometra potroši 3,34 milijarde dinara (1,49 milijardi 2018, 1,8 milijardi 2019. i 45 miliona 2020. godine). Na dan donošenja ovog budžeta (21. decembar 2017) ova rekonstrukcija je vredela 28 miliona evra, dakle blizu 10 miliona evra po kilometru – eto nama Grdeličke klisure usred Beograda. Rebalansom u julu ova dinamika je pretumbana (oko 98 miliona u 2018, 3,06 milijardi u 2019. i 45 miliona dinara u 2020. godini), a cena je sišla na 27 miliona evra.

Međutim, nije stvar samo u ceni. Pogledajmo šta se događa kada projekat počne. Sredinom juna 2017. godine dodeljen je ugovor o izradi tehničke dokumentacije jedinom ponuđaču – grupi koju čine Saobraćajni institut CIP i kompanija Geoput. Ugovor je potpisan 27. juna i bio je vredan 92,5 miliona dinara (uključujući PDV) i njime je bilo predviđeno da CIP i Geoput urade svoj posao za 250 dana, odnosno malo više od osam meseci.

No, ne lezi vraže: 12. februara, blagovremeno, CIP i Geoput dostavljaju naručiocu, odnosno Gradu Beogradu, zahtev za produženje roka, jer je Skupština Grada u septembru usvojila Plan generalne regulacije građevinskog područja po kome je prilikom rekonstrukcije svih saobraćajnica prvog reda obavezno uvođenje biciklističkog saobraćaja. Projekat CIP-a, opravdano, nije sadržao biciklističke staze i rok im je produžen do 22. maja 2018. godine

Prošlo je par meseci, došao maj, kad – 7. maja CIP opet šalje zahtev za produženje roka, i opet opravdano: "Lokacijski uslovi dobijeni su nakon zaključenja Aneksa 1 Osnovnog ugovora, i to 12. 03. 2018. godine /to je ovo prvo produženje/, tako da su se tek od tog momenta stekli uslovi za početak izrade Idejnog projekta uređenja saobraćajnica u postojećoj regulaciji sa pripadajućom infrastrukturom. S obzirom da u dobijenim uslovima imalaca javnih ovlašćenja (EPS, Telekom, JKP Vodovod i kanalizacija) nisu dati svi potrebni podaci za priključenje na komunalnu infrastrukturu, bez čega je nemoguće završiti Idejni projekat, potrebno je sprovesti postupak izmene lokacijskih uslova u objedinjenoj proceduri u skladu sa članom itd."

CIP-u je, dakle, dato još 87 kalendarskih dana, odnosno rok do 17. avgusta da završi projekat.

Treća sreća? Nipošto. Poslednjeg dana jula 2018, CIP je dopisom zahtevao – i dobio – produženje roka za još 60 kalendarskih dana, opet "zbog kašnjenja prouzrokovanog neispunjenjem ugovornih obaveza Naručioca", odnosno Grada Beograda, i ponovo mu Grad to odobrava, ovoga puta zbog promena idejnog rešenja u vezi sa "urbanim džepom na raskrsnici ulica Palmotićeve i Džordža Vašingtona".

Taj rok je istekao na dan pisanja ovog teksta, 16. oktobra. Još nemamo informacije da li će peripetije biti nastavljene, ali je jedno izvesno: ovako se ne planira (niti troši) ni budžet za letovanje, a kamoli da se vodi glavni grad jedne države. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

"Majmunjak" na lakat krivini

Pošto Vučić, Mihajlovićeva i Vulin nisu ispunili obećanje o početku gradnje stanova za pripadnike službi bezbednosti na proleće 2018, njihovi marketinški timovi upotrebili su novi sistem za "izvlačenje", a on se nalazi u svim priručnicima za zamagljivanje očiju javnosti – "udri ciframa". Sada više nije reč o 1578 stanova u prvoj fazi, nego o 8086. A to što nije zakopan nijedan temelj za zgrade za onih prvih 1578 – nema veze

Za one koji su zaboravili i mlađe, malo podsećanje: u leto 2000. Slobodan Milošević je preko inženjera Milutina Mrkonjića, tada direktora zakonom neutemeljene Direkcije za obnovu zemlje od NATO bombardovanja, pokrenuo projekat izgradnje "10.000 stanova za mlade bračne parove i zaposlene u državnim službama". Uslovi više nego povoljni – 700 nemačkih maraka (700 evra) po kvadratu sa učešćem od 30 odsto i rokom otplate od 20 godina, godišnja kamata pet odsto.

Rovarili su u leto 2000. buldožeri u mnogim gradovima Srbije, a u jednoj hali beogradskog Sajma čak su napravljeni štandovi za potpisivanje ugovora za buduće korisnike. I od svega je ispalo – baš ništa.

Krajem 2017. predsednik Srbije Aleksandar Vučić oživljava tu ideju – stanovi za pripadnike službi bezbednosti za manje od 500 evra po kvadratu, a u Beogradu ne više od 550. Ista situacija, uloge malo promenjene – umesto "inženjera Mrke" sad je Zorana Mihajlović, umesto Mirka Marjanovića premijerka Ana Brnabić i neizbežni Aleksandar Vulin, nekad seiz Mire Marković a sada Vučićev.

OREZIVANJE U DECEMBRU

Od decembru 2017. aktuelni predsednik Srbije je pokrenuo propagandnu kampanju sa ciljem da kupi naklonost pripadnika bezbednosnih struktura. On sam, kao i Mihajlovićeva i Vulin, najavljivali su početak gradnje tih "jeftinih stanova" za mart, april, pa onda leto 2018. Inače, na čelu komisije koja bi trebalo da rukovodi izgradnjom stanova je Brnabićeva, koja se ne oglašavala, svesna da nju niko ništa i ne pita, kao ni Marjanovića u vreme Miloševića. A kako gradnja tih stano-

Čuvari raspadnutih kasarni

Vojna imovina – kome će se rasprodavati i na osnovu kojih kriterijuma, posebno je pitanje

Kada se ministarka Mihajlović, a i premijerka Brnabić, koja je na čelu te Komisije, setila da treba da ispune obećanja javno data, počela je potraga za lokacijama. Pa su došle do Zemuna i poljoprivrednog zemljišta uz "lakat krivinu". Zašto nisu odredili za gradnju placeve koji su u vlasništvu Ministarstva odbrane u toj beogradskoj opštini, a i te kako se mogu iskoristiti – pitanje je na koje nema odgovora. Recimo, plac od šest ari u Ulici Petra Kočića, u centru Zemuna, livada koja sada propada, a nalazi se u Master planu za prodaju; tu bi moglo da se napravi oko 50 stanova. Ili parking prostor u Ulici Miloša Bandića, neiskorišćen (bar 100 stanova), ili kasarna u raspadanju u zemunskom parku (nekoliko stotina stanova). Ali, to se očigledno čuva za nekog kome će se dati budzašto. Postoje i razni placevi i površine u opštini Voždovac (Banjički vis), ima ih i na Novom Beogradu.

Posebna je priča, kad je o MUP-u reč, bivša kasarna u Volginoj ulici na vrhu Zvezdare, a lokacija je izuzetna. Trenutno – propada.

I NAJDUŽI PUT POČINJE PRVIM KORAKOM: Ključevi 23 stana svečano uručeni pripadnicima Vojske 7. oktobra

Foto: Darimir Banda / MO, Tanjug

va nikako da počne, Zorana Mihajlović je, iznenađena što se neko još seća tih obećanja, pokušala da krivicu, onako neobavezno, svali na sebe, kao: "Eto ja sam kriva, nismo usvojili 'leks specijalis' po kome to treba da se radi." No, ni kada je Skupština Srbije usvojila "leks specijalis", stanovi nisu počeli da se grade, pa su se pojavila nova objašnjenja. Vrhunac su dosegla u junu, kada je i sam Vučić priznao da sve ne ide onako kako je predviđeno, ali je obećao da će sve to da se reši i da će izgradnja početi na leto u Vranju i Nišu, a u Beogradu do kraja godine.

Zatim se, iznenada u avgustu, Ana Brnabić setila da je na čelu komisije za izgradnju tih stanova, pa je održala njenu sednicu. Jedino novo jeste da će stanovi u Beogradu biti na području opštine Zemun, od hotela "Jugoslavija" do Ugrinovaca i Busija. Potom je početkom oktobra kabinet ministarke Mihajlović precizirao da će izgradnja stanova započeti "u narednih nekoliko sedmica", a to je sredinom meseca nagovestio i sam Vučić kada su u pitanju Niš i Vranje. Ko još počinje radove u novembru, kad građevinska sezona staje zbog niskih temperatura?

"Možeš obrezivati vinograd ili voćke u decembru umesto u februaru, ali onda gledaj šta će da ti rodi", plastično je tu najavu opisao jedan vlasnik beogradske građevinske firme.

UDRI CIFRAMA

Pošto Vučić, Mihajlovićeva i Vulin nisu ispunili obećanje o početku gradnje stanova na proleće 2018, njihovi marketinški timovi upotrebili su novi sistem za "izvlačenje", a on se nalazi u svim priručnicima za zamagljivanje očiju javnosti – "udri ciframa". U onom što je Vučić izgovorio na konferenciji za novinare posle sastanka Komisije za izgradnju stanova za pripadnike snaga bezbednosti niko ne bi mogao da razluči o čemu je reč. Od toliko brojki izostala je glavna – koliko će koštati kvadrat tih "jeftinih" stanova u Beogradu i Novom Sadu? I zato su bila ograničena novinarska pitanja jer bi ga, ko zna, neko i priupitao šta je sa njegovim obećanjem iz maja 2014. – da će biti stanova po ceni koja ne bi prelazila 380 evra po kvadratu. Ali, kako bi se sitna neostvarena obećanja prekrila krupnim, Vučićevi marketinški stručnjaci su smislili novu obmanu – nije više reč o 1.578 stanova u prvoj fazi, nego o 8.086. A to što nije zakopan nijedan temelj zgrada za tih prvih 1.578 – nema veze, važno je da se priča kako će ih biti 8.086 do sredine 2020, i da će gradnja početi do maja 2020.

Posebna priča su kriterijumi za dodelu stanova – ko će biti u Komisiji, šta će sve biti bodovano i na koji način? To niko ne zna, uključujući premijerku Brnabić. Izgleda da je to shvatio i Vučić, pa je umesto ranije predviđenih 400 stanova za "bezbednjake" (sad je to prošireno i zatvorskim čuvarima) taj broj povećao na 1.000. A kako će u praksi biti, autoru ovog teksta ilustruje pripadnik MUP-a koji sledeće godine stiče osnove da ide u penziju, jer puni 53 godine života: "Ja radim u MUP-u, sve vreme kao ovlašteno službeno lice, supruga isto. Nikad od Službe nisam dobio stan, živeo sam u roditeljskom. Sad namerno u penziju neću ići, a ne mogu me silom poslati, dok ne dobijem taj jeftini stan i ne počnem da ga otplaćujem."

Vučić je slavodobitno saopštio da će stanovi za pripadnike službi bezbednosti u Beogradu biti na "izuzetnoj lokaciji" – takozvanoj lakat krivini u Zemunu. Za one koji ne znaju (omiljena poštapalica predsednika SNS i dela Srbije) – to je deo uz dve frekventne saobraćajnice, a prvo naselje pored zove se "Majmunjak". Ovde, inače, treba imati u vidu da je krajem devedesetih tadašnji direktor ZIPS (u prevodu, poslovni prostor Zemuna) Tomislav Nikolić doneo rešenje kojim se investitoru dozvoljava da podigne zgradu na rubu placa gde će proći tangentni magistralni saobraćajni prsten: ljudi koji su tu kupili stanove imaju na pola metra od balkona zaštitnu ogradu saobraćajnice magistrale Novosadski autoput – Borča. Isto će imati i pripadnici snaga bezbednosti koji će tamo kupiti "jeftine" stanove. Jer kako je Vučić priznao, većina ljudi iz snaga bezbednosti želi stan u Beogradu: džaba 480 predviđenih stanova u Vranju, kad niko neće želeti da ih kupi. Ili u Leskovcu, svejedno. ¶

DAVOR LUKAČ

Strogo dirigovana pitanja

Kako manipulisati medijima i novinarskom pitanjima, to je tema na kojoj su Vučić i njegovi saradnici "doktorirali"

Nakon što je, posle sastanka posvećenog izgradnji jeftinih stanova za pripadnike snaga bezbednosti, Vučić imao poduži uvod, ničim izazvana, oglasila se i Ana Brnabić. Niko je od novinara, a verovatno ni od njenih saradnika, nije razumeo kada je govorila o "naučno-tehnološkim parkovima" bez ikakve veze sa temom.

Uglavnom, posle njenog izlaganja na red su došla strogo dirigovana novinarska pitanja. Za razliku od prethodnih slučajeva, kad je na konferencijama predsednik Srbije govorio "Ajde prvo pitanja na temu sastanka", to je ovog puta izostalo – očigledno ne slučajno. I rečeno je da ima vremena za samo tri pitanja, pa je, naravno, prvo mikrofon dobio novinar TV Pink u, gle slučaja, košulji pink boje, koji ga je pitao o "izdajnicima" iz opozicije i slične stvari, tri-četiri pitanja u jednom. Potom se "istakla" novinarka Studija B na istu temu – Đilas, Šolak i ostali izdajnici, a onda je došao red i na treće pitanje. Glavna urednica "Jedinstva" koje zvanično izlazi u Prištini a u stvari je beogradski list, pitala je Vučića prvo o Kosovskim snagama bezbednosti, a onda i ključnu stvar – ima li država para da iz budžeta plati sve te jeftine stanove za vojsku i policiju – 8086 u prvoj fazi, plus 1,1 milijardu evra za zdravstvene ustanove.

Za razliku od "iznenadnih" pitanja privatnih medijskih kuća Pink i Studio B, na koje je imao spremne odgovore "iz rukava", na ovo pitanje glavne urednice državnog medija ostao je bez unapred sročenih podataka, pa se pozvao na ono što pali kod Srba – vojni budžet i nova naoružanja, koja, navodno, treba da budu uvedena u upotrebu. A to je, naravno, vojna tajna.

Nova (ne)normalnost

Predsednica Beogradskog fonda za političku izuzetnost Sonja Liht tokom dogovora za intervju ukazala je na ovonedeljni osmi po redu Beogradski bezbednosni forum čiji je jedan od organizatora i njena organizacija. U samom naslovu foruma "Zajedništvom do odgovora na novu normalnost" krilo se i pitanje: šta je zapravo "nova normalnost"

"Iako retorički verni demokratiji i otvorenom društvu", kaže za "Vreme" Sonja Liht, "veliki i moćni pokazuju da to u realnosti nisu. Vidimo da raste broj autoritarnih, nacionalističkih, isključivih populizama. Zašto? Zato što je došlo do opasne situacije gubljenja poverenja ljudi u institucije i u političke elite. To je ozbiljan fenomen koji može da odvede u autoritarne ili nedemokratske tendencije, a to mi danas živimo. Kada smo planirali naslov BBF-a za 2018, odlučili smo da tragamo za našim odgovorima, zajedničkim odgovorima na novu normalnost. Nama se ta nova normalnost ne dopada."

"VREME": Jedna od teza predstojećeg foruma glasi: Balkan je na prekretnici u 2018. godini. Zašto je baš ova godina prekretnica?

SONJA LIHT: Uvek se čuvam tih, da tako kažem, tvrdih formulacija, ali očito da kada hoćete da izazovete debatu, onda ste ipak skloniji tvrđim formulacijama. Međutim, nekoliko je razloga zbog kojih bi se moglo govoriti o prekretnici baš u 2018. godini. Kao prvo, u februaru ove godine Evropska komisija je usvojila Strategiju EU za proširenje na Zapadni Balkan, koja je manje bila strategija a više vrsta "belog papira", koji je, naravno, bio javan, i gde je Komisija govorila o strateškim pravcima razmišljanja povodom proširenja, o tome kako EU učiniti prisutnijim na Zapadnom Balkanu. Posle mnogo vremena to je bio prvi "papir" koji se bavio regionom u kontekstu evrointegracija i koji su mnogi, uključujući mene, dočekali sa velikim zadovoljstvom. U njemu je bilo sadržano i ono što je Junker prethodno rekao, samo sada pretočeno u tekst, o 2025. godini.

Dakle, u ovoj, 2018. pominje se 2025. kada je reč o Srbiji i Crnoj Gori u Evropskoj uniji. Bio je to novi impuls za evropsku perspektivu celog Balkana, ali nažalost impuls koji nije predugo trajao.

S druge strane, 2018. je godina u kojoj se očekivalo da u pregovorima Beograda i Prištine dođe do nekog ozbiljnog proboja i do novih vesti kada je reč o sveopštoj normalizaciji odnosa. To je i godina kada je održan makedonski referendum. Dakle, mnogo toga što je važno za budućnost ovog regiona događalo se ove godine, a da li će biti prekretnica, to ćemo tek videti.

Odnosi Beograda i Prištine uzimaju se kao ključni problem od kog zavisi perspektiva celog regiona. Slažete li se s tim?

Odnosi Beograda i Prištine su veoma važni, da li su najvažniji, to ćemo tek videti u budućnosti. Jer, druga tema koja je izuzetno važna, što su i pokazali poslednji izbori, jeste budućnost Bosne i Hercegovine. Dobro je što su svi lideri u susednim zemljama za očuvanje integriteta Bosne i Hercegovine, nisam čula nijednog koji kaže da nije, a u kojoj meri će to biti strateški prioritet unutar BiH, ostaje da se vidi. Jako je važno da se srpsko-kosovski čvor razreši i to na taj način koji će za oba društva doneti boljitak, evropsku perspektivu, ali iznad svega perspektivu razvoja kako najkvalitetniji i najkreativniji kadrovi ne bi i dalje odlazili.

S obzirom na već viđene tenzije, počev od onih prilikom odlaska nekog od srpskih zvaničnika na Kosovo, smatrate li da postoji realna mogućnost za još veće konflikte i neke nove sukobe?

Duboko verujem da do takvog sukoba neće i ne može doći, a mnogo je razloga zbog kojih u to verujem. Pošla bih od toga da je i jedno i drugo društvo doživelo ozbiljne traume u nedavnoj prošlosti i mislim da oni koji su spremni zbog raznih dnevno-političkih potreba ili eventualno ostanka na vlasti, dolaska na vlast, koji su spremni da ljuljaju taj čamac mnogo više, neće moći da dobiju istinsku podršku društva u kome funkcionišu i koje vode ili nameravaju da vode.

Ne verujem u neposrednu opasnost, ali me brine ono što smo toliko puta 90-ih naučili, a to je da je dovoljno da jedan ludak ili mala grupa ludaka napravi nešto i da izazove jako ozbiljne posledice. Ne verujem da je sada moguće izazvati rat, između ostalog, i zbog prisustva KFOR-a na Kosovu, što praktično znači da imamo prisustvo NATO-a. Čak i ako neki ludak ili grupa ludaka izazove sukob, mislim da to može biti samo niskog intenziteta.

Kada kažete "ludak" ili "grupa ludaka", mislite na nekoga konkretno?

Ne, mislim generalno.

Kako biste definisali razvoj odnosa između Beograda i Prištine u ovom trenutku?

Vratila bih se na nedavni razgovor koji sam moderirala između generalnog sekretara NATO-a Jensa Stoltenberga i predsednika Srbije Aleksandra Vučića. Tom prilikom je Stoltenberg imao potrebu da vrlo odlučno naglasi da je region mnogo toga postigao za ovih 20-ak godina, odnosno od kraja sukoba. I mislim da je to važno reći. Skloni smo, zbog toliko toga što još ostaje da se uradi, da ponekad minimiziramo sve što je postignuto.

Ponekad se kaže da je Briselski sporazum uzaludan, ali to nije tačno. Između ostalog, kad prelazite tu granicu ili administrativnu liniju, vidite da to funkcioniše mnogo bolje. To znam ja koja je prelazim, za razliku od onih koji ne prelaze, ali znaju sasvim tačno šta se događa.

Znamo da je ekonomija, pa i razmena sa Kosovom mnogo više ušla u legalne vode nego što je to bilo ranije. Znamo i kada je u pitanju kosovska policija da su učinjeni koraci nedovoljni, ali su ipak učinjeni koraci u tom pravcu.

Dakle, mnogo toga je dogovoreno, manje je urađeno.

Fotografije: Branislav Puljević

“Jedini put kada su državnici iz ovog regiona pozvani da sednu za isti sto sa ostalima iz EU bilo je 2015. kada je trebalo da se razgovara o migrantskoj krizi, o balkanskoj ruti, ni pre ni posle toga”

Nažalost, Briselski sporazum nije u potpunosti poštovan i sproveden, pri čemu je osnovni problem zajednica srpskih opština. A to je maltene polovina tačaka Briselskog sporazuma koje nisu ni odmakle sa mrtve tačke. I to je ozbiljan problem zato što šalje i krajnje nejasnu političku poruku koja onda, sa svoje strane, pojačava tenzije.

Čuli smo vest da su SAD prekinule odnose sa ministrom za bezbednost Kosova i njegovim zamenikom. Kolika je važnost te vesti i da li se slažete sa Ivicom Dačićem koji kaže da su SAD promenile dosadašnji kurs prema Kosovu?

Videla sam obe stvari i moram da kažem da se ne usuđujem da ih komentarišem. Ne znam dovoljno, ne znam zaista šta se događa na toj relaciji – visoki predstavnici bezbednosnih struktura na Kosovu i američka administracija. I nisam sigurna da bih se usudila da donosim tako generalne zaključke.

Ministar spoljnih poslova, prvo, zna mnogo više od mene, drugo, političari su tu da prave generalizacije pre onih koji nisu političari i koji će malo da pričekaju, kao što je u mom slučaju. Ali činjenica je da se upravo zbog geopolitičkih odnosa u svetu Balkanu posvećuje veća pažnja nego što je to bilo pre par godina.

Predsednik Vučić je početkom septembra izjavio da mi sami treba da se dogovorimo kako ćemo da živimo u budućnosti, a ne da ispunjavamo želje velikih sila. Da li je takav dogovor moguć?

Opet se pozivam na sva naša iskustva, od kraja osamdesetih do danas, i smatram da bi to sigurno bilo jako poželjno. Veliki sam pristalica regionalne saradnje bila ona bilateralna, bila multilateralna. Duboko verujem da ta društva prvo sebi pa onda i drugima treba da pokažu da su dovoljno zrela da sama rešavaju probleme.

S druge strane, mi znamo da je u svetu sa tako mnogostrukim interesima koji se prepliću i koji su često u sukobu, veoma teško jednom u biti malom regionu. Citiraću po ko zna koji put Dimitra Bečeva i njegovu “Periferiju periferije”, odnosno kako je teško izboriti se za poziciju da sami rešavate svoja otvorena pitanja. Naročito kad nam je geografija opet postala značajan činilac politike i kada je naša geografija takva da privlači razne interese iz sveta. U svemu tome snalaziti se sigurno nije lako i baš zbog sukobljenih interesa nad našim glavama veoma je poželjno da sami rešavamo svoje probleme, a opet to je nemoguće bez intenzivne saradnje.

U ovom trenutku imamo mnogo intenzivniju ekonomsku saradnju u regionu nego političku, a što se Kosova tiče, ekonomska saradnja je vrlo značajna.

U potonjoj izjavi Vučić je rekao da je njegov plan u vezi s Kosovom propao. Znate li vi možda o kakvom je

»

planu reč, da li je mislio na razgraničenje i zašto je taj plan propao?

Zaista nemam nikakvih informacija o tome, a ni šta konkretno znači "razgraničenje". Mislim da je to na neki način bio probni balon i sa Vučićeve i sa Tačijeve strane. Mislim da nije slučajno što nismo saznali detalje, moje osećanje je da o detaljima niko nije ni razgovarao nego da je to naprosto bilo ispipavanje terena.

Zato smatram da je vrlo teško reći da je propalo nešto što ne znamo jasno na šta se odnosi, ali ja, u stvari, naslućujem da je predsednik Vučić hteo da kaže nešto drugo. Kada analizirate ceo kontekst u kome on to govori, mislim da je njegova ideja bila da saopšti, a Tači očigledno ima vrlo sličan problem, da u stvari postoje mnogi koji hoće da zadrže "zamrznuti konflikt". Jer ono gde je on bio dosledan u svojim istupima, to je da hoćemo da postignemo ono što će da odmrzne konflikte, ono što će i jednoj i drugoj strani omogućiti da idu dalje. Zato mislim da je deo njegove tvrdnje da je to propalo, u stvari, rezultat unutrašnjeg dijaloga na koji je, uostalom, on pozvao.

Ako je drugi deo Vučićeve tvrdnje da je plan o razgraničenju propao rezultat želje velikih sila, na primer Nemačke, to onda govori da one podržavaju stanje zamrznutog konflikta?

Mislim da je to mnogo, mnogo složenija situacija. Ne bih se začudila ako bi svi ili većina aktera sa strane, kao što to obično biva u politici, pre svega uzeli u obzir svoju sopstvenu unutrašnju političku situaciju da bi se onda izražavali o drugima.

S druge strane, postoji strah da će se otvoriti Pandorina kutija. Ali, mnogi će reći da je Pandorina kutija davno otvorena. Pandorinu kutiju ste otvorili onog trenutka kada ste relativno olako pristali na raspad Jugoslavije. Pandorinu kutiju ste i dalje otvarali time što niste poštovali predlog Badinterove komisije, podsećam, predlog je bio da se priznaju Slovenija i Makedonija. Ne, priznata je Slovenija u isto vreme sa Hrvatskom. Ne bih sad da ulazim u celu tu priču, ali to pokazuje do koje mere velike sile u jednom trenutku nisu shvatile ili nisu želele da shvate šta raspad te zemlje znači. Neću njih da krivim, naravno da smo mi bili pre svega odgovorni zato što smo dozvolili da se ta zemlja raspadne umesto da se reformiše, umesto da postane demokratska federacija, konfederacija, šta god. Naravno da je 2008. došlo do daljeg otvaranja Pandorine kutije kada je rečeno da će Kosovo biti *sui generis*. Nemoguće je za tu vrstu priznavanja, osamostaljivanja pojedinih delova jedne zemlje tvrditi da je *sui generis*, jer na to se sada pozivaju Španci, zbog toga jedan broj zemalja u EU neće da prizna nezavisnost Kosova plašeći se sopstvene situacije, a ne zato što su principijelni oko Pandorine kutije.

Sada ostaje pitanje: šta je to što se procenjuje da bi moglo da pomogne istinskoj normalizaciji ta dva društva? Različiti su stavovi, neki su apsolutno protiv bilo kakvog razgraničenja, neki smatraju da ukoliko se dve strane dogovore, da je to jedno od mogućih rešenja. Sve što ja imam da kažem o tome je sledeće: jako je važno da oba društva učestvuju u debati oko budućnosti tih dvaju društava i njihovog uzajamnog odnosa. To još nije postignuto, to je ovde pokušano sa unutrašnjim dijalogom, koji je daleko od sveopšteg dijaloga ili debate, a na Kosovu nije ni pokušano. Duboko sam ubeđena da oba društva moraju u tome zajednički da učestvuju i zato moja organizacija zajedno sa jednim brojem organizacija iz Srbije i sa Kosova pokušava da inspiriše zajedničkim pristupom i da podstakne razgovor.

"Ne verujem da je sada moguće izazvati rat, između ostalog, i zbog prisustva KFOR-a na Kosovu, što praktično znači da imamo prisustvo NATO-a"

Nepredvidivost koja je postala "nova normalnost" u međunarodnim odnosima, takođe je jedna od tema na predstojećem forumu.

Nepredvidivost je postala i jedna vrsta nesigurnosti. Postala je dosta ozbiljna konstanta međunarodnih odnosa, velikih integracija, uključujući i EU koja je za nas najbitnija integracija. Iako sam ubeđena da neće doći do raspada Unije zato što je previše važna za njene sopstvene građane, činjenica je da dolazi do jako ozbiljnih šumova.

Da li je, na primer, nepredvidivost naše politike u tome što predsednik Vučić iznenada odlazi kod Putina neposredno pred dolazak Stoltenberga u Srbiju? Da li je nepredvidivo to što smo okrenuti ka EU, a naoružavamo se iz Rusije? Možemo li reći da znamo šta je naša spoljna politika?

Što se naoružanja tiče, mi istovremeno kupujemo i helikoptere sa Zapada. Ali, rekla bih da Srbija u ovom trenutku vodi spoljnu politiku koja neke podseća na vreme nesvrstanosti. Naravno, to vreme je davno prošlo, a mi danas živimo u jednom multipolarnom svetu. Bez obzira na to šta mislim o pojedinim potezima, kad razmišljam u širem kontekstu, onda dolazim do zaključka da je u jednom istinski multipolarnom svetu za jednu malu zemlju kao što je naša, a koja je još daleko od članstva u EU, jako teško da se drži samo jednog pravca. Meni lično veoma je važno što smo zaključili da su apsolutni prioritet naše spoljne politike evrointegracije. Volela bih da to bude sprovedeno još mnogo intenzivnije, kroz sva poglavlja. S druge strane, pozivam članice EU da i one pokažu veću spremnost za razmišljanje i za konkretnu politiku prema nama kada su evropske integracije u pitanju.

Šta one zapravo ne pokazuju?

Ne pokazuju, pre svega, dovoljno interesovanja. I tu ne mislim samo na ekonomiju, mislim i na javno mnjenje. Čitala sam kao i drugi zašto je Nemačka ili Merkel toliko protiv razgraničenja. Neka tumačenja koja potiču iz same Nemačke tvrde da se ona plaši da će još jedna zemlja aplicirati za članstvo u EU. Odnosno, da je strah od proširenja u ovom trenutku veći nego što je razmišljanje o tome kako uključiti ceo ovaj region u EU. Taj strah da ovaj mali region može da uvede dodatne probleme potiče od problema s kojima se Unija suočila dolaskom članica koje više i nisu nove, koje su u EU već 14 godina. A ovaj region je mnogo pre izvor nestabilnosti za Uniju kad je van nje nego kad je unutra. Mi smo, u stvari, jedno ostrvo okruženo članovima NATO-a i članovima EU ali to ostrvo kao da se pušta da, s vremena na vreme, čuči tamo negde i da nam se čini da je jako daleko. Jedini put kada su državnici iz ovog regiona pozvani da sednu za isti sto sa ostalima iz EU bilo je 2015. kada je trebalo da se razgovara o migrantskoj krizi, o balkanskoj ruti, ni pre ni posle toga. Postoji nešto što je, rekla bih, nedostatak jasne strategije i s jedne i s druge strane, jasne barem nama koji pokušavamo da shvatimo šta se događa.

A kad je reč o susretima sa Vladimirom Putinom, oni su, činjenica, češći nego što ih imaju vodeći evropski političari, ali nesumnjivo svi oni takođe se sreću sa predsednikom Putinom. Tako da ja ne bih tu posebno izdvajala Srbiju. Svi smo mnogo više uzajamno zavisni nego što to izgleda na prvi pogled, a unutrašnja i spoljna politika, kao što je to uvek bivalo, jako su isprepletane i kada se u toj isprepletenosti prevaziđe neka zdrava granica, onda to postaje opasno i ozbiljno. I zato su evropske integracije za nas toliko važne, samo unutar EU te granice možemo da držimo pod kontrolom.

Kada pogledamo izveštaje EU o ostvarenom napretku u otvorenim poglavljima, članstvo nam deluje sve dalje i dalje.

Dosta smo uradili u regionalnoj saradnji, to moram da kažem. Naravno da nismo uradili dosta toga u svim onim stvarima koje obezbeđuju institucionalno jačanje društva i države. Ovde su institucije slabe, pravosuđe se suočava sa ogromnim problemima, imamo više nego ogromne probleme u medijskoj sferi, dakle, u onome što su osnovne komponente značajne za demokratski poredak. Tu smo u ozbiljnom zaostatku. A to EU ne može da prihvati.

Vučić se nekoliko puta sastao sa Sorosovim sinom. S obzirom na vašu dugogodišnju saradnju sa Sorosom, da li vam je poznato o čemu su razgovarali? Osim o romskom pitanju.

Upućena sam u ono čemu sam prisustvovala. Ogroman broj ljudi nije verovao da se o tome razgovaralo i sumnjaju u onoga ko kaže da bi budućnost i položaj romske zajednice mogli da zanimaju Aleksandra Sorosa i Aleksandra Vučića. Evo, ja kažem. Bila sam tom prilikom kod predsednika Vučića kao članica borda romskog programa Fonda za otvoreno društvo, ne našeg srpskog nego globalnog. Bilo je i mnogo drugih prisutnih. Ceo sat smo razgovarali o položaju Roma u Srbiji i šta može da se učini da se taj položaj unapredi. Lično se tom temom bavim 40 godina i bila sam neverovatno počastvovana kada sam izabrana u odbor koji je na globalnom nivou, i to deset godina pošto sam otišla iz beogradskog Fonda za otvoreno društvo.

A o kojim drugim temama je Aleksandar Soros razgovarao s Vučićem zaista ne znam, jer niti sam bila prisutna niti je to bilo ko delio sa mnom.

Da li vam je danas neobično kada čujete da su se sastali?

Zašto bi bilo neobično? Soros fondacija odnosno Fond za otvoreno društvo je u ovoj zemlji od 1991. godine. Ozbiljna sredstva su potrošena, ozbiljni projekti su podržani. Drugo što mogu da potvrdim, jer to vidim iz svega što se događa, to je da je Aleksandru Sorosu koji će najverovatnije naslediti fondaciju od svog oca jako stalo do budućnosti Zapadnog Balkana. I ne dolazi on samo u Srbiju, bio je više puta u Makedoniji, u Prištini, Tirani, na raznim drugim mestima i ja se radujem tome što je neko ko će najverovatnije preuzeti jednu veliku globalnu organizaciju do te mere zainteresovan za naš region.

Zbunjuje što su koliko do juče glavne mete Vučićevog obračuna i hajke bili upravo, kako je nazivao, "Sorosovi plaćenici i izdajnici".

Jeste, i ako je neko to doživeo, onda sam to doživela ja devedesetih intenzivnije nego bilo ko drugi. I mogu da kažem da mi je drago što je, po svemu sudeći, Aleksandar Vučić promenio mišljenje kao i neki drugi akteri. Nalazim da cela stvar može da se posmatra kao veoma korisna, kao razvoj jedne nove faze u zainteresovanosti ljudi regionom i to ljudi vrlo specifičnih kao što je Soros, koji je ostajao u ovom regionu i onda kada su ga svi ostali napuštali. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

VREME

GOSTI: BOJANA JOVANOVIĆ,
NOVINARKA KRIK-a
I VLADIMIR GAJIĆ, ADVOKAT

ZLOMRANJE

TEMA: KRIMINAL U BEOGRADU
I ZAŠTO VLAST ODBIJA DA
RAZGOVARA O TOME

ČETVRTAK 18H, WWW.VREME.COM

I NA TV ŠABAC, TV SANDŽAK, T1 ZAJEČAR, TELEMARK ČAČAK,
TV VALJEVO PLUS, KRALJEVAČKA KATV, TV FORUM PRIJEPOLJE
I NA PORTALIMA JUŽNE VESTI I UŽIČKA NEDELJA

TEOFIL PANČIĆ

Čarape Ju(n)ga Radivojevića

Zašto bi polumrtva Srbija, nakljukana zaglupljujućim sedativima najtoksičnije vrste, imala bilo kakvo drugačije nego polumrtvo pozorište

Utorak u Zemunu. Sunčano i toplo za ovo doba godine, najradije bih prošetao donjogradskim ulicama pre nego što Neoradikali stignu da ih nagrde svojim talentom za pljačku i smislom za kič (Vesić ponosno najavio njihovo štetočinsko obrušavanje na Glavnu i deo Keja, dakle, na srce grada), ali imam posla preko glave, kao i uvek utorkom, pa zato radije biram metro. Uh, čekaj, neće moći, metro još nije izgrađen, osim za Aju, ali biće jednog lepog dana, a možda i pre, a na mapama koje su pokazivali pred izbore video sam da će, ura!, njegova trasa prolaziti baš mojom ulicom. Valja se samo malo strpeti...

Bacim pogled s terase, eno tamo poludesno nekada je bio Dunav, ona rečna okuka što se blago izvija iz pravca Banovaca, ali nema više Dunava, to jest, ima ga, ali ne za mene: između nas se isprečilo nešto što se zove Zemunske kapije, i što mi je zatvorilo pogled na reku, kao da mi je zatvorilo dotok vazduha. Onda pogledam dole na ulicu kojom se jedva vuče drndava osamdesettrojka, kratko i brektavo žućkasto govance iz prošlog veka, ostatak ostataka skoro uništenog gradskog prevoza, verni rimejk nezaboravnih devedesetih. To obeshrabruje svaku pomisao na pokretanje ka gradu. Onda, opet, pomislim: a ko ti je kriv što tvoje babe nisu klackale lakovanim cipelicama uz i niz Pozorišnu, pardon, Francusku ulicu, nego su povazdan vršljale po njivi, bašti i kući, timarile konja, muzle kravu i hranile kera, jedna gore u Bačkoj, druga dole u Toplici? U pozorište su slabo zalazile, bilo im malo zabačeno.

Utorak je, kažem, i već me danima zapitkuju s raznih strana hoću li odgovarati Aji Jung. Ambivalentan sam, čas pomislim da taj smehotresni izliv pokondirenosti ne treba pustiti da prođe bez adekvatnog smeštaja zvanog recycle bin, potom zaključim da sve to ipak nije vredno ni najmanjeg cimanja. Zašto se trošiti na nečije prenemaganje? Zna Aja Jung dobro u čemu je problem i o čemu sam pisao, samo se pravi beslovesna, mada nije, jer da jeste ne bi tako vešto plivala u brzacima ovakve Srbije, to jest ovoga što su njeni trenutni politički liblinzi od nje napravili. Zna ona i o kojim se čarapama radi, i o kojim novcima, samo lošom i u osnovi vulgarnom vickastošću iskazuje svoj veseli nehaj za sve što nije ona sama i ono što je njoj bitno; za *kontekst*, jednom rečju. Tu ne ostaje mesta za debatu, jer s druge strane nema nikoga, to jest onaj koga bi moglo da bude sakrio se iza tašte šupljine, a šta čovek s tim uopšte da uradi?

Utorak je, kažem sebi još jednom, mani Aju, valjalo bi početi pisati kolumnu. Juče je iz Narodnog pozorišta saopšteno da je njegov veseli upravnik – persona u osnovi bez imena i prezimena, pa je ni ovde neću imenovati i prezimenovati – smenio Željka Hubača sa mesta (v.d. u dugogodišnjem statusu, zlovoljom tog istog upravnika i njegove fele) direktora Drame NP, a potom ekspresno na njegovo mesto (i to kanda u "punom mandatu") postavio Juga Radivojevića, reditelja većine najgorih predstava koje ste ikada videli, ili niste videli, uključujući i *Konstantina* (parapozorišnu bruku "iz Niš" koja je valjda trebalo da bude kamen-međaš u uspostavljanju nove pozorišne estetike ponaprednjačene Srbije, ali je fijaskoliko potonula u okeanu sveopšte sprdnje i transfera neprijatnosti), i skromnog saputnika svake, a naročito sadašnje vlasti na putu iz Niotkuda u Nikuda. Pa još pridodao, upravnik, kako je to učinio u nameri da NP "izmeni vizuru dramskog repertoara koji će, kao i do sada, biti okosnica umetničkog prepoznavanja nacionalne kuće".

Lepo možda zvuči nekome sasvim neupućenom ta "izmena vizure"; nevolja je samo u tome što je upravo u poslednjih nekoliko sezona baš Hubačeve dramaturško-direktorske *vizure* Narodno pozorište trgnuto iz drevnog dremeža i postalo najživlja, najpropulzivnija beogradska teatarska kuća, neretko i najsmelija među nekolikim "mastodontima", što je prepoznala i pozorišna javnost i tzv. šira publika. Ostvareno je niz dobrih, značajnih, čak antologijskih predstava (*Ivanov*, *Rodoljupci* i *Moje nagrade* prve mi padaju na pamet, ali ima ih još podosta, po svemu različitih, jer Hubač nije "gurao" neku svoju privatnu estetiku, kamoli ideologiju: samo je otvorio pozorište Najboljima svih vrsta). Bila je to, mora se priznati, bizarna anomalija u recentnom kultur-političkom ambijentu, pa se utoliko može reći i da je potrajala duže nego što se iko mogao nadati. Sada će valjda sve doći na svoje, u skladu s onom "prema svecu i tropar"; a može i ovako: zašto bi polumrtva Srbija, nakljukana zaglupljujućim sedativima najtoksičnije vrste, imala bilo kakvo drugačije nego polumrtvo pozorište?

Šta li, pitam se, lepršava Aja Jung misli o svemu tome, ako je u međuvremenu izašla iz pariskog metroa (verujući, izgleda, da je prva i jedina iz ovih krajeva koja se njime vozila)? Pitanje je, priznajem, retorsko, jer se sa priličnom pouzdanošću može zaključiti da o tome ne misli baš ništa, pošto je se neposredno ne tiče. A tako to krene sa *saputnicima*: zabrane sebi svako promišljanje konteksta jer bi u protivnom moglo i da im se ne dopadne kada shvate kakav je kontekst u kojem su se obreli. Ovako, neka se svako bavi malom privredom žicarskog tipa za sebe, neka Ristovski Lazar obuva kralju Petru najskuplje čarape na svetu, neka Aja Jung junguje, a Jug Radivojević juguje, sve dok se ne pomešaju do neprepoznatljivosti, kad se više neće znati ko je Aja Jug a ko Jung Radivojević. A neće, bogme, biti ni važno. Jer će svi biti hranjeni istom (zarđalom?) kašikom sa istog kazana. E pa, prijatno, ili što bi rekla neka od Ajinih prpošnih baba: bon appetit. ¶

RAČUN KOJI NIKADA NEĆE ZASTARITI

Realizator čitavog tog zakonskog projekta, tadašnji ministar informisanja Aleksandar Vučić, u međuvremenu je nagrađen pozicijom koja mu danas omogućava da modernijim metodama i prilično potkovan dodatnim veštinama pokuša da sa zemljom sravni ono što nije uspeo od oktobra 1998. do oktobra 2000.

Početak jeseni 1998. protekao je u znaku pretnji bombardovanjem. Srećom, za dlaku izbegnutih. Tek što je ta opasnost nakratko uminula, dogodilo se takođe očekivano, ali zlo koje je prethodno posmatrano samo u kontekstu bombardovanja ("Doneće novi zakon, uništiće nas dok budu padale bombe"). Ipak, čak i bez bombi, novi Zakon o javnom informisanju usvojen je 21. oktobra 1998. i počelo je jedno prilično mračno doba.

Gledano iz današnje perspektive, za medije u Srbiji bilo bi daleko bolje da je to bombardovanje stvarno počelo u septembru/oktobru, nego u martu iduće godine. Jer, za tih nekoliko meseci, sudije prekršajnih sudova, kao i tadašnji ministar informisanja Aleksandar Vučić i njegovi partijski i koalicioni drugovi toliko su iscrpeli i prestravili novinare i medije, da se ovi zapravo nikada nisu oporavili, a 24. mart dočekali, u profesionalnom i ljudskom smislu, kao živi leševi.

Za zlodela prema medijima, slobodi govora i informisanja nisu kažnjene ni sudije, ni socijalisti, ni radikali, ni julovci, ni svi oni koji su ćutanjem odobravali medijsko krvoproliće – koje je veliko finale doživelo 11. aprila 1999. kada je streljan Slavko Ćuruvija. Realizator čitavog tog projekta, tadašnji ministar informisanja Aleksandar Vučić, čak je i nagrađen pozicijom koja mu danas omogućava da modernijim metodama i prilično potkovan dodatnim veštinama pokuša da sa zemljom sravni ono što nije uspeo od oktobra 1998. do oktobra 2000.

UREDBA O ĆUTANJU

Stvar je zvanično započela baš zbog bombardovanja – Vlada je 8. oktobra 1998. donela "Uredbu o posebnim merama u uslovima pretnji oružanim napadima NATO-a". Ovim antologijskim dokumentom bilo je zabranjeno objavljivanje "defetističkih" tekstova, preuzimanje programa i tekstova inostranih medija: momentalno je prestalo reemitovanje Radija Slobodna Evropa, servisa BBC i drugih, ali je i "domaća proizvodnja" nastavljena u nemogućim uslovima. Već 10. i 11. oktobra – pod različitim obrazloženjima – zabranjen je program Radio Indeksa, Radio Sente, Radio Kikinde, Radio Sitija i TV Pirota, dok su tri dana kasnije privremeno zapečaćene redakcije "Danasa" i "Dnevnog telegrafa" (uz obrazloženje da su širili strah, paniku i defetizam). Malo potom, a zbog iste stvari, privremeno je zabranjena i "Naša borba", da bi sve to bilo zaokruženo iste sedmice, u najdubljoj tajnosti usvojenim Zakonom o javnom informisanju.

Posle toga, a sve do bombardovanja i još "vanrednijih" okolnosti, praktično nije bilo dana da neki medij nije po kratkom postupku osuđen zbog prenošenja nečije izjave ili saopštenja – iako je ministar Vučić lično tada objasnio da to nije greh i da medij ne može da odgovara zbog svega što neko izgovori. "Podrazumeva se da će novinar smeti da verno prenese informaciju sa konferencije za novinare, skupova i drugih javnih mesta na kojima postoji pravo da se zapisuje, fotografiše i snima, kao i da novim zakonom nije zabranjeno kritikovati Vladu, jer to nije rušenje ustavnog poretka", izgovorio je Aleksandar Vučić krajem oktobra 1998, da bi se već posle nekoliko dana posuo pepelom i mirno pratio kako mediji bivaju istrebljeni zbog citata sa konferencija za medije, a dodatno umlaćivani ako se usude da objave bilo kakav autorski sadržaj kritičan prema vlasti.

Zakon i sudije, naime, bili su neumoljivi. Svi medijski slučajevi zakonom su "spušteni" na nivo prekršajnih sudova, što je praktično značilo da se postupci vode po principu prekog suda, uz drakonske kazne koje su po isto tako hitnom postupku sprovođene u delo: zakon je predviđao da od prijave do sprovođenja postupka ne sme da protekne više od 24 časa, a kazne su bile formatirane tako da garantuju finansijsku propast. Pretpostavka nevinosti bila je ukinuta, te tužioci nisu uopšte morali da dokazuju krivicu – na optuženima je zato bilo da se brane sve dok ne dokažu da su nevini. Što se zapravo nikada nije dogodilo, ne zato što su bili krivi, već zato što su bili unapred osuđeni. »

MINISTAR I GENERALNI SEKRETAR SRS-a: A. Vučić, 1998.
Foto: Draško Gagović

ВЕЧЕРЊА СРБИЈА

SUĐENJE "EVROPLJANINU" KAO SIMBOL ZAKONA O INFORMISANJU: Advokat B. Borović i deo redakcije: D. Bujošević, A. Tijanić i S.Ćuruvija
Foto: Draško Gagović

»

ŠTA JE SLEDEĆE, MILOŠEVIĆU?

Prvi i najpoznatiji slučaj presuđen na osnovu ovog zakona, ujedno je podrazumevao i drugu po visini najveću novčanu kaznu. Zbog teksta "Šta je sledeće, Miloševiću?", inače jednog od verovatno najžešćih antirežimskih tekstova u poslednjih trideset godina, nedeljnik "Evropljanin", tj. njegov vlasnik Slavko Ćuruvija bio je prinuđen da plati skoro 2,5 miliona dinara, odnosno tadašnjih 150 hiljada dolara. Tekst je objavljen 19. oktobra, presuda je donesena 24. oktobra, a već 26. oktobra počela je konfiskacija imovine preduzeća i višemesečno maltretiranje redakcije kako "Evropljanina", tako i "Dnevnog telegrafa", takođe u Ćuruvijinom vlasništvu.

Ipak, najviša kazna određena je mediju koji uopšte ne izlazi u Srbiji – crnogorski "Monitor" kažnjen je 7. novembra s neverovatnih 2 miliona i 800 hiljada dinara (175.000 dolara), da bi 19. novembra bio zaplenjen čitav njegov tiraž za Srbiju, što je praktično značilo zabranu distribucije tog lista.

No, tu nije bio kraj bizarnostima. Naprotiv, bizarnost i potpuni besmisao bile su karakteristike praktično svih slučajeva koji su se našli pred sudijama za prekršaje. Tako je "Dnevni telegraf" kažnjen sa milion i 200 hiljada dinara po prijavi Saveza žena Jugoslavije, a zbog toga što je objavio oglas organizacije "Otpor". Savez žena Jugoslavije tada je, inače, predvodila nezaboravna Bratislava Buba Morina, istaknuta JUL-ovka.

"Somborske novine" stradale su po prijavi Stevana Vasiljevića, predsednika Štrajkačkog odbora u Informativnom centru u Somboru – inače izdavaču "Somborskih novina".

List "Pančevac" je za samo tri dana bio dva puta kažnjen: najpre trećeg, a potom i petog februara 1999, a obe kazne izrečene su zbog tekstova o problemu bespravne izgradnje, a po prijavi lokalnih vlasti.

Leskovački list "Prava čoveka" osuđen je na kaznu od 150 hiljada dinara i to tako što je najpre lokalni čelnik SPS-a osudio pisanje tog lista na konferenciji za novinare, da bi zatim Radio Leskovac (?!) podneo zvaničan zahtev za pokretanje postupka.

Dvonedeljnik "Parlament", koji je izlazio u Novom Pazaru, osuđen je na kaznu od 65 hiljada dinara samo zato što je u impresumu jednog broja (izdanja) greškom izostavljeno ime glavnog i odgovornog urednika. Pošto redakcija taj novac nije imala, Republička uprava javnih prihoda je 6. jula 1999. zapečatila prostorije Građanskog foruma u tom gradu, inače izdavača "Parlamenta".

Ostala je upamćena i tužba tadašnje beogradske sekretarke za kulturu, glumice Ljiljane Blagojević protiv "Blica", "Danasa" i "Glasa javnosti". Oni su kažnjeni zbog prenošenja izjave Gorice Mojović koja je na konferenciji za medije "Vlade u senci" vrlo negativno govorila o radu sekretarke. Naročito je bizarno to što su sva tri medija kažnjena različitim iznosima, ali ne zbog razlike u citatu (on je svuda bio isti), već u odnosu na prostor koji su dodelili toj vesti.

Nedeljnik NIN, recimo, kažnjen je dva puta, od čega jednom zbog povrede časti čoveka kojem ime uopšte nije pomenuto u spornom tekstu. Tužitelj je, dakle, instinktivno zaključio o kome se tu zapravo radi.

NA ROBIJI

Osim zbog nepodobnog oglasa, "Dnevni telegraf" prilično je stradao i zbog teksta "Ubijeni kritikovao Milovana Bojića". U tekstu na koji se žalio Bojić lično, navedeno je da je ubistvo dr Aleksandra Popovića izvršeno profesionalno, kao i da je on bio u grupi lekara koji su kritikovali direktora Instituta Bojića i optuživali ga za malverzacije i "naduvane" fakture kojima u vrednosti približnoj 20 miliona tadašnjih nemačkih maraka.

Na prvi pogled, presuda u ovom slučaju nije bila ništa specijalno za to vreme, ali je priča imala i nastavak: na osnovu člana 218 tada važećeg Krivičnog zakona Srbije, Prvi opštinski sud je 8. marta 1999. zbog istog teksta osudio Slavka Ćuruviju i kolege Srđana Jankovića i Zorana Lukovića na po pet meseci zatvora! Posle likvidacije Ćuruvije i niza sudskih peripetija, dva meseca je odrobijao samo Luković, koji je amnestiran i oslobođen 21. oktobra 2000.

Inače, famozni član 218 propisivao je da zatvorska kazna do tri godine sleduje onima koji "iznose i pronose lažne vesti sa ciljem da izazovu neraspoloženje ili uznemirenje građana; ugrožavanje javnog reda i mira; osujećenje sprovođenja odluka i mera državnih organa i umanjivanje poverenja građana u odluke i mere državnih organa".

Komentarišući ovakav postupak, advokat Rajko Danilović tada je (u međuvremenu preminulom kolegi) Urošu Komlenoviću rekao da "krivično delo uopšte nije ni izvršeno, jer ni bolnica na Dedinju, niti njen direktor (...) ne uživaju zaštitu predviđenu članom 218, osim ako u međuvremenu bolnica na Dedinju nije proglašena za državni organ". Danilović je za "Vreme" još kazao da je ovaj član zapravo ponovno uvođenje verbalnog delikta, a čitav proces "korišćenje tužilaštva i suda za političke obračune".

"VREME" U JEDNOM VREMENU

Pošto su praktično svi nezavisni mediji manje ili više stradali u sezoni 1998–2001, podrazumeva se da ni "Vreme" nije bilo pošteđeno.

Zbog tvrdnje da ga je s mesta upravnika Narodnog pozorišta smenio tadašnji ministar kulture Željko Simić, koju je u intervjuu izneo Nebojša Bradić, "Vreme" je u aprilu 2000. kažnjeno sa 350 hiljada

O Zakonu kao takvom

"Zabranjivanje medija i čitav radikalsko-levičarski juriš govori da se vlast i Milošević osećaju nesigurno. On je do sada, u periodu kada se osećao moćno i kada ga niko nije ugrožavao, bio spreman da učini neke ustupke. Sadašnji potezi vlasti izazvani su saznanjem da se bliži njihov čas istine, da su potrošili, da je njihova nacionalna i ekonomska politika doživela kolaps"

ALEKSANDAR TIJANIĆ, NOVINAR, "NIN", OKTOBAR 1998.

"Naša je javnost žrtva medijskih manipulacija, objavljenih vesti i poluistina, a zbog toga što želimo da naše ministarstvo bude mesto gde novinari mogu da dobiju istinu, objektivnu i tačnu informaciju, činjenice o događaju, posebno na Kosovu i zemlji uopšte, stižu osude iz pojedinih stranih zemalja, što je ništa drugo nego licemerje"

ALEKSANDAR VUČIĆ, MINISTAR INFORMISANJA, 22. OKTOBAR 1998.

"Naša zemlja je šampion u košarci, studentskom standardu i medijskim slobodama"

MILJKAN KARLIČIĆ, POMOĆNIK MINISTRA ZA INFORMISANJE, 17. OKTOBAR 1998.

"Ovo što nam rade, to je seks do smrti"

NEIMENOVANA NOVINARKA "DNEVNOG TELEGRAFA" U RAZGOVORU ZA "VREME", 13. MART 1999.

"Glavni i odgovorni urednik 'Vremena' i 'Naše borbe' i 'Danasa' i drugih sličnih listova je Havijer Solana. Mene samo iznenađuje, kada već dolazi sa novcem, kada dolazi sa svojom zaštitom, zašto tim urednicima, tim novinarima nije podelio i činove, pa da znamo da je Veran Matić general lajtnant NATO, da znamo da je Ćuruvija podnarednik NATO, da je Grujica Spasović, dijete Grujica, major NATO i slično. To me uopšte ne bi iznenadilo, jer oni podnose izveštaj redovno svojim gazdama i za to što rade dobijaju novac i mi imamo podatke da dobijaju novac i o tome otvoreno govorimo"

VOJISLAV ŠEŠELJ, NARODNI POSLANIK, 21. OKTOBAR 1998.

"Onaj ko misli da može da izmišlja, da vređa, da bruka, da kleveće i laže neka se ponaša po narodnoj poslovici koja je nastala u vreme Dušanovog zakonika, kada su se kazne izricale udarcima po turu. Pa, neka lepo pita da li može da izdrži kaznu. Neka pogleda svoj žiro račun"

TOMISLAV NIKOLIĆ, NARODNI POSLANIK, 21. OKTOBAR 1998.

"To je bio veoma glup zakon o informisanju i ja sam to priznao svom narodu"

ALEKSANDAR VUČIĆ, PREMIJER, MAJ 2015.

dinara: rasprava se uglavnom kretala oko filozofske dileme da li je za smene u pozorištima odgovorno ministarstvo ili čovek koji ga vodi.

(Analogijom, to bi moglo – recimo – da upućuje na tezu da Aleksandar Vučić, kao ministar informisanja, nije veze imao s ovakvom egzekucijom medija i ovakvim gaženjem slobode govora. A to je i inače nešto u šta je nekako ubedio ovdašnje birače, međunarodnu zajednicu i svakog čije je pamćenje kraće od leptirovog.)

Sudbina druge prijave prilično je čudna, ali slikovito pokazuje nadrealnost tog doba. U petak, 5. maja 2000. godine, tuženi su "Blic", "Danas", Studio B i "Vreme" – svi zbog izveštavanja o požarevačkim "otporašima" i pretnjama koje je kao jedan od njih dobijao Dragan Milanović. Umesto da odu u Požarevac i tamo odgovaraju pred sudijom za prekršaje, urednici ovih medija organizovali su vanrednu konferenciju za novinare – pored Veselina Simonovića, Grujice Spasovića, Dragana Kojadinovića i Filipa Švarma, tu je bila i koleginica Gordana Suša, tada predsednica NUNS-a. Kojadinović je rekao da je njegova kuća tužena tri puta u roku od 30 sati, što ga navodi na zaključak da je zakonodavac "ovim zakonom" hteo da ukine novinarsku profesiju.

"Da smo i hteli na suđenje u Požarevcu, ni fizički ne bi mogli da stignemo jer je svega par sati proteklo od podnošenja prijave do suđenja", rekao je on uz opasku da ne treba ni ići na takva ročišta, jer "čim dobiješ poziv, znaš da je presuda već donesena".

Požarevački sudija na kraju je ipak presudio, ali "Vremenu" ta kazna nikada nije stigla na naplatu.

SALDO

Od usvajanja Zakona o javnom informisanju 20. oktobra 1998. do 15. februara 2001. godine, kada je i zvanično ukinut, mediji su kažnjeni 67 puta, u ukupnom iznosu od 30 miliona dinara, odnosno približno 2,5 miliona tadašnjih maraka.

Prva kazna izrečena je listu "Evropljanin" 24. oktobra 1998, a poslednja listu "Danas" 9. avgusta 2000. Među proreživimskim medijima, kažnjeni su "Borba", "Politika", "Večernje novosti" i RTS, ali su te kazne bile neuporedivo niže od ostalih.

U međuvremenu, jasno je da nadležni nisu živeli u neznanju ili iluziji da zapravo čine dobro. "Glas javnosti" je u to doba došao do izveštaja SL/98 kojim svojevrsni "načelnik" gradskih sudija za prekršaje Dobrivoje Glavonjić referiše o prvim rezultatima primene. Radmilu Višić, zamenicu ministra informisanja i Vučićevu desnu ruku, on obaveštava o periodu od 23. oktobra do 26. novembra, kada je – kako se navodi – izrečeno "pet visokih novčanih kazni, 246 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka je odbačeno, a izdata su tri rešenja o obustavljanju postupka.

Zanimljivo je da su bukvalno sve odbačene prijave potekle iz Demokratske stranke koja se – da bi nekako uzvratila udarac i pokazala svu apsurdnost novog zakona – do iznemoglosti žalila na "Politiku", "Borbu", "Večernje novosti", "RTS", Karićev BK Telekom, radikalske "Zemunske novine". Zahtevi demokrata, kako kaže Glavonjićev izveštaj a prenosi "Glas javnosti", nisu odbijeni, već "odbačeni bez ikakve dalje rasprave".

Sve to u prevodu znači da se svesno išlo na uništenje medija, da nikoga nije bilo briga zbog čega će tačno mediji da stradaju i šta je zapravo posao medija.

Dvadeset godina kasnije, čovek na čiji sto su dolazili ovakvi izveštaji uporno ponavlja kako se zalaže za slobodu medija, ali ga oni – eto – ne poštuju i ne cene. Ministar informisanja u vreme donošenja i primene tog i takvog zakona, danas javno proziva, selektuje i targetira novinare. Iako zvuči više nego sumorno, gotovo beznadežno, to zapravo ne pokazuje da pravda nije dostižna. To je samo znak da pravda mora da se čeka duže nego što je to moglo da se pretpostavi.

Jer, računi iz 1998, 1999 i 2000, kao i računi iz poslednjih šest godina, takvi su i toliki – da jednostavno moraju doći na naplatu. Tu nema zastarevanja. ¶

TAMARA SKROZZA

A od Gorana Vesića

“Mislim da je danas mnogo lošija situacija na medijskoj sceni nego u doba Zakona o informisanju. Zašto? Zato što ima mnogo manje pluraliteta: izuzev par izuzetaka, sada se gotovo svi mediji nalaze pod direktnom kontrolom Aleksandra Vučića. I to ne njegove vlade ili stranke, nego baš pod njegovom ličnom kontrolom”

Što je bio Vučićev Zakon o informisanju i kakve su njegove posljedice, čitaoci mogu vidjeti u prethodnom tekstu Tamare Skrozze “Račun koji nikada neće zastariti”. Mediji su skloni, naime, da preko mnogo toga pređu i zaborave, ali postoji i ono što se vječno pamti i nikada ne oprašta. O čemu je riječ, za “Vreme” govori prvi urednik dnevnog lista “Danas” Grujica Spasović.

“‘Danas’ je zabranjen nedelju dana pred donošenje Zakona o informisanju”, kaže Spasović. “Tada smo bukvalno ostali na ulici. A zašto? Kasno po podne 12. oktobra 1998. dobijemo mi pismo sa naslovom ‘Upozorenje Ministarstva informisanja’ i potpisom ministra Aleksandra Vučića. Čitamo i ne možemo da verujemo: on se u tom aktu poziva na ‘Uredbu o posebnim merama u uslovima pretnji oružanim napadima NATO-a’ našoj zemlji, a sve zbog komentara Nataše Bogović da Crna Gora ne želi u rat. Uglavnom, on nas tu optužuje – pozivajući se na naslove nekoliko članaka – da svojim pisanjem širimo strah, paniku i defetizam, delujemo suprotno zaključcima Republičke i Savezne skupštine i tako dalje. Sve u svemu, Vučić nas upozorava da će nam Ministarstvo dok je Uredba na snazi – ako nastavimo da radimo kao i do tada – privremeno zabraniti rad i oduzeti sredstva za rad. E, sada ide najbolje. Doslovno citiram: ‘Objavljivanje ovog Upozorenje je zabranjeno, kao i davanja bilo kakvih informacija o njemu. Ministar Aleksandar Vučić.’”

“VREME”: Da li ste ga poslušali?

GRUJICA SPASOVIĆ: Ma kakvi... Upozorenje smo lepo objavili u narednom broju.

Zašto?

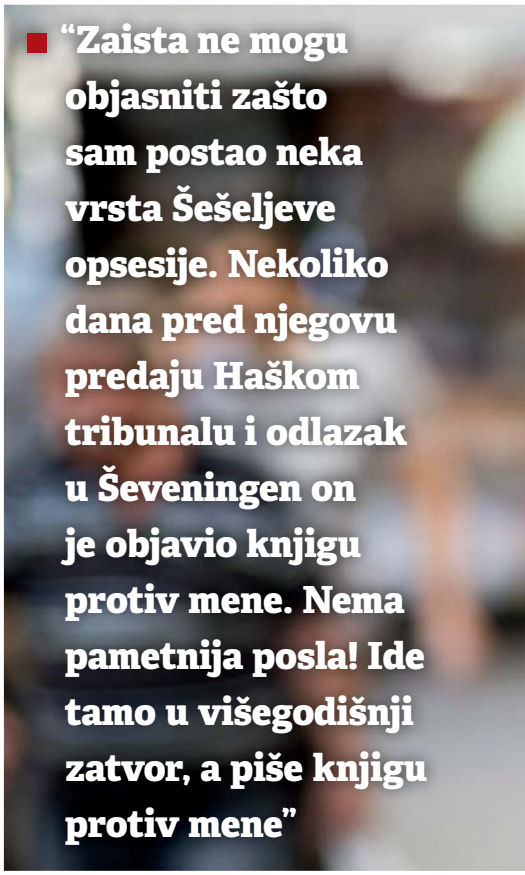
A zašto da ne? Naše jasno i čvrsto protivljenju NATO bombardovanju mogao je da vidi svako kad otvori bilo koji broj “Danasa” uključujući i Vučića. U jednom od redakcijskih komentara, na primer, nabrojali smo čitav niz razloga zbog kojih bi bombardovanje predstavljalo čistu i potpunu katastrofu; taj tekst i dan-danas čvrsto stoji.

No, objavljivanje Upozorenja nije ostalo bez posljedica...

U toku noći, dakle 13. na 14. oktobar, oni su nas jednostavno zabranili. Tada je u redakciju upala “kaznena ekspedicija – oko pet-šest policajaca u uniformi i veći broj kratko podšišanih civila u kožnim jaknama, predvođeni pomoćnikom ministra za informisanje Miljkanom Karličićem. Ko su ti ljudi u civilu, pitamo, a jedan muškarac u plavom mantilu kaže da su pripadnici MUP-a... Uglavnom, Karličić je doneo Rešenje sa Vučićevim potpisom po kom nam se privremeno zabranjuje rad. Traži od direktora Dušana Mitrovića da ga potpiše bez čitanja. On je to odbio i kad ga je pročitao.

A pisalo je...

Da smo delovali suprotno Uredbi objavljujući informacije o pripremama NATO snaga za eventualnu intervenciju u SR Jugoslaviji, o osnivanju ruskoevropskih policijskih snaga pod okriljem Ujedinjenih nacija, preneli iz nemačke štampe najave o pripremanju međunarodne konferencije za Kosovo po ugledu na onu u Dejtonu i, kao šlag na tortu, izveštaj da se list “Žig” iz Subotice pojavio u prodaji sa osam belih strana kao protest zbog cenzure. Moram priznati da je ovo Vučićevo Rešenje bilo luđe i od samog Upozorenja!

Što se dalje dešava?

“Kaznena ekspedicija” se iznenada povlači oko 23 časa – skupilo se dosta sveta da nas brani – ali ponovo dolaze u dva ujutro. Tada su počeli sa pretresanjem novinara, oduzimanjem filmova i traka iz kasetofona... Mi nastavljamo da se raspravljamo s njima i ubeđujemo ih da to nemaju prava da rade, ali džabe. Jednostavno smo izbačeni iz prostorije, one su zapečaćene, a na ulazna vrata su stali pripadnici firme “Stankom obezbeđenje” angažovani po ugovoru od Ministarstva informisanja.

To ipak nije bio kraj rada “Danasa”.

Nije. Mi smo tada počeli da izlazimo na četiri strane u okviru crnogorskih “Vijesti”.

Znate li u tom trenutku da se sprema Zakon o informisanju?

Novine su nam bile zabranjene, svoju smo muku mučili... Znamo, istina, da se nešto sprema, ali ne i šta. Prvenstveno se bavimo načinom da opet počnemo da izlazimo i svaki dan održavamo proteste

– 2000 maraka

Fotografije: Marija Janković

na Trgu Marksa i Engelsa protiv zabrane "Danasa". Međutim, sve i da se to nije dešavalo, opet ništa ne bismo znali pošto su oni spremali taj zakon u strogoj tajnosti, po ubrzanoj proceduri.

"Danas" je bio veoma kritičan prema tadašnjem režimu, ali i "Vreme", B92, "Evropljanin" Slavka Ćuruvije, NIN, "Blic" i još neki drugi mediji. Zašto su baš vas na taj način zabranili?

Mi smo im stalno smetali, nema jedne ključne tačke. Ali pošto smo objavili ovo Upozorenje, nešto su morali da urade. Verujte mi da ne znam konkretno zbog čega se to desilo. Znam samo da to nisu bili razlozi koje su naveli u Upozorenju i Rešenju.

Ipak ste kasnije uspjeli da se vratite u svoje prostorije...

Jeste, pustili su nas 22. oktobra 1998, dva dana posle donošenja Zakona o informisanju. Inače, cilj tog akta je bio potpuno uništavanje svakog disonantnog glasa u društvu i potpuno zatiranje nezavisnih medija, a samim tim i opozicije. Jer što god da objavite, oni su vas po Zakonu o informisanju mogli opljačkati i uništiti.

Kako ste opet počeli da izlazite u punom obimu?

Tako što smo se štampali u Crnoj Gori. Tamošnje vlasti pripretile su ovima u Srbiji da će, ukoliko krenu da maltretiraju i zaustavljaju "naš crnogorski" "Danas", oni to isto raditi sa "Politikom", "Večernjim novostima" i drugom režimskom štampom iz Beograda. A kako je Slobodanu Miloševiću bilo stalo do ovih novina jer su one u Crnoj Gori imale mnogo veći uticaj nego mi u Srbiji, počeli smo da se štampamo u Podgorici i da redovno izlazimo.

Sada je i Zakon o informisanju na snazi...

Sve smo radili kao i pre njega. Mnogo više su nas mučili kratki rokovi i veliki troškovi... Nas je, zapravo, u Srbiju vratila magla. Za Novu 1999. godinu, tri dana nijedan avion nije mogao da sleti na aerodrom u Beogradu, pa je novogodišnji broj "Danasa" stigao tek 2. januara. I tada odlučimo da pređemo da se štampamo u Srbiji. Odemo u "Forum" u Novom Sadu kao mađarsku štampariju, oni se konsultuju sa Jožefom Kasom i drugim ljudima iz Saveza vojvođanskih Mađara i kažu – može.

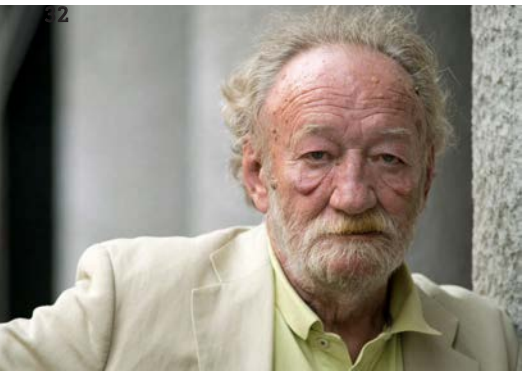
I onda je, nakon svega, Zakon o informisanju primijenjen na "Danasu" – za vrijeme njegovog važenja, ukupno devet puta...

Ja sam očekivao da će nas pre ili posle neko tužiti, ali mi na pamet nije palo da će prva biti glumica Ljiljana Blagojević. Ona je tada bila sekretar za kulturu grada Beograda, imenovana od Srpskog pokreta obnove čija, inače, nije bila članica. Suđenje je zakazano za 12. marta 1999, a razlog za tužbu bilo je saopštenje opozicione vlade za Beograd u kome su ocenili da je stanje u kulturi jako loše... Svestan šta nam se sprema kod sudije za prekršaje, to jest da ćemo biti drakonski kažnjeni, nazovem Vuka Draškovića, koga znam dvadeset godina. I po prvi put ga nisam mogao dobiti na telefon – stalno mi govore da je Vuk na sastancima. Kolega Rade Radovanović tada pozove Sinišu Kovačevića, koga dobro poznaje, supruga Ljiljane Blagojević, i objašnjava mu da će posledice po list biti katastrofalne ukoliko ona istraje na tužbi. Na to mu je Kovačević rekao: "Nisi razumeo, ja baš želim da vas uništim. Ko ruši moju kuću, ja ću rušiti njegovu!" Tada mi je sve postalo jasno – mi smo bili žrtva sukoba SPO-a i Demokratske stranke. Posle mi se Vuk izvinjavao, tvrdio da do poslednjeg trenutka nije znao šta nam se događa...

Na kraju, "Danas" je osuđen na ukupno 600.000 dinara – ne za novinarski tekst, već za objavljivanje saopćenja opozicionih partija?

Interesantno je da su isti tekst u istom danu objavili i "Blic" i "Glas javnosti" koji su zajedno imali deset puta veći tiraž od "Danasa", te da su oba ova lista zajedno kažnjena sa 370.000 dinara. Dakle, duplo manje nego mi. Advokat Nikola Barović je primetio da je kažnjavanje "Blica" i "Glasa javnosti" bilo samo alibi za pokušaj direktnog uništavanja "Danasa". Inače, to je bila najveća kazna koju smo platili po Zakonu o informisanju.

»

“Mi smo očekivali da će nam Demokratska stranka – kičma opozicione vlade za Beograd – finansijski pomoći da platimo drakonsku kaznu zato što smo objavili njihovo saopštenje. I zaista, u redakciju su došli Gorica Mojović i Goran Vesić, koji nam je tada uručio koverat sa parama. Mi se ponadamo da je tu bar polovina, ako ne i ceo iznos. Međutim, kada smo ga otvorili – ono 2000 maraka”

Kako ste našli novac?

Očekivali smo da će nam Demokratska stranka – kičma te opozicione vlade za Beograd – finansijski pomoći da platimo drakonsku kaznu zato što smo objavili njihovo saopštenje. I zaista, u redakciju su došli Gorica Mojović i Goran Vesić, koji nam je tada uručio koverat sa parama. Mi se ponadamo da je tu bar polovina, ako ne i ceo iznos. Međutim, kada smo ga otvorili – ono 2000 maraka...

Možete li danas zamisliti Vesića u sličnoj situaciji?

Apsolutno ne. A ni onda mi nije bilo simpatično to što je Goran Vesić neki funkcioner u Demokratskoj stranci. Nisam video da je nešto dobro i konstruktivno radio ni u to vreme.

Nego da se vratimo na kaznu zbog tužbe Ljiljane Blagojević...

Tu kaznu smo platili iz privatnih pozajmica, donacija, velike pomoći švedskog Helsinškog komiteta... I skupilo se. Kasnije smo imali već dva tima – jedan tim se bavio odbranom iako znamo da od toga nema ništa, a drugi je jurio pare.

“Danas”, a posebno i vi lično, postali ste u doba Zakona o informisanju fascinacija Vojislava Šešelja. Kako je do toga došlo?

Zaista ne mogu objasniti zašto sam postao neka vrsta Šešeljeve opsesije.

Nekoliko dana pred njegovu predaju Haškom tribunalu i odlazak u Ševeningen, on je objavio knjigu protiv mene. Nema pametnija posla! Ide tamo u višegodišnji zatvor, a piše knjigu protiv mene...

Zbog čega vas je Šešelj prvi put tužio?

Za tvrdnju Novaka Kilibarde, potpredsednika crnogorske vlade, da je Šešelj zapretio da će Crnogorcima biti prikačene žute značke, odnosno da će biti prognani iz Srbije ukoliko se Crna Gora osamostali; zbog toga smo 27. oktobra 1999. kažnjeni sa 270.000 dinara.

A drugi put?

Zajedno sa Aleksandrom Vučićem – obojica u svojstvu građana – Šešelj nas je tužio 7. decembra iste godine zbog saopštenja SPO-a da su u atentat na Ibarskoj magistrali bili umešani i ljudi iz Srpske radikalne stranke. Na suđenju, naravno, budemo kažnjeni sa 360.000 dinara... Inače, presude su donošene oko 20 ili 21 čas uveče, dobijali smo ih oko 11 sati ujutro, a rok nam je bio do 14 časova da platimo kaznu jer je do tada radila Služba društvenog knjigovodstva. Trebalo je samo da nađemo pare i odemo tamo.

Kako ste uspijevali da nađete novac?

Svakako, mnogi su nam pomagali... Ovu kaznu povodom tužbe Vučića i Šešelja platio nam je SPO. Prethodno sam rekao Vuku Draškoviću da će nas tužiti ako objavimo to saopštenje SPO-a. “Objavite, mi ćemo platiti”, kaže mi on. I zaista, nakon presude pozove Vuk mene i Veselina Simonovića, tada urednika “Blica” koji je takođe bio kažnjen zbog istog saopštenja. Sedimo kod njega u stranci i čekamo da nam donesu pare. Prođe tako dva sata i konačno dolaze njegovi momci i daju nam novac. Pogledam i kažem: “Šta je, bre, ovo?” Jer, doneli su nam devize. Šta da radim s njima? Ne mogu na ulicu da razmenim toliko para, a imam samo sat vremena do zatvaranja SDK. Isto mu je Vesa rekao. “Jao, izvinite”, kaže nam Vuk i sve iz sedišta SPO-a pošalje na ulicu da menjaju pare. Konačno, vraćaju se oni i daju nam kese prepune dinara – od najmanje do najveće novčanice. To je stiglo u 13.45, imamo, dakle, još 15 minuta do zatvaranja SDK. Ja odmah na vrata, kad ulazi švedski ambasador, koga inače dobro poznajem, da razgovara sa Vukom. Gleda me čovek potpuno zaprepašćeno dok držim plastičnu kesu punu para... Sve u svemu, stigli smo u SDK u 14.05. Čekali su nas.

To nije bio posljednji put da ste se susreli sa Šešeljem u Prekršajnom sudu...

Ma kakvi... Šešelj nas je ponovo tužio zbog teksta profesora Stevana Lilića. Naime, on je tražio da Šešelj urgentno bude izbačen sa Pravnog fakulteta u Beogradu. Sve u svemu – ukupno smo kažnjeni sa 570.000 dinara. Pa opet 4. avgusta 2000, dakle pred izbore i Peti oktobar. Tada je reč bila da navodno sistematski plasiramo laži protiv Srpske radikalne stranke, uključujući i to da su odštampali osam miliona plakata i platili ih dva miliona maraka, a u stvari bilo je 600.000 plakata plaćenih 200.000 maraka. To nam je bio poslednji susret sa sudijom za prekršaje. Tada smo kažnjeni sa 340.000 dina, a ukupni ceh po Zakonu o informisanju je iznosio 2.520.000 dinara.

Da li je Vučić dolazio na suđenja?

Kako da ne. On je sa ogromnim entuzijazmom branio Zakon o informisanju i stalno pravio društvo Šešelju kad god nas je tužio, nezavisno od one jedne tužbe koju su zajednički podneli. Uglavnom je ćutao, nešto šaptao Šešelju – izgledao je kao njegov posilni. I ne samo Vučić. Na suđenja je dolazio čitav vrh SRS-a, njihovo obezbeđenje... Svi vas gledaju mrko i ispod oka – ma strašna atmosfera.

Pored onih Šešeljevih, Vučićevih i Blagojićeve, bilo je drugih tužbi protiv “Danasa” za koje se znalo da su gotove presude. Ipak, postoji li slučaj u kom ste oslobođeni?

Interesantno, ali postoji. Reč je o tužbi čuvenog odbornika Socijalističke partije Srbije iz Kikinde, Rajka Raje Popovića, od 4. novembra 1999. kada smo objavili Fonetovu vest da ga je policija privela zbog neodazivanja na poziv. Ali, kako je Fonet stao iza svoje vesti, ovi u sudu su procenili da nas ipak moraju osloboditi – toliko je ta tužba bila smešna i glupa.

Prošlo je točno dvadeset godina od donošenja Zakona o informisanju. Danas ga se i Vučić odriče...

Kada je Vučić napustio SRS, on je u

pokajničkom intervjuu "Danasu", na pitanje da li bi se i dalje onako obračunavao sa nezavisnim medijima, rekao: "Ne bi bilo prekršajnog postupka i drakonskih kazni. Uostalom, prihvatio sam krivicu za svoje postupke i snosio odgovornost za to." Kakvu crnu odgovornost? Nikakvu.

Možete li usporediti to vrijeme i ovo današnje kada je riječ o medijima?

Mislim da je danas mnogo lošija situacija na medijskoj sceni nego u doba Zakona o informisanju. Zašto? Zato što ima mnogo manje pluraliteta: izuzev par izuzetaka, sada se gotovo svi mediji nalaze pod direktnom kontrolom Aleksandra Vučića. I to ne njegove vlade ili stranke, nego baš pod njegovom ličnom kontrolom. Ovakva manipulacija sa medijima je nezabeležena u Evropi posle pada Berlinskog zida.

Kako je to moguće?

U proteklih šest godina Vučićev režim je na mnogo perfidniji način nego što je bio onaj s kraja devedesetih uspeo da uništi sve što se moglo uništiti u medijima, i to, pre svega, žestokim finansijskim merama. Kada je reč o državnom finansiranju medijskih projekata, pare isključivo dobijaju one kuće koje rade za režim ili čak i one koje ne rade ništa samo da novac ne ode nezavisnim, profesionalnim glasilima. Isto tako, vlast zabranjuje javnim preduzećima ili lokalnim zajednicama da se oglašavaju u ono malo nezavisnih medija što je preostalo, a čak preti i privatnim, pa i svetski poznatim firmama. Jednostavno im kažu da se ne oglašavaju u "Danasu" ili "Vremenu" jer da to nije dobro za njihove poslove. A sve to vreme preko Pinka, "Informera" i drugih tabloida bacaju se blatom na svakog ko ne igra u njihovom kolu, proglašavajući ljude za špijune, izdajnike, strane plaćenike... Ovde vlada mir groblja.

Opet se moram vratiti na pitanje zbog čega smatrate da je situacija u medijima bila bolja prije dvadeset godina sa svim zabranama, drakonskim kaznama i drugim pritiscima?

Tada je postojalo mnogo više solidarnosti u medijima, postojalo je mnogo više onih koji nisu bili pod kontrolom vlasti, tako da su mogli da nam pomognu oglašavanjem, ali i na druge načine. Takođe, za razliku od sadašnjeg trenutka, imali smo i snažnu međunarodnu podršku. Sada je ona mnogo manja zbog podrške Vučićevom režimu, a zna se i iz kojih razloga.

Šta mislite, kakve je pouke sadašnji predsjednik Srbije izvukao iz doba kada je bio ministar informiranja?

Vučić je naučio da mu je metod sa drakonskim kaznama kod sudije za prekršaje po Zakonu o informisanju bio loš, što je i priznao. Toga više nema i neće ni biti. Naučio je i da, za razliku od Slobodana Miloševića, ne smije da dopusti da u provinciji mediji slobodno rade – zato su pod čvrstom kontrolom ili ih skoro više i nema. Vučić takve greške više neće ponavljati. Ali pravi nove, još veće.

Kakve?

Najveća od svih tih grešaka je žestok, nesmiljen, svakodnevni pritisak na medije. To što deluje da je devedeset odsto medija na njegovoj strani samo je privid, kao što je do Petog oktobra delovalo da je isto toliko medija za Miloševića. Uveče, tog dana, niko više nije bio za Miloševića – ni RTS, ni "Politika", ni "Večernje novosti", ni isti taj Pink i da ne nabrajam dalje. Oni su naprasno poveli ekstremniju uređivačku politiku u odnosu na Miloševića nego mi koji smo sve vreme bili protiv njegove politike. Tako će biti i sa Vučićem nekog novog Petog oktobra. ¶

FILIP ŠVARM

ASOCIJACIJA MEDIJA

Upravni odbor Asocijacije medija, na osnovu člana 18. Statuta,
na sednici održanoj 1.10.2018. godine doneo je odluku o raspisivanju

KONKURSA

Za izbor i imenovanje izvršnog direktora Asocijacije medija na period od pet godina

Kandidati za izvršnog direktora moraju da ispunjavaju sledeće uslove:
• Da budu državljani Republike Srbije
• Da imaju završen fakultet
• Da imaju najmanje pet godina radnog iskustva u medijskoj industriji i srodnim kompanijama od čega minimum tri na pozicijama srednjeg i višeg menadžmenta
• Da imaju aktivno znanje engleskog jezika
• Da poznaju rad na računarima

Rok za podnošenje prijava je 15 dana od dana objavljivanja konkursa (do 25.10.2018).
Dokumentacija uz prijavu: Prijava na konkurs, diploma o završenom fakultetu, potvrda o znanju engleskog, fotokopija radne knjižice, CV (radna biografija). Dokumentacija se ne vraća.

Prijave slati na adresu: *Asocijacija medija (sa naznakom: „Za konkurs"), Francuska 5, 11000 Beograd*.

Izbor kandidata biće obavljen u roku do 30 dana od isteka roka za podnošenje prijava. Izabrani kandidat će biti obavešten u pisanoj formi.

Gde se danas brukamo

U redu je što je srpska vlast želela unapređenje saradnje sa Iranom, šta god da je razlog, privreda, turizam, kultura ili "dosadašnji principijelni stav Irana po pitanju jednostrano proglašene nezavisnosti Kosova". Ali, ako nisu imali plan kako će se odupreti pritisku EU da ukinu viznu liberalizaciju sa Iranom, a bilo je izvesno da će do takvog pritiska doći, zašto su odluku o ukidanju viza uopšte donosili? Ako nisu znali šta će ta odluka značiti u pogledu povećanja broja Iranaca kao tražilaca azila u EU i Srbiji, šta su uopšte znali o Iranu? Ako već pristaju da usklađuju "politiku migracija" sa EU, zašto rade nešto što će biti prisiljeni da promene

"Vlada Srbije je donela 8. oktobra odluku kojom je ukinula bezvizni režim s Iranom", glasila je naizgled rutinska vest koju su preneli mediji u Srbiji, ali i širom regiona. Ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović izjavio je da će Srbija ponovo uvesti vizni režim sa Iranom "jer je jedan broj građana te zemlje, nažalost, zloupotrebio ukidanje viza", a Rasim Ljajić, ministar saobraćaja i turizma, rekao je da je bezvizni režim Srbije sa Evropskom unijom objektivno bio ugrožen. On je naveo da se od 44.000 Iranaca koji su došli u Beograd od septembra prošle godine i ukidanja viza, u domovinu nije vratilo oko 14.000. Tako je Vlada Srbije verovatno postavila jedan od svetskih rekorda u brzini donošenja odluke o viznoj liberalizaciji prema nekoj državi i njenom ukidanju, a za takvu vrstu blamaže sigurno nisu krivi samo Iranci koji su "zloupotrebili ukidanje viza".

DUGA ISTORIJA SARADNJE

Na prvi pogled, odluka o ukidanju viza građanima Irana prošle godine bila je deo dobro zamišljenog procesa, od koga je trebalo da imaju mnogo koristi i Srbija i Iran. Ove dve države veže mnogo toga, još od doba SFRJ, koja je imala dobre veze sa Iranom i pre i posle Islamske revolucije, najviše zahvaljujući nesvrstanoj politici tadašnjeg predsednika Tita. Dovoljno je napomenuti da je SFRJ od 1979. godine, kada se dogodila Islamska revolucija, bila među svega četiri zemlje u svetu čijim građanima nije bila potrebna viza za ulazak u Iran.

Iako je Iran tokom rata u Bosni podržavao muslimane, ova zemlja je uvela vize građanima Srbije (odnosno, tadašnje SR Jugoslavije) tek pošto je ondašnja SRJ to prva uradila, 1992. godine. I pored različitih gledišta u odnosu na ratove u Bosni i na Kosovu, veze između Irana i Srbije ostale su jake – decenije u kojima je mnogo Iranaca studiralo u Srbiji ili ostalo tu da živi, a brojne ovdašnje firme uspešno poslovale po Iranu, nisu se tek tako mogle izbrisati.

Beograd je kao turističku destinaciju tadašnji gradonačelnik Beograda Siniša Mali promovisao u februaru 2016, tokom posete Iranu. "Otvorićemo potencijal ne samo za investicije već i za turiste koje očekujemo u Beogradu", rekao je Mali tada u Teheranu. Na stranu turisti, prostora za saradnju dve države ima jako mnogo i to bi i te kako značilo Srbiji – prema podacima Republičkog zavoda za statistiku Srbije, ukupna spoljnotrgovinska razmena sa Iranom tokom 2017. godine iznosila je mizernih 21,6 miliona dolara, a ukupan izvoz iz Srbije u Iran je prošle godine iznosio 8,9 miliona dolara.

Želja Irana za podizanjem saradnje sa Srbijom na viši nivo takođe je logična, ta zemlja na sve načine pokušava da probije zid sankcija kojima ga ponovo opkoljava administracija Donalda Trampa a tek što su te sankcije malo popustile pre dve godine, posle višedecenijske izolacije Irana – a i da promeni negativnu sliku ove

IAKO IRANCI NE ČINE IZBEGLIČKI TALAS, NIJE IH NI MALO U NJEMU:
Kroz Srbiju, ka zapadu

Fotografije: Tanjug / Zoran Žestić

zemlje u svetu decenijama kreiranu po svetskim medijima.

I to je jedna od stvari u kojima se građani Srbije i Irana dobro razumeju, obe države imaju iskustvo svetskog parije, izolovane i optužene za raznorazna nedela. Ko se jednom pod sankcijama patio po raznoraznim ambasadama pokušavajući da negde otputuje, mora da podrži ukidanje viza građanima bilo koje zemlje kao civilizacijski čin.

NA IZBEGLIČKOJ RUTI

Problem je, međutim, što u diplomatskim poslovima emocije imaju malu vrednost, a odluke bi trebalo da se donose posle dugog premišljanja i uzimanja u obzir mnogih faktora. Da nije uvek tako, čak i kod velikih sila, vidi se i iz diletantizma koji u svetskoj politici učestalo pokazuje Trampova administracija, ali velikima je lakše, njihove brljotine se brže zaboravljaju. Male i siromašne zemlje, poput Srbije, moraju da razmišljaju dublje, jer uvek nekoga za nešto mole i od nekoga zavise.

Tako su srpske vlasti pre uvođenja vizne liberalizacije sa Iranom morale da znaju da je Iran velika zemlja, sa 80 miliona stanovnika, sa veoma brojnom dijasporom, i da iz nje mnogi emigriraju, na sve moguće načine. Ako je onaj ko je o tome odlučivao bio toliko nekompetentan da to ne zna, da ne upotrebimo težu reč, imao je koga da pita. Nezvanični izvori kažu da su iz policije Srbije stizala upozorenja da će bezvizni režim veoma povećati broj izbeglica i tražilaca azila iz Irana, ali se vlada nije na to osvrtala.

Nisu Iranci u izbegličkom talasu koji se već godinama kreće ka Zapadnoj Evropi najbrojniji, ali nije ih ni tako malo, a Evropska unija je vrlo nervozna po izbegličkom pitanju još od onog velikog talasa 2015. godine, i pomno prati i najmanju promenu na izbegličkim rutama, od kojih jedna od najvažnijih još uvek vodi preko Srbije.

Naravno da je neko u EU registrovao da je u avgustu, kada je odobren bezvizni režim između Srbije i Irana, u prihvatnim centrima u Srbiji bilo 120 Iranaca koji su zatražili azil, da ih je već u oktobru bilo 185, u novembru 290, decembru 440..., i da je broj tražilaca azila iz Irana koji su u EU došli preko Srbije rastao iz meseca u mesec. Kada je stotinak osoba 25. decembra 2017. protestovalo na granici sa Hrvatskom i insistiralo da se ta granica otvori, većina demonstranata bila je iranskog porekla.

Za to vreme, srpski zvaničnici, poput Aleksandra Vučića, Ivice Dačića i Rasima Ljajića, hvalili su se povećanjem broja turista iz Irana, najavljujući da će ih biti još više kada se u martu otvori direktna avionska linija između Teherana i Beograda. Ljajić je tada rekao da su rađena istraživanja koja su se odnosila na posebne sklonosti i interesovanja iranskih turista, isticao da su sve karte na budućim letovima Teheran–Beograd prodate mesecima unapred i da veruje da će se broj putnika na toj relaciji povećavati iz meseca u mesec.

PRETNJE IZ EU

I jeste se povećavao, i bilo je među njima mnogo pravih turista koji su u Srbiju dolazili jer im je to jedina evropska zemlja koju su mogli da posete bez vize, ali su se zvaničnici država po komšiluku i Evropi i brojni mediji mnogo više bavili onima koji se nisu vratili u Iran nego srpskim turističkim bumom.

Britanski "Gardijan" preneo je svedočenja Iranca, tražioca azila u Srbiji, koji je tvrdio da ga je srpska policija navodno zadržala na aerodromu šest dana, da su mnogi Iranci na aerodromu zadržani, maltretirani, ponižavani, da ih je oko hiljadu odmah deportovano nazad u Iran (MUP Srbije demantovao je optužbe o maltretiranju i ponižavanju).

Kako god, mnogo je i onih koji su otišli dalje, pa su se zvaničnici BiH, poput ministra bezbednosti Dragana Mektića, žalili da je ukidanje viza državljanima Irana od strane Srbije dovelo do povećanja broja migranata u BiH, mediji u Bosni navodili su da je u 2017. godini nameru za azil u BiH iskazalo 16 osoba iz Irana, a od januara do septembra ove godine njih 1647, i da su svi došli iz Srbije. Slično su pisali i »

hrvatski mediji, navodeći i da ukidanje viznog režima Srbije sa Iranom nije naišlo na odobravanje Evropske unije, koja je kritikovala Beograd i pretila da bi zbog toga mogla ukinuti bezvizni režim za građane Srbije.

Srpski zvaničnici su retko komentarisali "zloupotrebu viznog režima" i pretnje EU, ministar Ljajić je pre nekoliko meseci rekao da se Srbija trudi da rizik od zloupotrebe smanji na najmanju moguću meru, da se preduzimaju mere, da će

VODILI RAČUNA O ZLOUPOTREBI BEZVIZNOG REŽIMA: Rasim Ljajić sa predstavnicima Irana

pre svega sa iranske strane biti pojačana kontrola na ulazu u avione u samom Teheranu i time se, kako je rekao, smanjiti broj potencijalnih građana Irana koji bi da se "domognu" trećih zemalja, da će ubrzo biti predat "naš predlog sporazuma o remisiji i to će biti pravni osnov da vraćamo sve one koji ne žele ovde da borave turistički, već zloupotrebljavaju bezvizni režim".

Ministarka za evropske integracije Jadranka Joksimović je povodom navoda da je moguće ukidanje "belog šengena" za Srbiju rekla da nema razloga da naš bezvizni režim bude ugrožen, da je Srbija i 2015, "u jeku migrantske krize, pokazala sposobnost i odgovornost prema zemljama EU u pogledu odgovorne kontrole granica i učestvovanja u zajedničkim rešenjima".

Šef srpske diplomatije Ivica Dačić demantovao je tvrdnje da je "beli šengen" u opasnosti, i u svom stilu odbrusio da "nije problem za EU što smo mi pojedinim zemljama ukinuli vize, nego što te zemlje nisu priznale Kosovo".

EPILOG BEZ KRAJA

I tako je sa srpske strane, sve do 8. oktobra, tekao red pravdanja pred EU da će se Srbija boriti protiv "zloupotrebe bezviznog režima", red brecanja na EU, red hvalisanja pred iranskim zvaničnicima što smo "jedna od retkih zemalja u Evropi koja ima bezvizni režim sa Iranom", red ubeđivanja domaće javnosti da naš bezvizni režim sa EU nije ugrožen zbog politike Srbije prema Iranu, da bi konačno bila objavljena odluka Vlade o ponovnom uvođenju viza za Irance, baš zbog opasnosti za koju se tvrdilo da nije postojala.

Ni ovaj događaj nije mogao da prođe bez hrvatsko-srpskog prepucavanje, pa su u hrvatskim medijima osvanuli slavodobitni natpisi poput: "Srbija ukinula bezvizni režim s Iranom – Vučić pokleknuo pod pritiscima na kojima je diplomatskim kanalima inzistirala Hrvatska!" Na stranu komšijske zlobe i likovanja, ostaje pitanje o čemu je uopšte vlast Srbije razmišljala pre ovog mučnog cirkusa "ukidamo vize-uvodimo vize"?

U redu je što su želeli unapređenje saradnje sa Iranom, šta god da je razlog, privreda, turizam, kultura ili "dosadašnji principijelni stav Irana po pitanju jednostrano proglašene nezavisnosti Kosova". Ali, ako nisu imali plan kako će se odupreti pritisku EU da ukinu viznu liberalizaciju sa Iranom, a bilo je izvesno da će do takvog pritiska doći, zašto su odluku o ukidanju viza uopšte donosili? Ako nisu znali šta će ta odluka značiti u pogledu povećanja broja Iranaca kao tražilaca azila u EU i Srbiji, šta su uopšte znali o Iranu? Ako već pristaju da usklađuju "politiku migracija" sa EU, zašto rade nešto što će biti prisiljeni da promene?

Priče o "zloupotrebi bezviznog režima" uglavnom ne piju vodu, što ne znači da takve zloupotrebe uopšte nema. Organizacije koje se bave tražiocima azila navode da kada je reč o Irancima mahom nije reč o "ekonomskim migrantima", da su u pitanju ljudi koji uglavnom imaju mnogo više materijalnih sredstava od izbeglica iz Avganistana, Iraka, Sirije, Pakistana, da su razlozi napuštanja zemlje koje najčešće navode progon zbog političkih uverenja, promene vere, pripadnosti LGBT zajednici, što ih čini ljudima koji imaju pravo na međunarodnu zaštitu. Prema tome, svaka država, pa i Srbija, odbijanjem da takvim ljudima omogući da uđu u proces dobijanja zaštite prekršila bi međunarodne zakone.

Kada se sve sabere, srpska spoljna politika pretrpela je novi blam. Srećom, ovog puta nema ljudskih žrtava, poput onih stradalih usled mutnih poslova koje je ova država pravila po Libiji pre par godina, što je glavom platilo dvoje službenika srpske ambasade u Tripoliju, uz kasniju pogibiju ambasadora Olivera Potežice pod čudnim okolnostima. Uzgred, izveštaj komisije čije je osnivanje vlada najavila pre dve i po godine i čiji je zadatak bio da ispita okolnosti pod kojima su oteti i ubijeni Slađana Stanković i Jovica Stepić, nije ugledao svetlo dana, a neće sigurno ni u budućnosti.

U poređenju sa tim, događanja oko ukidanja pa ponovnog uvođenja viza Irancima deluju samo kao epizoda iz ciklusa "gde se danas brukamo?", ali svejedno se neće saznati ni ko je ni zašto napravio taj cirkus, da li su u pitanju bili samo glupost i neznanje, ili se možda neko i okoristio. Ostaje nada da bar dogovorena saradnja sa Iranom na drugim poljima neće zbog ove gluposti propasti, bilo bi to šteta za obe zemlje. ¶

MOMIR TURUDIĆ

DRAGAN ILIĆ

Jutro sve promeniti neće

Foto: *youtube.com* / RTS

Niko nema iluziju da će serija sa urbanom tematikom nadmašiti turske sapunice na Pinku ili kvaziporodične DNK šećerleme na Prvoj, ali će u istoriji televizije ostati trag o sadašnjoj generaciji tridesetogodišnjaka čija priča je po mnogo čemu univerzalna

Jesenja programska šema na RTS-u donela je neobično prijatno iznenađenje. U moru uglavnom dosadnih domaćih serija – u kojima neki lepi i bogati ljudi glume fiktivne živote tranzicionih bogataša – javni servis je konačno dao priliku mladoj generaciji autora da se dokaže kroz seriju *Jutro će promeniti sve*.

U pitanju je 40 polučasovnih epizoda male kuće"This and That production" koja je okupila talente i debitante u želji da prikaže život trdesetogodišnjaka u Beogradu danas. Pratimo svakodnevicu tih mladih ljudi u periodu od oko godinu dana, u dobu kada se u Srbiji obično "napušta porodično gnezdo" i započinje samostalan život. Sve dileme ove generacije – autori ideje i reditelji Goran Stanković i Vladimir Tagić, kao i glavna scenaristkinja Maja Pelević – predstavili su realistično i bez foliranja. Ostati ili otići, vezati se ili ostati sam (sama), ostati veran prijateljima ili se menjati i "sazreti", odrasti ili ostati pod roditeljskim krilom.

Scenografija za priču je Beograd, snimljen na potpuno novi, osvežavajući način. Ovo je generacijska priča koja predstavlja nova mesta, klubove, estetiku, ali i muziku. Gotovo sva aktuelna muzička produkcija, odnosno svi novi bendovi iz Beograda i Srbije prisutni su u muzičkoj slici ove serije. Originalnu muziku za seriju uradila je kompozitorka Janja Lončar. Zato Beograd izgleda potpuno drugačije od slika na koje smo navikli, baš kao kada otkrivate život grada očima novih klinaca. Pošto u kući imam dva zrela tinejdžera, svakodnevno proživljavam to iskustvo novog otkrivanja, ali se ovaj put ta magija desila na televiziji.

Kreatori serije napravili su rizičan korak radeći sa debitantima na ovako velikom projektu, ali se mora reći da je izuzetno mlada glumačka ekipa, koju predvode Nikola Rakočević, Jovana Stojiljković, Andrija Kuzmanović i Isidora Simijonović, napravila bravurozne likove pune života.

Još jedan kuriozitet od početka mi je skrenuo pažnju na ovu seriju. Ja sam u kući deklarisani TV manijak, dok deca odavno, kao i ostali pripadnici te generacije, medijske sadržaje prate gotovo isključivo putem interneta. Doživeo sam da su mi tinejdžeri skrenuli pažnju na novu seriju na RTS-u, a pošto znam da nisu gledali televiziju, otkrili su mi da je pilot-epizoda serije zakačena na Jutjubu.

Čestitam producentkinji Snežani Penev na hrabrosti – jer je rezultat bio potpuno fenomenalan, povećana gledanost među mlađom populacijom, koja je, osim bliske teme, u seriji mogla da čuje muziku svog doba i vidi nova mesta za izlaske – Kvaku 22, splav 20/44. Ovo je serija koja 2018. nastavlja tamo gde je nekada bio film *Dečko koji obećava*, ili *Davitelj protiv davitelja* ili serije o Beogradu kakve su bile *Grlom u jagode*, a kasnije *Lisice* ili *Ono kao ljubav*.

Ekipa serije *Jutro će promeniti sve* se kalila u filmovima *Klip* i serijama *Senke nad Balkanom* ili *Sumnjiva lica*. Dakle, već se tu mogla prepoznati čitava jedna generacija umetnika koji su sada dobili ozbiljnu priliku za dokazivanje.

Naravno, niko nema iluziju da će serija sa urbanom tematikom nadmašiti turske sapunice na Pinku ili kvaziporodične DNK šećerleme (ko je čiji ćale) na Prvoj, ali će, hvala bogu, u istoriji televizije ostati trag o ovoj generaciji, čija priča je po mnogo čemu univerzalna.

Reakcije na seriju će možda još bolje biti u regionu (tako je izgledalo na Sarajevo film festivalu), jer pitanje sazrevanja i životnih odluka nema tapiju nacionalnog. Naime, ako bismo nekim čudom u ovom momentu dobili priliku da predložite domaće serije iz aktuelne produkcije za emitovanje, recimo na HBO kanalu, moja lista imala bi samo tri predloga. Bez dileme: *Jutro će promeniti sve*, *Senke nad Balkanom* i *Meso* sa ipak pomalo specifičnom gorkom aromom postratne Banjaluke. To je slika o nama ovde i sada, bez ulepšavanja. Ipak ta slika mi se dopala, ne iz narcističkog egoizma, nego zato što vraća smisao igranom programu čiji cilj nisu isključivo povlađivanje i zabavljanje publike. Za razliku od većine domaćih serija koje svoj fokus okreću "slavnoj prošlosti", bilo da je tema Veliki rat ili međuratna Zlatna epoha, ova serija je uvremenjena u aktuelnom trenutku sa mogućom vizijom budućnosti. Istini za volju, svaka epizoda aktere prati samo jedan dan, tako da vizija dopire tačno onoliko koliko u Srbiji možete da planirate budućnost – od danas do sutra. To je mnogo važnije od šerova i rejtinga, to je gajenje nove publike i potvrda da je u našim uslovima, uz početničke porođajne muke, moguće ponovo stvoriti kvalitetan igrani program.

Zato – prema naslovima pesama – *Jutro će promijeniti sve*. Od optimističnih socijalističkih Indexa, preko negacije i pesimizma u pesmi *Dalek svet* Straight Mickey and the Bojza – Jutro sve promeniti neće, ali ponešto sigurno hoće, i već jeste, siguran sam. ¶

Život bez plate, penzije i pasoša

"Žena na selu mora da ima podršku od roditelja, braće, da bi prijavila nasilje i da bi se izvukla. A to je retko. Kada je mene jednom moj muž tukao, ubio me od batina, bila sam modra. Moja majka je likovala i govorila da joj je milo da se našao neko ko će da mi 'sčuka rogovi'", svedoči učesnica fokus grupe Istraživanja o položaju žena na selu u Srbiji

Povodom Međunarodnog dana žena na selu, koji se obeležava 15. oktobra, oglasila se potpredsednica Vlade i predsednica Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost Zorana Mihajlović: "Žene na selu ogroman su potencijal i imaju ključnu ulogu u proizvodnji hrane i poljoprivredi, i ne smeju ostati marginalizovane i neplaćene za posao koji obavljaju", smatra Zorana Mihajlović, istakavši da su žene na selu najugroženiji i najranjiviji deo seoskog stanovništva, te da je neophodno podržati ih i ohrabriti da se udružuju, registruju poljoprivredna domaćinstva i zajedničkim snagama istupaju ka tržištu. Navodeći da je više od polovine žena sa sela formalno nezaposleno, da 60 odsto nema pravo na penziju i da su retko vlasnice imovine, Zorana Mihajlović je predočila da je država kroz IPA fondove obezbedila 300.000 evra za projekte koji za cilj imaju ekonomsko osnaživanje žena, posebno žena na selu.

VIŠESTRUKO OBESPRAVLJENJE

Kakvo je realno stanje, pokazao je "Izveštaj o položaju žena na selu iz marta", koji su sastavile članice neformalne mreže koja se bavi položajem žena na selu u organizaciji UN Woman, marta 2017. godine. U rezimeu izveštaja navodi se da su žene sa sela višestruko diskriminisane, da ne učestvuju ravnopravno na pozicijama vlasti i u donošenju odluka na svim nivoima i nemaju adekvatan pristup zdravstvu, obrazovanju, socijalnim i drugim uslugama, finansijskim i ostalim sredstvima. Kućni poslovi i briga o deci skoro su isključivo poslovi kojima se bave žene, uz intenzivni rad u poljoprivredi, dok u organizaciji gazdinstva uglavnom imaju ograničeni pristup prihodima, imovini i odlučivanju. U Srbiji, većinu lica čiji su glavni izvori prihoda zarada i prihodi od imovine čine muškarci, dok žene čine većinu lica čiji su glavni izvori prihoda penzija i socijalna davanja. Postoji znatno manja verovatnoća da žene budu nositeljke ili vlasnice poljoprivrednog gazdinstva i nepokretnosti. Istraživanje UN Women iz 2015. godine pokazuje da je broj gazdinstava registrovanih na žene, prema podacima Uprave za agrarna plaćanja, porastao na 26,7 odsto, od čega je 23 odsto komercijalnih poljoprivrednih gazdinstava. Nivo učešća žena u donošenju odluka u gazdinstvu veoma je nizak, samo 15,9 odsto žena su upravnice gazdinstava odnosno donositeljke odluka u vezi sa organizacijom poljoprivredne proizvodnje u gazdinstvu. Žene su retko stalno zaposlene na gazdinstvu, dok su najčešće neformalno angažovana radna snaga u obavljanju poljoprivrednih poslova. Procenat muškaraca koji su vlasnici poljoprivrednog zemljišta dva puta je veći od procenta žena, a čak 88 odsto kuća u seoskim područjima u vlasništvu je muškaraca, dok 84 odsto žena ne poseduje poljoprivredno zemljište.

Učesnice fokus grupe objašnjavaju kako izgleda život žena na selu: "Žena na selu mora biti domaćica, treba da radi i u kući i na gazdinstvu, da sama čuva decu jer nema obdaništa, da se brine o starima i njenim i njegovim roditeljima, toliko toga na ženi prosto ne može ni da se opiše. Ona svakom treba da bude na raspolaganju 24 sata u domaćinstvu. Ali to nije sve, jer je obavezna da ide i na njivu i da se brine o životinjama ako su u blizini kuće".

"Nemam ni subotu, ni nedelju... Ako je neko slavlje, neki rođendan, onda odem, ali pre toga uradim što se mora, zovem ženu iz komšiluka, ona pomuze i uradi što treba. Slabo idem da se družim, a na godišnjem odmoru nisam nikada bila u životu." Žene sa sela, pogotovo starije, nemaju pasoš, nikad nisu putovale avionom niti bile na moru.

SVE JE NJEGOVO

U Srbiji su bračne i vanbračne zajednice zakonski izjednačene, osim u delu koji se odnosi na nasleđivanje, s obzirom na to da samo bračni partneri mogu da naslede imovinu svog partnera. Ovakva zakonska rešenja nepovoljna su po žene, jer se usled tradicionalnih shvatanja imovina uglavnom upisuje na ime muškarca. Supružnici se mogu upisati samo u jedno porodično poljoprivredno gazdinstvo, dok takvih ograničenja nema u pogledu drugih članova porodice. Zato, iako se odredba odnosi podjednako i na muškarce i na žene, u praksi ovo dovodi do odricanja žena od svojih gazdinstava, a

Statistika

Kada se posmatraju ukupno svi dani, žene rade skoro sat vremena duže od muškaraca dnevno, s tim što 65% vremena rade neplaćene poslove, dok muškarci 69% vremena rade plaćene poslove.

Malobrojna istraživanja na ovu temu pokazuju da 17,8% žena nema zdravstveno osiguranje, a kao razlozi navedeni su nedostatak novca za uplatu osiguranja (19%), nedostatak novca za plaćanje poreza (19%), neformalno bavljenje poljoprivredom (14%), i nespremnost ukućana da uplaćuju ženi osiguranje (4,8%). Žene su najčešće zdravstveno osigurane preko supruga (53,9%), a u veoma malom broju lično, kao registrovane poljoprivrednice (9,1%).

Foto: Marija Jankovic

nova gazdinstva uglavnom bivaju registrovana na muškarce.

Kad je o nasleđivanju reč, tu vlada običajno pravo – kuća, zemlja, stoka, njive i sve ostalo ide muškom detetu. U izveštaju se navodi da su najveći broj žena koje su se odrekle nasleđa u korist nekog drugog naslednika bile ćerke ostavioca koje su odlučile da svoj deo nasleđa prepuste bratu/braći (55 odsto od svih slučajeva odricanja od nasleđa), a slede majke koje su se odricale nasleđa u korist svojih sinova (13 odsto), naročito ako se ovaj procenat uporedi sa procentom u kojem su se majke odricale nasleđa u korist ćerki (2 odsto).

O tome govori učesnica fokus grupe koja se odrekla nasleđa svojih roditelja, odnosno imovine koju su činili trosoban stan u centru grada, polovina kuće njene babe, lovačka puška, automobil i šuma čiju površinu ne zna. Ona se odrekla nasleđa u korist svog brata, živi u kući roditelja svog supruga i nije vlasnica nikakve nepokretne niti pokretne imovine. O razlozima za odricanje od nasleđa u korist brata navela je: "Odrekla sam se nasleđa u korist brata jer sam mislila da tako treba, nisam ni razmišljala da mogu ili da treba da donesem drugačiju odluku, niti da meni od te imovine bilo šta pripada. Smatrala sam da sve treba da pripadne bratu. Nisam mogla da zamislim situaciju u kojoj ja njemu uzimam stan u kome živi, a što se tiče ostale imovine, to me uopšte nije zanimalo. Jako mi je teško da objasnim svoje razloge, jer u tom trenutku meni se to nametalo kao jedino normalno, ispravno i moguće. I moj brat je tako smatrao, te sam za nas oboje ja učinila jedinu moguću stvar. Naravno da sam svesna da sam se odrekla celokupne zaostavštine svojih roditelja i naravno da znam kakav je zakon i da nisam morala da se svega toga odreknem. Ali i iz ove perspektive, deset godina kasnije, ja bih opet sve isto učinila. Smatram da žene ne treba da se odriču nasleđa i tako sam vaspitavala svoju decu, jer duboko verujem u ravnopravnost, ali da mogu da vratim vreme, ja bih se opet odrekla nasleđa. Ne mislim da tako treba, ne mislim da je to normalno, ali ja za sebe lično i dalje ne vidim drugi način jer mi je odnos sa bratom važan i nekako i dalje osećam da sam donela jedinu odluku iza koje mogu da stanem."

NIJE SVE TAKO CRNO

Većina učesnica fokus grupe smatra da se odnos prema obrazovanju na selima promenio i da u novije vreme nema prepreka za školovanje devojčica, kao što je to ranije bio slučaj. Smatraju da je postalo jasnije koliko je obrazovanje važno, posebno za devojčice, i da su prepreke u vezi sa obrazovanjem koje postoje u seoskim sredinama povezane sa drugim razlozima, odnosno da nemaju veze sa polom. Bilo je učesnica koje smatraju da u selima i dalje ne postoji podrška porodice i sredine školovanju devojčica, posebno za više nivoe obrazovanja. S druge strane, same učesnice veoma podržavaju školovanje svojih ćerki i ženske dece, a kao glavne razloge navode da "obrazovanje omogućava ženama da budu samostalne, da imaju svoj novac, da imaju više samopouzdanja, da ne zavise od muževa i slično".

KRUG NASILJA

Ekonomska zavisnost izlaže žene riziku od nasilja u porodici, naročito ekonomskog, otežava im izlazak iz "kruga nasilja" ukoliko su u situaciji porodičnog nasilja i otežava ili onemogućava da na ravnopravnim osnovima sa muškarcima odlučuju o ekonomskom aspektu upravljanja domaćinstvom.

Pored toga, u Srbiji nema adekvatne podrške razvoju ženskog preduzetništva, a većina žena nema dovoljno početnog kapitala, što je preduslov za podizanje kredita. Banke uglavnom nemaju posebne proizvode i usluge namenjene ženama, kao ni namenjene ženama na selu.

Osim što su izložene diskriminaciji u skoro svim sferama javnog i privatnog života, žene sa sela izložene su i nasilju. Činjenica je da je nasilje prisutno, ali se o njemu ne govori dovoljno javno, što otežava sagledavanje stepena njegove rasprostranjenosti. Rešavanje problema ostaje u krugu najbližih jer je i dalje prisutan stav nemešanja u "porodične stvari", zbog čega se nasilje ne prijavljuje u dovoljnoj meri.

Razlozi što žene ne prijavljuju nasilje su mnogobrojni. Pored neadekvatne reakcije organa koji bi trebalo da ih štite, učesnice fokus grupe takođe navode i da se žene sa sela stide, smatraju kako je to njihova "bruka i sramota", da na neprijavljivanje utiče tradicionalno i patrijarhalno vaspitanje i siromaštvo, da se plaše nasilnika, zbog nedostatka finansijskih sredstava, nedostupnosti usluga zaštite (sigurne kuće i prihvatilišta), odnosno privremenog karaktera zaštite kada je uopšte ima, kao i nedostatka podrške u porodici.

"Stide se, neće da se brukaju. Kod nas vlada ono da je žena žena i ima da trpi. Kod nas su problem finansije. Žene se pitaju od čega će da žive, gde će da žive i šta će da bude s decom. I zato trpe. Da imaju svoj novac, da su ekonomski nezavisne, prijavljivale bi nasilje. Žena mora da ima podršku od roditelja, braće, da bi prijavila nasilje i da bi se izvukla. A to je retko. Kada je mene moj muž jednom tukao, ubio me od batina, bila sam modra. Moja majka je likovala i govorila da joj je milo da se našao neko ko će da mi 'sčuka rogovi'." ¶

BILJANA VASIĆ

Ovaj tekst nastao je kao deo projekta "Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti" koji se realizuje u partnerstvu Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u Srbiji (*UN Women*) i Delegacije EU u Srbiji.

Uspomena: Milena Dravić (1940–2018)

Ostavila nam je odu

Mnogo šta što je činila, govorila bilo je tako postojano, snažno i dostojanstveno, sazdano od onoga što zovemo građanska hrabrost. Bez obzira na cenu

To jutro beše lepo, nedeljno. Obećavalo je sunčan i prijatan dan.

A onda je, donoseći tamu, tugu i rezak bol, stigla strašna vest: te je zore sa ovog sveta otišla Milena Dravić.

U zebnji pišem ove redove... I zato jer je beskrajno neumesno kad ljudi nekim povodom, kao što je smrt, govoreći o tom nekom zapravo govore o sebi, i najviše o sebi. Pokušavam ovih dana svim snagama da to ne činim.

Moja je tuga ogromna, i neka je meni.

Provela sam s njom doslovce čudesne trenutke, ne samo radeći, po njenoj želji, jednu pa drugu monografiju, i potom po promocijama i putovanjima, nego i zbog sati, dana i godina koji život znače jer se u njima ono najbitnije uči od najboljih... Do neba hvala!

Jedan od niza trenutaka za pamćenje bio je kada je onako usput, tek da se zabavimo, neodoljivo kako samo ona ume, pričala o, kako je duhovito i ironično kazala, "punom pogotku" na svojoj prvoj filmskoj premijeri:

"Sarajevo, 1959. Moja prva filmska premijera, *Vrata ostaju otvorena* Františeka Čapa. Posle projekcije – divna atmosfera, svi razgovaraju o filmu – valjda prvom posle Drugog svetskog rata sa savremenom temom, dotad su rađeni samo partizanski – hvale ga... Uzbuđenje. Odlazimo potom u hotel *Evropa*. Svečana večera, sve gala. Konobari poslužuju, a na meniju – jegulja. Gledam, kako ću, šta ću... Ajd' što je nikad nisam ni probala, nego ne znam kako se jede, odakle da krenem."

"I?"

"Šta ću, uzmem escajg, pa krenem po tanjiru i jegulji, kad ono – tras, jegulja u moje krilo! Na suknju! A majka mi jedva nekako taj komplet bila spremila da imam za premijeru, za tu svečanost. Ovi pored mene počeše da se smeju. A ja rekoh: 'Izvinite, al' ova jegulja je izgleda još uvek živa!'"

Nasmejah se slatko.

"I oni su se smejali", reče. "I aplaudirali mi...", dodade.

A potom pomalo šeretski napomenu: "Snašla sam se..."

Jedna od tema naših razgovora bili su, naravno, filmovi Crnog talasa, njene uloge u njima ili, kako bi Ranko Munitić rekao za taj deo ovdašnje kinematografije, "velike majstorije" u kojima je Milena "sjajna, zajednička nit". I, shodno tome, tema se razvijala u pitanje o (ne)slobodi u (tadašnjoj) kinematografiji...

"Bila je velika produkcija, puno se radilo", rekla je naglašavajući: "Živelo se za umetnost, za prave stvari... Radilo se svojski, posvećeno." A potom dodala: "Bilo je pritisaka, velikih, ali filmski radnici su ipak imali mogućnost i uspeli da naprave filmove, da kažu to što su hteli... Čak i ako je film zabranjen, on postoji i nekad će biti prikazan. Kao što su i bili prikazani. Najbitnije je snimiti film, uraditi ga

životu

Foto: Dalibor Danilović

Fotodokumentacija Borba

Fotodokumentacija Borba

bez obzira... Naravno, nedopustivo je da se filmovi zabranjuju, ali, kažem, ipak se uspevalo da se filmovi urade, da se kroz njih govori o tom vremenu u kome smo živeli. Ti filmovi sada postoje i kao svedočanstvo o vremenu i kao argument za sve naše karijere."

Posebna poslastica bili su naši odlasci u pozorište. Više je volela da ide na generalne probe nego na premijere. I, toga dana uputismo se ka Narodnom pozorištu da gledamo probu *Ožalošćene porodice* u režiji Jagoša Markovića.

Taksi nas je ostavio tačno preko puta službenog ulaza. Trebalo je ili da se spustimo niz ulicu ili da se popnemo kako bismo došle do pešačkog prelaza. Rastojanje nije veliko, ali ipak iziskuje napor, a njena je snaga krhka. Nedaleko od nas milicioner.

"Ajmo mi...", reče i uputi se ka njemu. Kad ju je prepoznao, čoveku se ozari lice, doslovce.

"Pa to ste vi... vi ste to... ne mogu da verujem", govorio je i potom vadeći telefon upitao: "Je l' možemo da se slikamo?"

"Može", kaže Milena, "a je l' možemo mi da pređemo ovde ulicu, naporno je..."

"Ma može, kako da ne može", uskliknu milicioner sav radostan i gotovo nas propisno prevede nepropisno preko ulice.

"Pređosmo...", rekla je smejuljeći se.

Mnogo šta što je činila, govorila bilo je tako postojano, snažno i dostojanstveno, sazdano od onoga što zovemo građanska hrabrost. Bez obzira na cenu. Umela je da dâ do znanja da ako nema hrabrosti i časti nema ni valjanog čoveka ni valjanog života.

Letos u gromoglasnim aplauzima i ovacijama u Puli, na Paliću, u Herceg Novom... odzvanjale su na neki način i sve njene blistave role, čudesni gestovi ljudskosti, uzvišenost i plemenitost kojom je sve te decenije tako nesebično sve obasipala... Nije o tome govorila. O aplauzima jeste – da su je iznenadili.

A svojevremeno bila je vrlo dirnuta naslovom prve monografije o njoj, *Milena Dravić – više od umetnosti*. "Zatečena sam....", kazala je, "da l' mi pripada...."

Pripada joj, naravno.

Ona i jeste više od umetnosti.

Njen je život etalon posvećenosti, čovečnosti, beskompromisnog stremljenja vrlini u svakom smislu, a njena je umetnost, kako je to napisao Laslo Vegel (u kritici za predstavu *Ptic i ptica*), "deo jedne mitologije – simboliše istoriju našeg osećaja života, našeg senzibiliteta".

Odavno je Crnjanski rekao "nema smrti, ima seoba".

I ljudi koji zauvek zrače snagu, punoću i lepotu života, čak i kad ih smrt odnese. Odlazeći, Milena nam je ostavila odu životu. ¶

TATJANA NJEŽIĆ

autorka monografije ***Milena Dravić – više od umetnosti*** (Književno-srpski teatar, Kragujevac; 2016) i monografije ***Milena Dravić*** (UDUS, 2017)

ČITANJE JESTE

U nedelju u Beogradu počinje 63. Međunarodni sajam knjiga. Do 28. oktobra više od 500 direktnih izlagača i više od hiljadu učesnika pokušaće da, suočeni sa digitalnim dobom, potvrde slogan "Radost čitanja". Počasna zemlja gost je Kraljevina Maroko, prva arapska zemlja u ovoj ulozi na Beogradskom sajmu. Organizatori očekuju da će ovogodišnja manifestacija nastaviti putem prethodne tri, da će osim povećanja

Partizanska knjiga

Izdavaštvo na gerilski način

Očekuju da će zbog načina kako rade čitalac u knjižari uzeti njihovo izdanje iako ranije nikad nije ništa čuo o njegovom autoru, zato što im veruje

Foto: Krokodil

Na sajtu izdavačke kuće Partizanska knjiga piše: "Partizanska knjiga je organizacija udruženog rada, asocijacija slobodnih proizvođača i zanatlija. Temelji se na principima partizanskih metoda borbe. Osnovno načelo Partizanske knjige glasi: Verovati, čitati, boriti se. Mi proizvodimo knjige i njihovu budućnost." Zašto tako kratko, zar izdavačku kuću koja će ovog decembra napuniti tek tri godine nije trebalo detaljnije predstaviti? "Tome služe knjige. Do sada ih ima 32, do kraja godine biće ih još 6 i ljudi ih primećuju", kažu književni kritičar Vladimir Arsenić i pisac Srđan Srdić, osnivači Partizanske knjige.

Ime kuće već samo po sebi skreće pažnju. Smislio ga je Srdić. "Sinulo mi je da je u socijalizmu postojala izdavačka kuća tog imena koja je radila izuzetno skupe knjige – enciklopedije, sabrana dela, da je bila budžetirana na način kako se to onda radilo, da je imala neograničene uređivačke resurse, odličan plasman... E, mi smo sve, samo ne to. Tako da je izbor ovog imena donekle ironičan, trebalo je da pokaže da se mi bavimo izdavaštvom na gerilski način. Ime Partizanska knjiga je bilo dostupno, očigledno da više niko ne želi da bude partizan. Ako neko pomisli da ime naše kuće ima veze sa našom idejnom frekvencom – e, pa nema. Mi objavljujemo dobru knjigu pa i ako ne zadovoljava našu frekvencu, ali i u tom slučaju je na onoj levoj strani. Kad je Vlada Arsenić preko društvenih mreža objavio da je osnovana Partizanska knjiga, jedan broj ljudi iz svih bivših republika se oglasio da iskaže animozitet prema nama, iako nisu videli ni jednu našu knjigu. Nas je sve to malo zabavilo."

Arsenić i Srdić su se odlučili da objavljuju romane, priče i poeziju iako to isto rade i gotovo svi drugi izdavači. "To nije problem ako si hrabar da otkrivaš nepoznate autore", kaže Arsenić. "Problem je što se u postsocijalističkom društvu mnogo prevodi i mi od autora koji su ovde nepoznati moramo nekako da napravimo – poznate. Dosad smo to uspevali, možda je najpoznatiji primer Pol Juen o čijoj knjizi *Fransis Čep Kako da pisac nastupa u javnosti* ste i vi nedavno pisali." (vidi Vreme br. 1445)

Igrom slučaja, ovaj razgovor je vođen baš pre jednog takvog preobražaja, pre

RADOST

broja stranih i domaćih izlagača i gostiju, izložbenog prostora, programa, nagrada, zabeležiti i veću posetu od prethodnih. Kao ilustraciju svega nebrojenog što će biti na Sajmu, izabrali smo nekoliko priča: o našim izdavačima – onima koji počinju ali su već vidljivi i onima koje svi poznajemo a nisu među najvećima, o izdavaštvu u Maroku kroz iskustvo tamošnje kuće "Pustinjska lisica" i o nekoliko knjiga.

SA NAJNOVIJE PROMOCIJE: Zorana Rackov, Mari-Šantal Garijepi, Srđan Srdić i Vladimir Arsenić

promocije zbirke kratkih priča *25 centi* Mari-Šantal Garijepi, kanadske autorke koja ima dugačak spisak objavljenih naslova, ali ni jedan na srpskom. Arsenić kaže da oni kad god mogu, dovedu stranog autora u Srbiju. "Priče Mari-Šantal Garijepi smo prikazali na Sajmu knjiga u Podgorici, u Beogradu u Krokodilovom Centru za savremenu književnost, u Zrenjaninu, Novom Sadu... Svesni smo da je za savremenu književnost neophodna medijska prisutnost, ali mi godišnje možemo da uradimo najviše 15 promocija." Mari-Šantal Garijepi im je otkrila Zorana Rackov, prevodilac. "Mi imamo veliko poverenje u prevodioce. Na predlog prevodioca objavili smo i roman *Nadalje ćeš samo stariti* Juhana Haštada, norveškog pisca", navodi Srdić. "Da li se kod nas objavljuju dobri prevodi? Retko. Da li se plaćaju lektori koliko zaslužuju? Ne. Da li se pisci dovode na promociju? Opet ne. Da li se objavljuju knjige ljudi kojima karijera tek počinje? Ne. To su neke naše osobenosti. Očekujemo da je to put koji će čitaoca, kad u knjižari vidi naše izdanje, navesti da uzme knjigu iako ranije nikad nije ništa čuo o njenom autoru. Zato što nam veruje."

U katalogu knjiga Partizanske knjige postoji veći broj domaćih autora čija imena još uvek nisu među poznatima. "U tome se sastoji naša gerilska borba, što promovišemo pisce koje smo mi izabrali", kaže Arsenić i pomije Vladimira Bulatovića i roman *Kaplarovo igralište*, Denisa Čokića koji u Partizanskoj knjizi debituje sa zbirkom kratkih priča *Izohipse*, Miroslava Ćurčića i njegovu prvu knjigu *Smrt u Bašaidu*, priče Dimitrija Bukvića *Svaka dobija*, prvi roman Nemanje Jovanovića *Milka zbogom vidimo se sutra*, inače autora znaka Partizanske knjige... "Trenutno nam je važno što nas pisci uvažavaju", kaže Arsenić i navodi da je, na primer, Bojan Babić, nakon sedam knjiga, nagrada, užeg izbora za Ninovu nagradu, svoj rukopis poverio njima.

Partizanska knjiga neće imati štand na ovogodišnjem Sajmu knjiga, ali će imati svoje knjige. "Još uvek nam se ne isplati, tek iduće godine kad uvećamo broj knjiga", kažu. Trenutno su na dobrom putu. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Otklon od kulinarskog

Foto: Marija Janković

"Danas nemamo profesionalne čitače u izdavačkim kućama koji bi sistematski pratili neku književnost, tako da je normalno što prevodioci oblikuju jednu scenu, oni su često i urednici"

Kada bi stranac koji o Srbiji ne zna ništa procenjivao zemlju po izdavačkoj sceni, pomislio bi da je stigao u jedan od književnih rajeva, a ne u zapuštenu i iscrpljenu zemlju. Izdavačke kuće, međutim, ne samo da preživljavaju – pri čemu ne mislimo na velike izdavače poput "Lagune", ili etablirane (i sjajne) poput "Geopoetike", "Booke", "Clia", "Fabrike knjiga", "Derete" – već svako malo, kao naročito otporne pečurke koje niču za vreme kiselih, razornih kiša gluposti, dobijemo male, žilave izdavače kojih se ne bi postidele ni velike kulture. "Radni sto" Bojane Denić, vrhunske prevoditeljke s nemačkog, jedna je od tih kuća. Posebna dragocenost je to što je "Radni sto" usredsređen pre svega na istočnonemačku književnost (kao što je, recimo, "Nojzac" Relje Dražića iz Novog Sada okrenut austrijskoj književnosti), čime dobijamo produbljeno poznavanje jednog segmenta druge kulture. Do sada su se pojavile knjige Hajnera Milera, Klemensa Majera, Elfride Jelinek a uskoro nas, pored Milerovih drama, očekuje i jedan skrajnuti nemački klasik (ako se tako može reći) Volfgang Hilbig.

"VREME": Zašto istočnonemačka književnost?

BOJANA DENIĆ: Zato što je višeslojnija, zaokruženija, problematičnija, kompleksnija. Pogledajte samo veliki roman Volfganga Kepena *Golubovi u travi*, u fantastičnom prevodu Aleksandre Bajazetov ("Fabrika knjiga"). To je kao poezija u prozi. Gust, impresionistički roman. U otprilike isto vreme kada piše Kepen, stvara i Volfgang Hilbig. U njegovoj prozi, u zbirci priča *San pravednika*, koja će se uskoro pojaviti, vidite svu muku života iza Zida. Čovek je radio kao ložač u rudniku. U to vreme su se donosile programske političke odluke, pa pisci moraju malo da rade, a radnici malo da pišu. (I Hajner Miler je tako završio u kombinatu.) Ali kada je Hilbig počeo da objavljuje odjednom se sudario s cenzurom. Istočnonemačka književnost proističe iz velike muke, iz krize. Ali kao da je upravo kriza proizvodila sva ta fantastična dela. Kaže Hajner Miler na jednom mestu: svi govore kako su rđave prilike za pozorište, kako ništa ne valja, kriza je, ali pozorište jeste kriza. Hilbig je rođen neposredno po početku Drugog svetskog rata u onome što će postati Istočna Nemačka. Odrasta u provinciji u gradu Mojzelvicu pedeset kilometara od Lajpciga, na njegovim prašnjavim, nepopločanim ulicama, i taj grad postaje junak njegove proze. Rano počinje da piše i dugo mu je bilo potrebno da se saživi sa ulogom pisca. Zbog upečatljivih iskustava s alkoholom pronalazimo kod Hilbiga nešto od delirijuma iz Jerofejevljevog *Moskva-Petuški*, ili Laurijevog *Pod vulkanom*. Tu je, naravno, i paranoja. Paranoja Štazi, gde se ne zna da li je paranoičan on, pisac, ili su paranoični njegovi likovi. Zato Kapenove *Golubove* i Hilbigov *San pravednika*, možda, treba čitati odjednom.

Neko vreme činilo nam se da iz Nemačke ne dolaze dovoljno uzbudljive knjige. A onda s novom gene-

racijom prevoditeljki i prevodilaca upoznajemo novi talas nemačke književnosti.

Ne mislim da to ima veze s generacijom. Naprosto prošlo je dovoljno vremena od kraja Drugog rata, prošlo je dovoljno vremena od šezdesetih godina, i od pada Zida, dovoljno da imamo neku vrstu distance s koje sve to može da se posmatra. Iz perspektive Jugoslavije činilo nam se da znamo, pa nam nije bilo previše zanimljivo. Ali pokazalo se da su nijanse mnogo dublje i značajnije nego što smo mislili. Uostalom, upravo zbog distance čini mi se da mi danas bolje shvatamo i samu Jugoslaviju nego što smo je onda shvatali.

Vi ste i prevoditeljka. Kakav je udeo prevodilaca u oblikovanju izdavačke scene? Čini se većim nego što je bio ranije.

Pa da, puno se toga promenilo. Pogledajte neku tadašnju istočnonemačku izdavačku kuću sa, na primer, produkcijom od 360 naslova knjiga godišnje. Na tih 360 knjiga sa ogromnim tiražima imamo 100 urednika, što znači da svaki urednik radi, otprilike, tri knjige godišnje. U malim sredinama poput naše, međutim, odgovornosti su se preplele. Danas, recimo, nemamo profesionalne čitače u izdavačkim kućama koji bi sistematski pratili neku književnost, tako da je normalno što prevodioci oblikuju jednu scenu, oni su često i urednici.

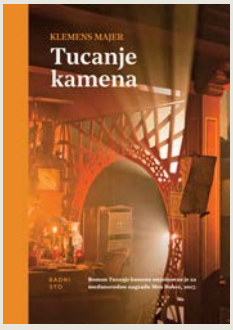
Zašto prevodite? To i nije baš unosno zanimanje, kao ni vođenje izdavačke kuće.

Mislim da sam u privilegovanom položaju jer volim to što radim. Ako ne bih prevodila, i to baš ono što smatram vrednim prevođenja, onda bi mi bilo svejedno, radila bih bilo šta. Kancelarija, banka, trafika... šta god. Kod mene je lako. Ovaj bi moj pristup Breht nazvao "otklon od kulinarskog", otklon od puke zabave, od književnosti za plažu. Uostalom, i osnovala sam izdavačku kuću da bih radila ono što volim i što smatram vrednim.

Prevođenje je najlepše i najteže zanimanje na svetu. Kao prevoditeljka umem da sanjam grešku. Tada se probudim, otvorim mesto u tekstu koje sam sanjala i zaista vidim grešku. A čitala sam tekst tog dana i prešla preko tih reči, to nije bila greška, nisam je videla. Ali ono podsvesno pokazalo mi je mesto gde je svest napravila kiks. Koliko god mi verovali da vladamo tekstom, zapravo je obratno: tekst vlada nama. To nam pokazuje ono nesvesno. I ne samo da vlada: tekst je totalitaran. Sve vreme s tekstom vodiš neku vrstu hladnog rata. Teror, represija. Tekst je diktator. U njemu nema ničeg demokratskog. Tekst uvek nastoji da te svlada i nadvlada, da te potčini svom značenju, svojoj jednoznačnosti. A onda ti, kao, pružaš otpor. Prevođenje je borba. Prevodeći nastojiš da se izboriš za jedno od značenja teksta. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Iluzije i preživljavanje

Klemens Majer, *Tucanje kamena*, Radni sto, Beograd 2017, prevela Bojana Denić

Klemens Majer (1977) jedno je od zanimljivijih imena savremene nemačke književnosti, a *Tucanje kamena* – izvanredno i višesmisleno prevodilačko rešenje za lapidarno nemačko *Im Stein* – voluminozni roman koji nas brutalno suočava sa svetovima koji se otvaraju i žive uglavnom noću, dok pristojan svet spava. U stvari, u tome i jeste kvaka, u tome "pristojan svet". Jer, prostitutke (njih je najviše), svodnici, preduzetnici i tipovi u sivoj zoni između kriminala i legalnog poslovanja, kriminalci, šverceri dijamanata i policajci, političari (naravno), jedan pomahnitali džokej koji opsesivno traži svoju kći prostitutku, izgubljeni prodavci kobasica u kioscima blizu železničkih stanica u velikom gradu, mušterije nalik senkama... malo je onih koji, na svoj način, nisu pristojni i upravo ta pristojnost i boji ovaj roman svojom sablasnom, hladnom svetlošću. Najveći deo radnje događa se u Istočnoj Nemačkoj pred pad Zida i svi tu rade svoj posao, uglavnom precizno i profesionalno, bez viška strasti – prostitutke udovoljavaju željama mušterija, policajci jure negativce i rešavaju ubistva, a da nisu baš sigurni koliko su, zapravo, pozitivci, podvodači efikasno organizuju posao – osim džokeja koji igru kvari svojom neprofesionalnošću, jer njega pokreće samo mahnita želja da pronađe kći i izbavi je iz mraka. Ali i na tom mestu nailazimo na dvosmislenost: prostitucija nikako nije lak i ugodan posao, uz to je opasan na razne načine, to izbija iz svake stranice Klemensovog romana, ali u dobro uređenoj, (polu)leganoj mašineriji u kojoj su devojke sklonjene s ulice – rade u stanovima, umanjujući opasnost koliko je god to moguće, uz redovan medicinski nadzor – i u kojoj same odlučuju o načinu na koji pružaju usluge, one pametnije, čini se, ne prolaze lošije od "pristojnog" sveta koji se ubija od "poštenog" posla. Da li bi, sada, trebalo zaključiti kako je Klemensov roman pohvala prostituciji? Nipošto. Pomni opisi seksualnih činova lišeni su svake erotičnosti, kao igre koje se odvijaju bez radosti i istinskog učešća igrača. Seks je sveden na puku tehniku. Nikome se tako nešto ne može poželeti, kao što se nikome ne može poželeti 12 sati rada u fabrici. Mučno je pratiti scene u kojima se muška tela uvijaju i grče na nezainteresovanim ženama, kojima je stalo samo do toga da odrade posao i idu kući. Naglasak je, međutim, na "radu", ne na moralnim aspektima prostitucije. Čak i da je autor, kako sam kaže u jednom intervjuu, hteo da kritikuje kapitalizam, ispada da je upravo kapitalistički način proizvodnje i organizovanja donekle upristojio težak, mučan i opasan posao kakav je prostitucija. Ako ništa drugo, posle rušenja Zida, uprkos sveopštem gubitku iluzija (za šta sami snosimo odgovornost), ženama nije postalo gore nego što im je bilo ranije.

Ispisuje Majer gust, težak, mračan i složen tekst visokih književnih dometa, tekst o beznađu, opsesijama, žilavom preživljavanju, o iluzijama i žrvnju stvarnosti, o lošoj beskonačnosti kruga izneverenih očekivanja, ali i o pukotinama u stvarnosti u kojima se, zapravo, događa ono najvažnije. I. M.

Čudovište voli svoj lavirint

Kratki eseji, aforizmi, zapisi i maksime Čarlsa Simića nastajali su decenijama, a sada pred čitaoce dolaze iz pesnikovih beležnica, pri čemu se jedan deo knjige *Čudovište voli svoj lavirint*, koju Arhipelag premijerno predstavlja na Sajmu knjiga, prvi put pojavljuje upravo na srpskom jeziku. Simić u svojim beležnicama koje sada otkriva čitaocima govori o poeziji, književnosti, istoriji, savremenim događajima, porodici i sećanjima na Beograd, o američkoj i svetskoj politici. *Čudovište voli svoj lavirint* je s engleskog prevela Vesna Roganović. Ljubaznošću Arhipelaga, "Vreme" objavljuje deo rukopisa ove knjige.

Nisam vam ispričao kako sam, noseći nemački šlem, dobio vaši. To je čuvena priča u našoj porodici. Sećam se kako su se zimskih večeri, odmah posle rata, svi okupljali oko peći raspredajući priče do kasno u noć. Pre ili kasnije, neko bi se neizbežno setio mog nemačkog šlema punog vašiju. Kao da je to bilo nešto najsmešnije što su ikad čuli. Stariji bi se do suza zacenili od smeha. Glupo dete šeta naokolo s nemačkim šlemom punim vašiju. Gmizale su po njemu sa svih strana. Svaka budala mogla ih je videti!

Sedeo sam ništa ne govoreći, pretvarajući se da je i meni podjednako zabavno. Klimajući glavom, mislio sam u sebi: Koje su to budale! Svi skupa! Pojma nisu imali kako sam ga dobio, a ja nisam hteo da im kažem.

Bilo je to prvih dana posle oslobođenja Beograda. Bio sam na starom groblju sa još nekoliko drugara koji su se vrzmali naokolo. I iznenada ih ugledasmo! Dva nemačka vojnika, očito mrtva, opružena po zemlji. Priđosmo im da ih bolje vidimo. Nisu imali oružje. Čizme su već dobile noge, ali pored jednog se nalazio šlem. Ne znam šta je drugima zapalo, ali ja sam se zaputio po šlem. Prikradao sam mu se na prstima, da ne probudim mrtvaca. Skrenuo sam pogled. Nisam uopšte video njegovo lice, mada ponekad umišljam da jesam. Sve ostale pojedinosti tog trenutka i dalje mi živo lebde pred očima.

To vam je cela priča o šlemu punom vašiju.

Pod rojem aviona u visokom letu jeli smo lubenice, dok su bombe padale na Beograd. Gledali smo kako se u daljini diže dim. U bašti je bilo sparno i tražili smo da skinemo košulje. Lubenica je pucketala pod velikim nožem dok ju je majka sekla. Čuli smo još nešto i pomislili da je grmljavina. Ali, kada smo pogledali uvis, nebo je bilo plavo, bez ijednog oblačka.

U biografiji ruske pesnikinje Marine Cvetajeve otkrio sam podatak da je prvi put javno čitala svoju poeziju u Parizu, 6. februara 1925, a novine su objavile da je u programu učestvovalo i troje muzičara: madam Kuneli otpevala je nekoliko starih italijanskih pesama, profesor Mogiljevski svirao je violinu, a V. E. Bajucov klavir. To me je zapanjilo! Madam Kuneli, zvala se Nina, bila je prijateljica moje majke. Zajedno su studirale u Parizu kod iste nastavnice pevanja, madam Kedrov, a potom se, u vreme Drugog svetskog rata, Nina Kuneli obrela u Beogradu. Učila me je da pevam ruske i francuske dečije pesmice, koje i danas znam. Sećam se da je bila prelepa, nešto malo starija od majke i da je po završetku rata otišla u inostranstvo.

Velika gomila pozdravlja diktatora: osmehnuta od uva do uva, deca mu daju cveće. Koliko puta sam to već video? I uvek ista devojčica što ga pozdravlja ljupkim naklonom! Evo, opet je tu, okružena visokim čizmama zvaničnika i parom čvrsto vezanih policijskih pasa. Monstrum je miluje po glavi i šapuće joj na uvo.

Uzalud tražim zabrinuto lice.

Moji majka i otac dali su mi ideju da tokom vrelih noći na Menhetnu spavam na krovu. I sami su to činili za vreme rata, ali ne na krovu, već na ravnoj terasi na krovu zgrade u centru Beograda, u one sate kad su svi prozori morali biti zamračeni. Sećam se ogromnog zvezdanog neba i tišine koja je vladala gradom. Čim bih zaustio nešto da kažem, neko – ne sećam se više ko – stavio bi mi ruku na usta.

Sa zvezdama i oblacima iznad nas, osećali smo se kao brod na pučini. Plovili smo pravo napred punim jedrima. "Eno, odande počinje beskraj", sećam se kako je moj otac pokazivao dugom rukom po mraku.

Što sitniji sati, sve sam lucidniji. To je moje prokletstvo. Svi odavno spavaju. Pokušavam da probudim svoju najdražu, ali me ona samo pospano spusti na svoje grudi. Vodimo ljubav, lagano, tromo, a potom joj satima pričam o važnosti poezije dok ona zvučno spava.

Istorija je kao Veliki narodni kuvar. Tirani su glavni kuvari. Filozofi pišu jelovnik. Popovi su kelneri. Vojnici su izbacivači. A pesma koju čujete, to su pesnici što peru sudove u kuhinji.

U vremenu mržnje i nasilja dobrota jednog ljudskog bića prema drugom zaslužuje veće poštovanje nego sve crkvene propovedi od pamtiveka do danas.

Glupost je tajni začin koji istoričari teško prepoznaju u čorbi što je neprestano kusamo.

Svaki narod strepi od istine o onome što su njegovi pripadnici učinili drugima.

Dužnost svakog patriotskog novinara je da opravda zločine koje je njegov predsednik počinio zajedno sa svojom administracijom.

Celog života sam se borio da od mnoštva beskrajnih zabluda stvorim makar malu istinu.

Beleška za buduće istoričare: Ne čitajte stare brojeve *Njujork tajmsa*. Čitajte pesnike.

Prezir prema pripadništvu stadu i jatu, prema oduševljenju masa zbog toga što misle isto kao i milioni drugih.

Poezija nije pi-ar. Nijedna umetnost ne mora da dokazuje svoju društvenu korisnost, osim pod komunizmom i fašizmom. ¶

Godina kvalitetnih knjiga

Kad je samo jedna knjiga obimna koliko tri-četiri, onda njihov broj prestaje da bude bitan

"Kad izdavač ima takozvane svoje autore, one koje kontinuirano objavljuje, onda priželjkuje da najvažniji među njima s vremena na vreme u toku iste godine napišu izuzetno kvalitetne knjige. Nama se to, srećnim slučajem, desilo baš ove godine u kojoj obeležavamo 25 godina od osnivanja", kaže za "Vreme" Vladislav Bajac, direktor i glavni urednik Geopoetike. Pominje Džulijana Barnsa i njegov roman *Jedina priča*, Harukija Murakamija i roman u dva toma *Ubistvo Komtura*, delo Pola Ostera *4321*, i najavljuje novu knjigu Viktora Jerofejeva *Ružičasta Mišica*, pesme Boba Dilana, i još nekoliko koje ne bi da otkriva.

Između dva Sajma knjiga, Geopoetika je i ovog puta objavila četrdesetak knjiga. Međutim, ove godine taj broj prestaje da bude bitan, kaže Bajac "zato što je među objavljenim knjigama nekoliko *cigli*, kako popularno nazivamo obimne knjige: Pol Oster ima skoro 1000 strana, oba toma Murakamijevog romana po 500, do kraja godine očekujemo da ćemo objaviti celokupnu liriku Boba Dilana, sve što je napisao od 1961. godine do sada, što znači knjigu od skoro 800 strana".

Pretpostavku izrečenu na osnovu sinopsisa novih knjiga da među njihovim temama nema dnevnoaktuelnih, Bajac kategorički potvrđuje. "Naše teme su takozvane večne, znači uvek aktuelne. Početkom meseca promovisali smo roman *Nespokojni* Lin Ulman, ćerke Liv Ulman i Ingmara Bergmana, o ćerki koja razmatra nedovršeni odnos sa ocem sa kojim je provela nekoliko godina: tokom ranog detinjstva i pred njegovu smrt. To je tema koja se tiče svakog. To je priča o večitom životu sa roditeljima jer mi nikad ne prestajemo da živimo sa njima u mislima, u preispitivanju našeg odnosa. U ovoj knjizi se pominju autori Geopoetike koji su pisali o autorkinim roditeljima: Dragan Babić koji je pisao o Liv pa samim tim i o Bergmanu, i Mića Popović koji je u *Putopisnim dnevnicima* opisivao susret sa Liv Ulman i Draganom Babić kad je upoznao i autorku ove knjige, tada petnaestogodišnju devojčicu. Ja jesam čovek uvezivanja, ponekad i preterujem u tome, ali u romanu *Nespokojni* desilo se faktografsko uvezivanje koje na polju umetnosti govori o nečemu što Geopoetika jeste: mi jesmo delimično metafički izdavač. Insistiram na tome da se koliko god možemo izdignemo iz opštih mesta izdavaštva koje istina moramo da poštujemo zbog posla kojim se bavimo, i da zađemo u nivo koji nam omogućava da napravimo malu misiju u ovoj kulturi koja uporno propada. Važno mi je da nešto što je pre 25 godina nastalo kao otpor ratovima devedesetih, sad samim činom održavanja visokog kriterijuma predstavlja otpor onome što ne valja u kulturi."

Taj Andalužanin, roman Bensalema Himiša, jedna je od knjiga koje će Geopoetika promovisati na Sajmu. Himiš je marokanski pisac. Vladislav Bajac kaže da njegovu knjigu ne objavljuju zato što je ove godine Maroko gostujući domaćin Sajma. "Mi smo već objavljivali Himiša, on je jedan od najvažnijih njihovih autora, a sad je ministar kulture. Glavni junak ovog njegovog romana je veliki arapski filozof i islamski mistik Abdulhak ibn Sabin, proganjan zbog kritika verskih i političkih vlasti. To je slojevita knjiga, verovatno jedna od najboljih u marokanskoj savremenoj književnosti. Pokušavali smo i kod naše i kod njihove vlasti da nam pomognu da Himiš dođe na Sajam, nismo uspeli. Neću da komentarišem, ne želim da pokvarim utisak o knjizi."

Osim Himiša, Geopoetika će na Sajmu predstaviti još dva autora koji pišu na kod nas manje poznatim jezicima – Iranca Habiba Ahmadzadea s romanom *Partija šaha s mašinom sudnjeg dana* i jednog od najvećih savremenih kineskih pisaca Ju Hua s knjigom *Kina u 10 reči*.

Podaci govore da je od svih zemalja u regionu najveća čitanost u Srbiji. Da li su knjige Geopoetike čitane? "Mi jesmo mala zemlja, imamo nisku ekonomsku moć, nismo baš ni obrazovani za ponos, politika se prelila od spavaćih soba do književnosti, ali i bez obzira na sve to, moram priznati, gledajući neke druge kulture, upoređujući brojke, možemo biti zadovoljni. Nije tako strašno. Ja sam u datoj situaciji

Foto: Tanjug / Dragan Kujundžić

relativno zadovoljan, iako bismo naravno svi mi želeli mnogo više od ovoga. Kada se čovek odredi da radi ovaj posao, na način i sa kriterijumima na kojima Geopoetika insistira, onda njegov posao nije da se žali na okolnosti u kojima ga radi već da ga održi i da ga radi. I to je suština. Zato jesam pomalo glupo optimističan, jer ta naivnost u motivaciji je najvažniji način da radite dalje, uprkos svemu. Nemam dilemu da je tako."

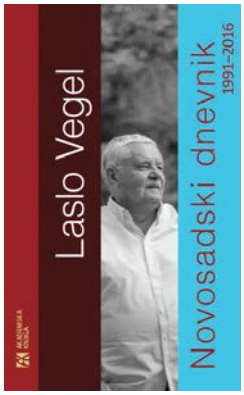
Vladislav Bajac očekuje da će tokom Sajma biti objavljena i, kako kaže, "knjižica pedagoški važna za nas a na primeru nemačkog jezika" i podseća da su gosti domaćini prošlogodišnjeg Sajma knjiga bile četiri zemlje nemačkog govornog područja, Austrija, Lihtenštajn, Nemačka i Švajcarska. "Njihov slogan je bio: 'četiri zemlje jedan jezik'. To je suprotno od onoga što zagovara Balkan – jedna zemlja jedan jezik, ne shvatajući da je jezik iznad politike i država. Nemački autor Jerg Bernig – učestvovali smo zajedno na tribini o drugoj Evropi – napisao je putopis o Beogradu koji mi sad objavljujemo. Na osnovu tog teksta se vidi šta je nezavisni intelektualac. Bernig govori i dobre i loše stvari o zemlji u koju je doputovao, ali i o zemlji iz koje dolazi i u koju se vraća. To je demokratičan pogled na kulturu, politiku, religiju. Bernigov putopis objavljujemo sa Fondacijom 'Adenauer', dvojezično, da bismo i simbolički pokazali nastojanje da podržimo temu koja je važna i za nas i za njih."¶

SONJA ĆIRIĆ

Grad, ono što ostaje

Vegel je možda ponajviše Novosađanin, ali ni u toj se koži ne oseća komotno, ona ga samo manje svrbi nego druge kože

U sablasnoj svetlosti munja učinilo mi se da oluja podiže grad u nebo. Ujutro putujem na nekoliko nedelja u Budimpeštu, gde nikad u životu nisam sastavio više od mesec dana. Prizor nevremena i pomisao na duže odsustvovanje rodili su u meni izvesnu strepnju, moglo bi se desiti da se Novi Sad u jednoj takvoj noćnoj oluji podigne u nebo i da na njegovom mestu ostane samo maketa bivšeg grada. I da ću ja i nadalje morati da se ponašam kao da se ništa nije desilo: kao stranac tumaram novosadskim ulicama, i srce počinje sve brže da mi kuca kad se iza ugla pomoli neko lice koje makar podseća na nekog. Bilo bi veliko poniženje nadživeti ove kuće i trgove, mada nikad sebi ne mogu da objasnim zašto sam im toliko privržen. (1992.)

Prošlo je već dosta godina, i još četiri puta toliko godišnjih doba, otkad je Laslo Vegel prvi put upotrebio "bezdomni lokalpatriotizam" kao svojevrsnu samodefiniciju, kao paradoksalan, a upravo zato tako besprekorno precizan opis vlastite pozicije – intelektualne, političke, kulturne, ne naposletku i emotivne – ne samo spram & vizavi grada u kojem je proveo skoro čitav život, nego i svega onoga što određuje pisca i intelektualca, i njegov odnos prema svetu u kome živi – i prema sebi u tom svetu, dakako. U epohi tiranije identiteta, zapravo "identitarizma", ili "histerije identiteta" kako bi rekao Đerđ Konrad, nepoželjno je i nepoćudno imati više od jedne identitetske odrednice, i to, dakako, baš one koja je u vašem neposrednom okruženju većinska – ne samo u brojčanom, nego pre svega u smislu moći, dominacije, hegemonosti u jeziku, mišljenju, vrednovanju. Ali, kako da neko kao Vegel ima samo jedan identitet, i kako da taj jedan bude "većinski" u bilo kojem smislu? Za početak, pisac dostojan tog imena već je sam po sebi manjinac; zapravo, čovek s nezakržljalim mentalnim aparatom već je osuđen na manjinstvo – ili nagrađen njime, kako se uzme. Ali, ti čudni srednjoevropski svati kao pisac *Neoplante* ne mogu se jednoznačno definisati ni u kolektivističkim formama i formatima. U redu, Mađar je i piše na mađarskom, ali nije "onaj pravi" – kako će mu reći jedan slučajni pijačni sagovornik – jer nije iz (današnje) Mađarske. Državljanin je Srbije, ali nije Srbin niti srpski pisac; odrastao je u Jugoslaviji, bio je "Mađar koji ima more", što bi rekao Oto Tolnai, ali ni te Jugoslavije više nema, pa s njenim traumatičnim rastakanjem i njena zakonita deca, svi ti silni južni Sloveni, imaju silne identitetske probleme, pa kako ih neće imati jedan potomak Huna? I Vojvođanin je, dakako, ali zna li iko, nakon svega što ju je pregazilo, da nam objasni šta je to danas Vojvodina i, sledstveno, ko je danas Vojvođanin, i po čemu osim po adresi? I moglo bi se ređati ovako još dugo, ali na kraju preostaje nešto što je oku i drugim čulima koliko-toliko sagledivo, izmerivo, opipljivo, lekovito neapstraktno, mada beskrajno složeno i protivrečeno, češće iritantno nego razgaljujuće, ostaje, dakle, grad: Novi Sad, Ujvidek, Neusatz, Neoplanta. Vegel je, dakle, možda ponajviše Novosađanin, ali ni u toj se koži ne oseća komotno, sačuvaj bože: u njoj ga samo možda za nijansu manje svrbi nego u svim drugim kožama koje mu takođe legitimno pripadaju (mada on nikako da njima bezostatno pripadne). Makar i samo zato što grad ipak nije istorijsko-ideološka utvara nego mesto presne životne stvarnosti. A možda i tek zato što nam grad, njegove ulice, kuće i ljudi, preostane kada sve drugo iščezne ili se – što je mnogo gore – pokaže kao iluzija, pričina, sablast.

Mnogo je Vegel svojih knjiga, i mnogo stranica u njima posvetio Novom Sadu, neposredno ili posredno, toliko (i tako) da mu u tom smislu može parirati samo Aleksandar Tišma, njegov ionako čest sagovornik, manje u tzv. stvarnosti slučajnih i namernih susretanja, više u knjigama, u samotnim reminiscencijama koje će doživeti onu kišovsku milost uobličenja u proznim, esejističkim ili dnevničkim zapisima. Pa ipak, kolekcija dnevničkih zapisa, fragmenata, paramemoara, mikroeseja i nanoputopisa nazvana *Novosadski dnevnik 1991-2016* (preveo Arpad Vicko; Akademska knjiga, Novi Sad 2018) i u tom je opusu na poseban način istaknuta, bez obzira na to što možda nije bila takvom izvorno mišljena, jer je ova knjiga zapravo svojevrsni ekstrakt izvađen iz šire celine: Vegel već decenijama piše i objavljuje raznorodne dnevničke zapise, a ovde su iz tog obimnog materijala probrani oni koji direktno ili indirektno referišu na Novi Sad, ili na sve ono što ga se (Novog Sada, ali dakako i Vegela) sudbinski, egzistencijalno tiče. Vremenski smešten u godine uspešnog raspadanja naših života (i zemalja, gradova, željenih i nametanih identiteta...) i mnogo manje uspešnih pokušaja da se ti životi – preoblikovani, ali u srži prepoznatljivi – nekako ponovo sastave, *Novosadski dnevnik* seizmički precizno beleži bilo epohe, raspad tzv. socijalizma i uspon (tzv.?) kapitalizma, nestanak Jugoslavije i otužni kvazitrijumf etničkih državica, od kojih je jedna "fasovala" i Novi Sad, pa ga brže-bolje (Da joj ne utekne? Kao da ima gde?) napučila svim onim što će ga najmanje podsećati na samog sebe, bahati i bučni nacionalizam većine kojem se suprotstavlja tihi, mrmoreći nacionalizam manjine, sve više zagledane preko crte u tzv. Maticu, a i ta matica, bogme, ima dovoljno identitetskih problema (sa sobom, sa Drugima i sa vlastitom zagraničnom manjinom koja kao da je nedovoljno Mi jer uglavnom nedovoljno deli "naše" iskustvo i kodove samoprepoznavanja i nedovoljno Drugi da bi se mogla uspostaviti istinska distanca, ma uopšte: da bi je bilo moguće definisati izvan plačlji-

vih stereotipa), toliko da je naposletku posve zabasala u bespuće... Vegel u svemu tome ne nastoji da tvrdo pripada bilo kojem (id)entitetu, a sve se čini da bi, kad bi nekim čudom i uznastojao, bio uredno odbijen, jer je isuviše atipičan, i tako besprimerno "nenarodni element", šta god da definišemo kao "narod". I gde tu da čovek, pa još pisac, potraži siguran zaklon, u kojem to krdu u kojem "smrdi, ali je toplo"? Vegel, boraveći u Budimpešti, beleži i ovo: "Najviše me iznenađuje što kondukter urla na mom maternjem jeziku, što i reklamne poruke čitam na mađarskom. U Novom Sadu me pritiska spoznaja da imam jedan život i dva jezika, ovde u Pešti bespomoćno otkrivam da imam dva života i jedan jezik. Bar kada bih mogao da se uverim u istinu bilo jednog bilo drugog, pa da ne moram više da lutam, da se potucam od jedne do druge strane, jer nijedna protivrečnost ne može da me smiri."

Na koncu, dakle, preostaje *bezdomni lokalpatriotizam*, i taj čudni gradić od kojeg bežiš i kojem se vraćaš, čak i kada si odavno iscrpeo sve makar i prividno racionalne razloge za to, čak i onda kad zapišeš da te za njega vezuju još samo tvoja radna soba i kontemplativne, sve više usamljeničke (jer – kako i s kim preguravati kroz Postvreme?) šetnje njegovim sve zapuštenijim ulicama. Iz kojih ulica, ćoškova, prigušeno osvetljenih trgova, zgureno promičućih predvečernjih senki, ipak nikako da do kraja izvetri neka tajanstvena supstanca koja neke među nama nepopravljivo vezuje za njega, utoliko više što manje uspevamo da odgovorimo na ono dosadno pitanje – zašto. Možda je i ceo ovaj dnevnik, sa svojih tristotinak stranica, jedan velik, unapred uzaludan, a postojano odvažan pokušaj da se na to pitanje odgovori, to jest, da se odgovoru priđe najbliže što je moguće, a to je još uvek dovoljno daleko da u tekstu bude – čini se čitaocu, svakoj banalnoj statistici uprkos – više upitnih nego potvrdnih rečenica. I dobro je što je tako. Ne, ispravljam se: nije li ipak dobro što je tako? ¶

TEOFIL PANČIĆ

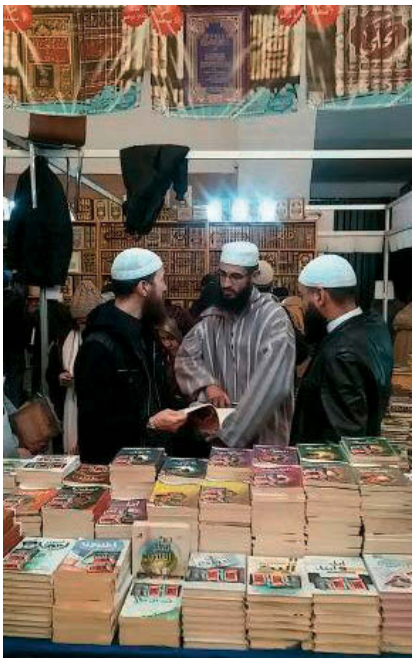
A kako je kod vas

Susret Zorana Hamovića, direktora i glavnog urednika beogradskog "Clia", i Lejle Šauni, direktorke i glavne urednice izdavačke kuće "Pustinjska lisica" iz Kazablanke, na tamošnjem Sajmu knjiga

Sajam knjiga u Kazablanki spaja govorna područja arapskog, francuskog, engleskog i berberskog jezika, i po tome se izdvaja od ostalih u svetu. Ove godine održan je 24. put, učestvovalo je više od 700 izlagača, gostovalo je oko 350 pisaca, pesnika i autora iz stručnih i naučnih oblasti, a osim predstavljanja knjiga održano je nekoliko tematskih konferencija. Bio sam jedan od gostiju Marokanskog ministarstva kulture i ambasade Maroka u delegaciji koja je predstavljala Beogradski sajam knjiga i srpske izdavače.

Malo je sajmova knjiga u svetu koji se mogu pohvaliti da im je na otvaranju postrojena kraljevska garda i da je okupljen celokupan diplomatski kor. Mnoštvo pisaca, izdavača, distributera, institucija, pojedinaca bili su akteri u zanimljivom ambijentu u blizini velike Džamije Hasana Drugog, pod monumentalnom belom platnenom kupolom. Da nema crvenih fesova, hidžaba i galabija koje promiču u gužvi, ne bi se primetila velika razlika između ove izložbe knjiga i bilo koje druge u svetu. Najzastupljenija je frankofona književnost, primetni su francuski štandovi sa velikim brojem izdanja različitih udžbenika, dobro su posećeni oni sa islamskom verskom literaturom, a zapažen broj štandova je sa literaturom za mlade na francuskom, arapskom i berberskom jeziku. Vidljiv je veliki broj naslova posvećenih kulturnoj baštini – takva reprezentativna izdanja su, na primer, na štandu Ministarstva kulture Maroka. Osim Francuske, od izlagača iz drugih zemalja treba spomenuti Kinu, Italiju i Španiju, kao i arapske goste Saudijsku Arabiju, Egipat i druge.

Posebnu pažnju evropskih izdavača izazivaju, iako su manje zastupljeni, kolege iz Maroka koji objavljuju odličnu savremenu arapsku frankofonu književnost, esejistiku i publicistiku. "Pustinjska lisica" (Le Fennec) naziv je jednog od takvih izdavača. Njen štand na sajmu u Kazablanki bio je privlačan, kao i izložene knjige: romani čiji autori plene pažnju u svetu, zanimljive teme izvan književnosti, ali i poseban segment literature za decu na arapskom i francuskom jeziku.

SA SAJMA U MAROKU: Jedan od štandova

Nisam mogao da ne udovoljim svojoj radoznalosti i ne potražim urednika ili direktora ove kuće. Ispostavilo se da je reč o direktorki i urednici. Lejla Šauni (Layla B. Chaouni), za čitaoce "Vremena", prikazala je svoju kuću i situaciju u izdavaštvu u Maroku.

Iako je u Maroku zvanični jezik arapski, Lejla Šauni kaže da njena izdavačka kuća objavljuje i na francuskom i na arapskom, povremeno i na engleskom jeziku "iako verujemo da čitaoci Maroka češće kupuju knjige na arapskom, pod uslovom da nisu skupe. Međutim, smatram da francuskoj knjizi predstoji lepa budućnost. Objavićemo knjigu samo ako je proverene književne vrednosti, bez obzira kojim je jezikom napisana." U tom »

kontekstu bilo je zanimljivo saznati da li za "Pustinjsku lisicu" ima prepreka na frankofonom tržištu, da li može i tamo da uspešno predstavlja i prodaje knjige? "Upravo ih ima", kaže Lejla Šauni. "Za razliku od anglofonih zemalja, francuski izdavači se ustežu da otkupe prava za prodaju knjiga objavljenih na francuskom izvan Francuske. Problem je i distribucija u Francuskoj i frankofonim zemljama, a dodatna nevolja je što mi nemamo sredstava za promociju tih dela. Zahvaljujući njihovom zatvorenom sistemu, mi možemo samo da proizvodimo gubitke."

Dobra ilustracija ove priče je knjiga eseja *Seks i laži* Lejle Slimani, koju "Clio", izdavačka kuća koju vodim, priprema za Beogradski sajam. Lejla Slimani je autorka "Pustinjske lisice", dobitnica nagrade Gonkur, marokanskog je porekla ali ne živi u Maroku, kao, uostalom, ni Tahar Ben Želun čiju smo knjigu *Brak iz zadovoljstva* objavili prošle godine. Lejla Šauni kaže za svoju imenjakinju da je "izvrsna i rado čitana spisateljica. Objavili smo u džepnom izdanju *Seks i laži* i do danas prodali više od 3000 primeraka. Knjigu prodajemo i u Francuskoj, zato što nam je "Galimar", koji ju je takođe objavio, to dopustio, što se retko dešava. Ako vam kažem da naše izdanje košta 25 dirhama (2,5 evra), a njihova verzija 180 dirhama (16,5 evra), razumljivo je zašto velikim izdavačima ne odgovara ovakva vrsta konkurencije."

Na pitanje da li u Maroku, kao u Srbiji, ima piraterije i kršenja autorskih i reprografskih prava, Lejla Šauni odgovara potvrdno, i kaže da upravo ta pojava objašnjava njihovu "uzdržanost pri kupovini prava za dela na arapskom jeziku. Mi kupimo autorsko pravo, platimo prevod, i pošto smo obavili sav posao potreban da bi knjiga bila objavljena, neki izdavač ili štamparija nabavi primerak našeg izdanja i objavi neznan broj primeraka ne plativši ništa." Da li Ministarstvo kulture i nadležne ustanove podržavaju izdavaštvo? "Naše ministarstvo za kulturu ima program pomoći za izdavanje knjiga. Ali, sve veći broj izdavača izbegava da zatraži tu pomoć zbog preteranog broja traženih dokumenata, ugovora sa štamparijom, sa prevodiocem, izjava o zakletvi na čast, ugovor s autorom, a sve te potvrde moraju biti overene. Dokumentacija je ista za izdavačke kuće sa dužim stažom kao i za one osnovane pre šest meseci. Sve to mora da odobri komisija čije članove imenuje ministarstvo. To se svodi na neku vrstu cenzure."

Sa kim još sarađuje, da li učestvuje i na drugim sajmovima? "Sarađivali smo sa izdavačima 'Dekuver', 'Fajar', 'Alban Mišel', 'Akt Sid', ali uglavnom je reč o jednom ili dva naslova. Znate, moja izdavačka kuća nije velika, ne zato što želim da ja za sve budem odgovorna, nego zato što ne možemo podneti dodatno zaposlene ljude sa platom. Prinuđena sam da biram samo one sajmove koji Maroku obezbeđuju zajednički štand. Ja lično odlazim samo u Frankfurt zato što se tamo mogu sresti izdavači iz celog sveta, ili na one koji pozovu moju kuću da im bude gost, što podrazumeva plaćene troškove."

I, za kraj, za ovu sredinu verovatno najinteresantnije pitanje: da li bi objavila nekog od srpskih pisaca? "S obzirom na ograničenost marokanskog tržišta, prinuđeni smo na selekciju. Naime, iz svake književnosti uzimamo tekstove koji imaju geografsku ili istorijsku vezu s nama. Ako imate predloge u tom smislu, sa subvencijom za prevođenje i sumu za nadoknadu autorskih prava, mi ćemo rado prihvatiti." ¶

ZORAN HAMOVIĆ

Sjaj dekadencije

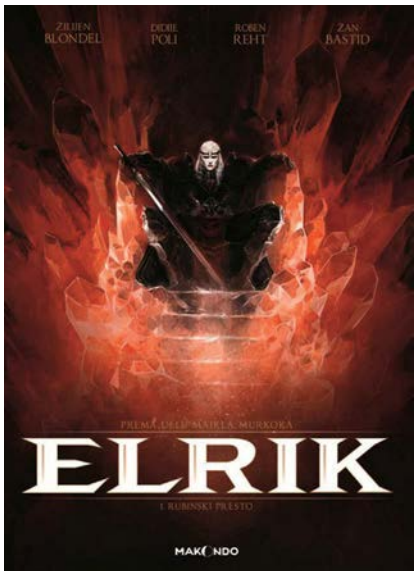
Čuveni serijal epske fantastike o Elriku od Melnibonea dobio je strip adaptaciju koja je nadišla čak i očekivanja njegovog autora Majkla Murkoka

Adaptacija nekog dela iz jednog medija u drugi obično je povod za komentare publike i kritičara da li je i u kojoj meri poštovan original. Autori se retko kad izjašnjavaju. Majkl Murkok, autor knjiga po kojima je nastao strip serijal *Elrik* (scenarista Žilijen Blondel, crtež i kolor Didije Poli, Roben Reht, Žan Bastid) jedan je od malobrojnih izuzetaka. "Ova adaptacija *Elrika* je verovatno prva koja je u potpunosti uspela da dočara pojam apsolutne dekadencije koju sam pokušao da opišem u svojim knjigama", rekao je Murkok. Mora se istaći da on ni izbliza nije imao blagonaklone komentare na adaptacije nekih drugih knjiga iz svog bogatog opusa, a da je pojedine filmske verzije i otvoreno napadao zbog pogrešne interpretacije likova i poruke.

Murkok je odrastao u Nating hilu u Londonu, u porodici osiromašene srednje klase koja je tragala za mestom u vrlom novom svetu, u kome Britanija više nije moćna imperija sa teritorijama na nekoliko kontinenata. Te okolnosti formirale su Murkokov ekstremni stav pragmatičnog anarhiste, kako sam sebe naziva, koji je snažno uticao na njegov književni rad, a posebno na *Elrika od Melnibonea*.

Murkokova slava pisca epske i naučne fantastike zasnovana je na šest knjiga o Elriku od Melnibonea, uz nekoliko drugih spinofova izniklih iz istog sveta. Ali, uvažavanje kolega i uticaj na popularnu kulturu šezdesetih, konkretno na pokretanje novog žanra, takozvanog Novog talasa fantastike, Murkok je zaslužio kao urednik britanskog naučnofantastičnog magazina "Novi svetovi" ("New Worlds"). Kada se uporede dela tog žanra pre i posle Murkoka i "Novih svetova", primetne su drastične promene u tonalitetu i inspiracijama. Romani su postali eksperimentalniji, često pesimistični, sa snažnim metaforama koje reflektuju posleratni svet i sve prisutniju nuklearnu pretnju Hladnog rata. To je vreme suverene dominacije Ursule le Gvin i Filipa K. Dika

u fantastici. I, naravno, Majkla Murkoka.

Sagu o Elriku od Melnibonea započinje 1965. godine romanom *Olujnik* (*Stormbringer*). To je zapravo kraj priče o Elriku kojom Murkok okončava ciklus događaja zbog kojih je došao na svet. U narednim romanima opisao je događaje koji su doveli do epiloga u *Olujniku*, i tako postavio priču o građenju sopstvene sudbine mimo bremena bogova, heroja i nasleđa predaka, što je metanarativ Murkokovog sveta.

Većina književnih reizdanja *Elrika*, kao i strip adaptacija Blondela, Polija, Rehta i Bastida, prate hronološki sled opisan u romanima umesto redosleda koji je uspostavio Murkok. Dakle, priča počinje rođenjem prokletog albina Elrika, novog vladara moćnog carstva Melnibonea. Njegova sudbina, od koje pokušava da pobegne, jeste da uništi carstvo na čijem se rubinskom prestolu nalazi – mesto apsolutne i neprikosnovene dekadencije koja usnulo tavori na temelju nekadašnje slave. Murkok, kao i autori strip adaptacije, nagoveštavaju da je uništenje Melnibonea, u »

stvari, samo početak Elrikove misije rvenja sa sudbinskim bremenom.

Zemunski Makondo je na srpskom jeziku objavio dva albuma *Elrika – Rubinski presto* i *Olujnik*, a planira da nakon što se ove jeseni u Francuskoj pojavi četvrti nastavak *Usnuli grad*, objavi treći (*Beli vuk*) i pomenuti poslednji album. Zasad, nakon ova dva albuma, Elrik je tek kročio na stazu koju mu je sudbina namenila. Raskinuo je sa nasleđem predaka i više ne odgovara bogovima, demonima i ljudima.

Malo je reći da u albumima rekonstrukcija dekadentnog Melnibonea čak i zasenjuje Murkokove opise. Sve što se on rečima trudio da dočara, tim autora je grafički maestralno oslikao. Mešavinu gotičkog mraka slavnog carstva i sado-mazohistički ambijent njegovih žitelja koji ne prezaju od ljudskih žrtava, pa i kanibalizma, teško je preneti na drugačiji način osim vizuelno. Parazitska simbioza bolesnog albina Elrika i veštice Simorile, čije ljudske žrtve i magije mu daju snagu za život, pokretač su radnje. Tu simbiotsku ulogu kasnije preuzima Olujnik, crni mač, koji Arioh daruje Elriku. Olujnik, zapravo živo i svesno oružje, otima duše ubijenih, a pomoću njih Elrik stiče životnu energiju. To je oružje usuda koliko i spasenja, a veza između nje(ga) i Elrika postaje neraskidiva. Autori strip adaptacije su zamislili da između Olujnika i Elrika postoji i emotivna veza, jer je na francuskom reč mač ženskog roda. Na srpskom je ova narativna igrarija teško prevodiva iako Arioh, kada govori o maču, pominje da mu je to ćerka.

Murkok ne krije da je Melnibone metafora Britanske imperije. Carstvo koje je izgubilo korak sa vremenom i nije svesno promena, jasna je slika Britanije pedesetih i šezdesetih godina.

Dekadencija koja se pomalja iz svake stranice posvećene Melniboneu možda je i previše naglašena, ali pokazuje koliko je Murkok svestan da su Britanija i njeno plemstvo u velikoj meri uprljali ruke tokom svoje dominacije. Kao i sva velika carstva u istoriji, poraz Britanske imperije, koliko i Melnibonea, počinje iznutra. Poraz je posledica političke stagnacije i moralnog rasula. Murkok je imenovao oruđe koje će raskinuti sa takvom tradicijom i time omogućiti da se rodi novi svet – Elrika od Melnibonea. ¶

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Koncert

Živeti od prošlo

Jethro Tull, Sava centar, Beograd, 14. X 2018

U istoriju su uklesane dve pesme grupe Jethro Tull (osn. '67, dalje: JT): neporecivo najbolji predlog za himnu Srbije *Living In The Past*, i najbolja bouvijevska numera koju nije napisao sam Dejvid – *Too Old To Rock'n'Roll: Too Young To Die*! Njihov autor Ijan (Ian) Anderson (r. '47, dalje: IA) još uvek mrda, štaviše: poslednji novi snimci JT objavljeni su 2003, uživo radili do 2011, objavili gašenje 2014, da bi neprikosnoveni vođa IA prošle godine najavio turneju kojom obeležava 50 godina debi-albuma JT *This Was*. Od proleća '18. ta turneja šparta S. Amerikom i Evropom (uklj. i Rusiju), najzad i kroz Zagreb i Beograd – gde su JT prvi put gostovali još '75, senzacionalno predstavljajući svoj 7. studijski LP *War Child*, a niz njihovih izdanja '70-ih i '80-ih licencno, pa i retroaktivno objavljivan i u SFRJ – i Skoplje.

Pod firmom JT Andersona prati kompetentni kvartet (s nekim članovima i dvostruko mlađim od zvezde večeri) koji od 2012. koristi u obimnoj solo-karijeri, započetoj još ranih '80-ih. Dominantni autor u JT, Ijan njihov katalog uporedo eksploatiše kroz niz live-projekata, često i u istim gradovima – JT performed by IA, Best Of JT Setlist, IA performs Orchestral JT, sopstvene albume promoviše naslovu turneje dodajući... plus *The Best Of Tull*. Dakle, kao Bregović, ne po JUS-u nego po EUandardima; samo osim novih aranžmana ima i nove pesme – doduše, jednolične.

Za razliku od nastupa JT 2004. takođe u SC ("Vreme" br. 700), kada je prosečno izvođenje bilo ugroženo i Andersonovom jakom prehladom, sada smo dobili propisan paket: ogoljenu pozornicu, pozadinske projekcije koje tokom večeri postaju sve važnije i pri kraju 'aktivno' učestvuju i muzički, sve to u 2×45 minuta, pauza + bis. Više od 2500 posetilaca (ulaznice 1990–3400d.) uključilo je i znatno mlađe od repertoara, ograničenog na prvu deceniju diskografije JT (izuzevši *Farm On The Freeway*), raz-

sti

Foto: Wood

doblje posle kog im je kvalitet izdanja polako opadao. Naravno, slavljenički *This Was* je najviše zastupljen (*My Sunday Feeling, A Song For Jeffrey* i još 3), ubačen je i rani singl *Love Song*. IA u bluz-prizvucima učestvuje odlično baratajući – svojim hronološki prvim instrumentom – usnom harmonikom, uz koju je i uveo razglašeno stajanje na jednoj nozi. S *A New Day Yesterday* prelazi se na drugi LP *Stand Up* ('69, nesumnjivo će sledeće godine biti povod jubilej-turneje) i pretovarenu, krutu verziju J.S. Bahovog Bourree E minor BWV 996 (5th mov.) čijim su poletnim džezi-aranžmanom JT svojevremeno brojne obožavaoce priveli instrumentalnoj klasici. Kao što je davno odustao od kostimiranih spektakala, tako IA danas sažeto izvodi *Thick As A Brick* i *Passion Play*, kao tek naslovne pesme nekadašnjih art-rokerskih, pretencioznih koncept-albuma.

Pažljivu dramaturgiju koncerta dopunjavaju snimljene poruke najstarijih živih članova, a tokom pauze emitovane su verzije pesama JT koje nisu izvođene te večeri. Tzv. folk-razdoblje benda (i priliku da IA prebira po akustičnoj gitari) predstavljaju *Songs From The Wood*, predbožićna *Ring Out, Solstice Bells* i *Heavy Horses*, a oduvek veliki zastupnik engleske tradicije Anderson je uvrstio i *Pastime With Good Company* koju je kralj Henry Mk. 8 napisao početkom 16. veka. Sviranje flaute je upečatljivo, IA ne gubi dah u dugim deonicama ni pri kretanju; štaviše, iako teatralan tek u tragovima (kao poboljšana verzija N. Milosavljevića / Galija), nije više mahniti frulaš ali očito u odličnoj fizičkoj formi. Nema duvačkih egzibicija po R.R. Kirku kao uzoru, no na par sekundi uspe s pozom poremećenog flaminga. Ipak, glas mu podbacuje, u od izvornog značenja ispražnjenoj Too Old... to teško prikrivaju i prateći vokali ostalih muzičara. Dotle napadno sinhronizovan sa sopstvenim arhivskim snimcima na platnu, IA u finalu dobija i vokalnu pomoć od glumaca s ekrana – što mu je 2015. uspelo s JT *The Rock Opera* by IA, za koju je stihove starih pesama prilagodio priči o Džetro Talu (1674–1741), engleskom reformatoru poljoprivrede.

Dotle su prigodne poruke preuzeli hevi-metalci (Maiden, Leppard, Guns...) navodno odrasli na progresivnom roku JT. Nije čudo da je preovlađujući zvuk ove turneje zapravo suvišni, hard-stadionski 'odbojnik' pozne faze JT; retko kad je ekscentrik poput Ijana Andersona opstao tako komercijalan toliko dugo, a ovo je cena prilagođavanja. *My God* uvukao nas je u remek-delo Aqualung (LP '71) čija je moćna naslovna pesma završila program u takoreći HM-izdanju. Kao da ste predivni, očuvani drveni pod sa šarama, čvorovima i godovima prekrili jeftinim itisonom od-zida-do-zida. Naravno, publika je bučno oduševljena, a za bis *Locomotive Breath* – jedan od najmoćnijih rokerskih rifova zagušen modernizacijom.

Prodajna prezentacija Lidl-nostalgije se završila, a sam-svoj-najveći-fan IA valjda ne može da stane kao ni voz u poslednjoj pesmi. Ovu turneju prekinuće tek radi redovnih Božić-koncerata po engleskim katedralama (jer je i tako prepakivao JT), već je najavio novi album... ¶

DRAGAN KREMER

Intervju za posao

5 saveta za dobar utisak

1. Priprema, priprema, priprema
Znamo da ste ovo čuli mnogo puta, ali "vežba stvara majstora". Upoznajte se sa radom željenog poslodavca: pripremite se za razgovor – raspitajte se kuda idete, pogledajte sajt i dostupne informacije o kompaniji. Iskoristite zvanične, dostupne podatke, ali i one koje vam mogu dati prijatelji, poznanici, rođaci.

2. Lično predstavljanje
Izložite svoje relevantno znanje, radno iskustvo ako ga imate, dodatne obuke – sumirajte ono što "nudite", a što je merodavno za poziciju za koju konkurišete.

3. Elan
Pokažite entuzijazam i želju za učenjem i sticanjem znanja – i vi biste radije sarađivali sa kolegom koji ima pozitivnu energiju i volju da se usavršava.

4. Obucite se prikladno kompaniji u koju idete na razgovor
Garderoba možda nije ključna, ali svakako je odraz profesionalizma.

5. Očekivanja vezana za uslove rada i platu
Pripremite odgovore na ova pitanja, ona su gotovo obavezni deo svakog ozbiljnog razgovora i očekuje se da imate sopstveni stav. Vratite se na prvi savet, pripremu; ako već unapred znate raspon plata, to vam daje prednost u procenama.

A u međuvremenu, dok čekate da telefon zazvoni, edukujte se i učite. Pronađite besplatne programe edukacije ili prakse – posetite portal Coca-Cola mladima *www.coca-colamladima.rs* i pronađite program koji odgovara vašem nivou obrazovanja, ambicijama i interesovanjima. Ukoliko imate između 18 i 30 godina, jedan od 4 programa je upravo za vas. Sjajna prilika koju pruža Coca-Cola sistem u Srbiji – iskoristite je!

Turska:
Slučaj Džemala Kašogija

PRETERALI

Problem sa nestalim licima je u tome što ih nema. Ako vam to zvuči banalno, pitajte policajce koji se time bave. Njima je svaki – i najmanji – trag značajan, jer ukazuje da nestalog lica ipak negde ima. Ali, kad neko nestane tako što uđe u zgradu i iz nje više nikada ne izađe, to postaje ozbiljan problem. Pogotovo ako je ta zgrada saudijski konzulat u Turskoj, a nestali američki državljanin

Džemal Kašogi, novinar vašingtonskog "Posta" i – što je ovde važno, inače ko zna kako bi se stvar razvijala – američki državljanin saudijskog porekla, ušao je 2. oktobra u zgradu saudijskog konzulata u Istanbulu da izvadi neke papire koji su mu trebali za predstojeće venčanje (navodno potvrdu da je razveden). Više nikada nije izašao, barem ne živ, mada ni to još ne znamo.

Iz toga je, naravno, nastao poveliki problem, čak skandal, što je razumljivo. Kašogi je bio veoma kritički nastrojen prema režimu i kraljevskoj porodici Sauda i o njima je pisao za "Post", zbog čega je morao da emigrira u SAD. Trebalo je da razmisli kad je ulazio mečki na rupu, znajući saudijske navike i sistem vrednosti, da tako kažemo; da nekoga upozori da ga čeka i digne uzbunu posle nekog vremena itd.

Sada je, međutim, kasno za takva razmatranja. Čovek je ušao u zgradu i iz nje nije izašao. Kako kaže Džozef Heler u *Kvaki 22* – "nestali su ga" (kao i onog nepodobnog pilota Danbara).

UĐEŠ I NESTANEŠ

Nije Kašogi prvi koga su "nestali". Ima Hulio Kortasar jednu kratku priču o dosadnoj birokratskoj kancelariji, gde činovnici natenane pijuckaju kafu i gde povremeno uđe stranka koja nikad više ne izađe i sve ostaje dosadno birokratski, uz kaficu i priče o sportu. Kortasar, kao sjajan pisac, naravno ne ulazi u detalje; dovoljno je da stranka nije izašla – nikad. Ko imalo nešto zna o Južnoj Americi, objašnjenje mu ne treba.

Svojevremeno, nekad davno, čuo sam legendu koja kruži po Ulici Kneza Miloša: u jednoj našoj ambasadi bilo je nekada davno došlo do curenja informacija. Osumnjičen je jedan zaposleni i rešili su da ga "nestanu". Ubili su ga i smislili da ga istope u kiselini u kadi, negde u podrumu. Sve je to bilo lepo i fino, ali amaterski: trajalo je nedeljama i smrdelo do neba dok čovek nije iscurio u kanalizaciju. Posle je ispalo da nije on odavao informacije, nego kolega koji je pobegao, zatražio i dobio azil u prijateljskoj stranoj sili.

U ISPITIVANJU

NESTAO:
Džemal Kašogi;
Saudijski konzulat ispred koga je poslednji put viđen živ;
protest za Kašogija
Fotografije: AP

BEZBEDNOSNE KAMERE

Nego, vratimo se mi Kašogiju koga su pokušali da "nestanu". Izgleda da im nije uspelo baš do kraja. Naime, njegova verenica i kolege iz "Posta" digli su žestoku galamu, a ni turskim vlastima nije nikako bilo svejedno. Čovek je, između ostalog, bio i državljanin SAD, a oni ne vole kad im državljane ubijaju (setite se braće Bitići).

Počelo je natezanje prvo između Turske i Saudijske Arabije: Turci su tražili ulazak u konzulat, a Saudijci su tvrdili da nemaju pojma o čemu je reč, da je čovek izašao uredno sa svojim papirima itd. Problem su bili snimci bezbednosnih kamera CCTV sistema oko i u konzulatu kojih su se Turci nekako dokopali (Vidi "Navigator" o slučaju Kašogi na 61. strani). Turci su kasnije ustvrdili da imaju i audio-snimke iz kojih se dade neosporno zaključiti da je Kašogi u zgradi konzulata i ubijen.

Odakle to Turcima – ne zna se, niti će oni ikada priznati, ali po svemu sudeći, oni su taj konzulat špijunirali dosta dugo i pažljivo. To nije čudno, jer je Saudijska Arabija notorni snabdevač naoružanjem i vojnom opremom čitavog niza terorističkih organizacija na Bliskom istoku.

INDICIJE I DOKAZI

Posle dve nedelje natezanja, Saudijska Arabija je pristala da mešovita saudijsko-turska policijska radna grupa ipak pregleda konzulat i sve njegove prostorije. Dve nedelje bile bi dovoljne temeljitim operativcima da uklone sve eventualne tragove, pre svega biološke, iz prostorija konzulata. Danas vidimo da uklanjanje tragova – po svemu sudeći – nije bilo dovoljno temeljito: pronađene se nedavno prebojene površine u određenim prostorijama. Da to ide u tom pravcu potvrđeno je – veoma preko volje – i iz Rijada, odakle su procurile poluinformacije da, eto, ipak, izgleda da ima tu nečega.

U utorak 16. oktobra, kada je ovaj broj "Vremena" odlazio u štampu, jedan turski zvaničnik je izjavio da postoje "nepobitni dokazi" da je Kašogi ubijen.

OTELO SE KONTROLI

Ispalo je, ukratko, da su Saudijci iskoristili posetu Kašogija svom konzulatu da mu usput postave i neka pitanja – kad je već tu, na njihovoj teritoriji. Formulacija koja je stigla do javnosti stidljivo govori o "ispitivanju" koje se, valjda, "otelo kontroli".

Ozbiljni operativci, kad već rade ovakve stvari, prvo nabave zdravstveni karton pacijenta, da bi znali ima li kardiovaskularnih problema, na primer, da im se ne desi ovako nešto. Izgleda da se sa ispitivanjem donekle preteralo. Šta je bilo sa onime što je od Džamala Kašogija ostalo, manje je važno: mogli su i ceo leš da iznesu i prebace u Rijad avionom svoje vlade, koji je – uzgred- primećen i snimljen na aerodromu u Istanbulu kritičnih sati.

Sada, kako stvari stoje, Saudijcima neće biti lako; štaviše, našli su se u situaciji krajnje neprijatnoj. Predsednik SAD Donald Tramp ovoga puta se nije tvitnuo, nego je poslao državnog sekretara Majkla Pompea ravno u Rijad, kod kralja Salmana ibn Sauda da porazgovaraju nasamo. Odnosi Vašingtona i Rijada delikatni su ionako. Rijad kupuje ogromne količine naoružanja i vojne opreme od SAD, a deo toga nekako završava kod militantnih islamista raznih vrsta. Ruku na srce, i mi prodajemo Saudijcima, ali oni uvek imaju uredan sertifikat o krajnjem korisniku (tj. njima), pa je stvar legalna – osim što se naše puške M-70 nekako nađu po Siriji i sličnim mestima, u rukama nezgodnih likova.

Šta će Pompeo svršiti u Saudijskoj Arabiji, videćemo za koji dan. Sva je prilika da su Saudijci priterani uza zid ovom nepotrebnom aferom i da će kontrola štete i spasavanje obraza trajati neko vreme i biti složene operacije.

Što se operativne strane tiče, Saudijci su mogli da imaju malo više mašte: da vide kuda se Kašogi kreće i kada; da ga uhvate negde izvan svog konzulata i "ispitaju" tamo; ili da ga srede otrovom kao Skripalje. Ovako je cela Kraljevina Sauda obrukana temeljito i teško. ¶

MILOŠ VASIĆ

Bregzit u irskom ćorsokaku

Sve je manje vremena za sporazumni razvod Velike Britanije i Evropske unije 29. marta 2019. godine. Naročito je škakljivo rešenje za Severnu Irsku nakon Bregzita

Britanskoj premijerki Terezi Mej će na bez imalo optimizma najavljivanoj večeri u okviru "prelomnog" samita EU o Bregzitu u sredu 17. oktobra biti potreban dobar stomak, zaključuje izveštač NBC news.

Pregovaračka koplja su se pred taj samit lomila na 499 kilometara dugoj kontinentalnoj granici između Severne Irske i Republike Irske, umekšanoj sporazumom iz 1998. (*Good Friday Agreement*, potvrđen referendumom), kojim je okončan tridesetogodišnji sukob u Severnoj Irskoj između protestanata, koji čine 48 odsto i katolika koji čine 45 odsto stanovništva.

Kada je u decembru 2017. postignuta načelna saglasnost da režim na kontinentalnoj granici Velike Britanije i Irske ostane onakav kakav je bio do sada, britanska premijerka je nagoveštavala da će ponuditi neko rešenje "bez presedana". "Gardijan" piše da je Velika Britanija predložila "privremeni carinski aranžman" prema kome bi britanske vlasti u Severnoj Irskoj do 2020. carinile robu i naplaćivale PDV po evropskim pravilima, a od 2021. godine bile bi usaglašene zajedničke tarifne politike Britanije i EU – ako do tada ne bude potpisan sveobuhvatni sporazum o slobodnoj trgovini.

Međutim, prema izvorima "Gardijana", Evropska komisija je u finišu neočekivano insistirala na tome da specijalni status Severne Irske bude privremen samo do uspostavljanja njenog trajnog specijalnog statusa, što bi postavilo za London neprihvatljivu carinsku granicu u Irskom moru ne između Severne Irske i Republike Irske, već između britanske Severne Irske i ostatka Velike Britanije.

VETO DABLINA

Tvrd stav pregovarača EU oko Severne Irske mogao bi se objasniti i dizanjem uloga u finišu pregovora, ali i time što se Irska, čije su karte u tim pregovorima jake, nije dala impresionirati nejasnim obećanjima Londona, pa je zapretila da će staviti veto na nastavak pregovora s Velikom Britanijom ako ne bude postignut zadovoljavajući progres potvrđen pisanim garancijama da u Severnoj Irskoj neće biti čvrste granice.

Takav stav, koji je verovatno uslovljen i nacionalnim motivima, ima i svoj ekonomski uzrok. MMF je, naime, objavio predviđanje da bi Irska mogla biti teško pogođena ako bi se sve završilo takozvanim "tvrdim Bregzitom" – stopa njenog ekonomskog rasta mogla bi da bude skresana za 4 odsto.

Ekonomista iz Svetske banke Dejvid Guld u studiji o kritičnim vezama koje promovišu ekonomski rast u Evropi i centralnoj Aziji zaključuje da je Irska među zemljama koje će biti najviše pogođene Bregzitom zbog toga što je njena multidimenzionalna povezanost sa svetom (kroz trgovinu, strane direktne investicije, migracije, telekomunikacije, saobraćaj i druge kanale prenosa znanja i tehnologija) u značajnoj meri išla preko Velike Britanije (vidi tabelu).

OD DŽONSONA DO ŠIN FEJNA

To zatezanje u Britaniji daje šlagvort onima koji smatraju da je od "lošeg dila bolji Bregzit bez kompromisa".

Bivši ministar spoljnih poslova Boris Džonson, koji je u julu podneo ostavku zbog neslaganja s premijerkinim konceptom Bregzita, pisao je u autorskom tekstu u "Dejli telegrafu" da bi rešenje o privremenom specijalnom statusu Severne Irske sigurno bilo odbačeno jer bi predstavljalo promenu ustavnog aranžmana Velike Britanije. On naglašava da premijerkin *Chequers plan*, nazvan tako zato što je sastavljen u rezidenciji britanskih premijera u palati *Chequers*, vodi ka tome da Britanija praktično ostane u carinskoj uniji sa EU i na jedinstvenom evropskom tržištu, što, po njegovom mišljenju, predstavlja ismevanje projekta zvanog Bregzit.

Spekuliše se ne samo o tome da od ishoda pregovora o Bregzitu zavisi sudbina kabineta u ulici Dauning broj 10, već se pominju i mogući neprijatniji ishodi. Neki konzervativni političari iz Škotske su čak upozoravali da može doći do pobune ako se uspostavi novi presedan u vidu specijalnog statusa Severne Irske.

Čini se da škotski nacionalisti oživljavaju ideju o novom referendumu za čije je raspisivanje škotski parlament u martu 2017. ovlastio škotsku vladu, ali britanski parlament i vlada tu inicijativu nisu odobrili, verovatno se oslanjajući na činjenicu da se na referendumu o nezavisnosti 2014. godine 55,3 odsto Škota opredelilo za ostanak u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Nakon što se na referendumu o Bregzitu 2016. većina od 62 odsto Škota opredelila za ostanak Britanije u EU, govorilo se i o mogućnosti da se Škotska otcepi i tako ostane članica EU, ali nije verovatno da je takve pretenzije evropska strana ohrabrivala, s obzirom na to da pojedine članice imaju separatističke glavobolje (kao Španija s Katalonijom).

U PROCEPU: Britanska premijerka Tereza Mej
Foto: AP

Demokratska unionistička partija od koje zavisi opstanak koalicione vlade Tereze Mej, oštro se usprotivila "solomonskom rešenju", kako su pojedinci nazvali privremeni specijalni status Severne Irske, uz tvrdnju da se time omogućuje "puzajući irski separatizam".

Na drugom polu, neki pripadnici Šin Fejna nagoveštavaju da će tražiti da se u Severnoj Irskoj raspiše referendum o otcepljenju od Velike Britanije ako se ne postigne sporazum o "mekoj granici". BBC, pak, citira funkcionere Šin Fejna koji kažu da je za njih borba protiv "tvrdog Bregzita" sada veći prioritet od borbe za ujedinjenu Irsku – za koju je, kako izgleda, Bregzit pojačao njihove argumente.

Politički komentator iz Belfasta Alek Kejn konstatuje da se perspektiva irskog ujedinjenja javlja jednom u životu, te da Šin Fejn zna da mu se može ukazati mogućnost koja se u dugom periodu neće ukazati ponovo.

ZONA SLOBODNOG KRETANJA IZ 1923.:

Britanija je devedesetih godina prošlog veka težnju Iraca ka nacionalnoj nezavisnosti najpre pokušala da reši takozvanom devolucijom – proširivanjem autonomije ili samouprave kakvu sada u Britaniji imaju Škotska, Vels i Severna Irska. Pošto probritanski protestanti u Severnoj Irskoj nisu hteli da pristanu da njima upravlja Dablin, osnovana su dva parlamenta – za severnu i za južnu Irsku, ali irski nacionalisti su nastavili borbu za nezavisnost.

Kada je nakon trogodišnjeg rata za nezavisnost Irske Britanija priznala poraz i Anglo-irskim ugovorom 1922. južnu Irsku nasledila Irska Slobodna Država, 1923. je uspostavljena "zona slobodnog kretanja". Nije bilo obaveze da se pokazuju pasoši na granici u Alsteru ("Zemlja kralja Julajda", kako Irci zovu severni deo svog ostrva čijih je tri okruga pripalo Irskoj, a šest Britaniji). Bila je to neka vrsta preteče Šengenskog ugovora kakav je u EU potpisan 1985.

To je veoma komplikovana, 499 kilometara duga granica sa oko 300 prelaza, koja prolazi kroz pojedina mesta i preseca prirodne komunikacije. Ljudi u pograničnim područjima često su morali da prelaze granicu po nekoliko puta da bi obavili svakodnevne aktivnosti.

Uprkos sporazumu o zoni slobodnog kretanja transfer roba preko te granice nije bio nesmetan – utvrđeni su carinski kontrolni punktovi jer su uvedene tarife na poljoprivredne proizvode, ugalj i čelik. Taj trgovinski rat okončan je 1936. godine.

Zona slobodnog kretanja je ukinuta na početku Drugog svetskog rata, tokom koga je Republika Irska bila neutralna. Bivša zona slobodnog kretanja pretvorila se u zonu ratnog šverca.

STRAH OD NOVIH SUKOBA

Kada je 1969. eskaliralo nasilje u Severnoj Irskoj, angažovane su britanske trupe koje su masakrom nazvanim "Krvava nedelja" 1972. više rasplamsale požar nego što su ga ugasile. Radi sprečavanja šverca oružja vojska je kontrolisala saobraćaj i glavne punktove, zatvorila manje granične prelaze i porušila neke mostove.

Kontrola granice nastavljena je i nakon što su se Republika Irska i Velika Britanija 1973. istovremeno pridružile Evropskoj ekonomskoj zajednici. Ukinuta je tek nakon otvaranja jedinstvenog evropskog tržišta u januaru 1993. Ta granica, koju ni jedna ni druga država nikada nisu precizno obeležile, trenutno je nevidljiva, na putevima na nju ukazuju samo obaveštenja da su od te i te tačke ograničenja brzine izražena u miljama na sat. Verovanje da je brisanje te granice, uz aranžman o podeli vlasti, 1998. uticalo na prekid oružanih sukoba, sada zamenjuje bojazan da bi po izlasku Velike Britanije iz EU i uspostavljanjem "čvrste" granice moglo opet da se rasplamsa nasilje u Severnoj Irskoj, u kojoj još uvek postoje zidovi koji razdvajaju katoličke od protestantskih kvartova i murali koji svedoče o negovanju suprotstavljenih sećanja na "neprilike", kako tamo eufemistički nazivaju onih 30 godina građanskog rata tokom koga je život izgubilo 3.600 ljudi, a bilo utamničeno 30.000. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Koje su zemlje Evrope i centralne Azije najviše, a koje najmanje pogođene Bregzitom

Tabela prikazuje kako na ukupnu povezanost zemalja Evrope i Centralne Azije utiče pretpostavljenih 10 odsto smanjenja svih tokova iz Velike Britanije u drugih 27 zemalja EU. Najmanje osetljive su zemlje sa veoma visokim nivoom i zemlje sa veoma niskim nivoom povezanosti. Prve lakše mogu naći alternativna izvozna tržišta ili izvore finansiranja, a druge ostaju izolovane i lišene razvojnih potencijala koje donosi multidimenzionalna povezanost.

Procenat smanjenja multidimenzionalne povezanosti

Najviše pogođene	%	Najmanje pogođene	%
Velika Britanija	-3,46864	Gruzija	-0,00105
Malta	-1,35494	Kazahstan	-0,00109
Irska	-1,05116	Azerbejdžan	-0,00141
Kipar	-0,76504	Jermenija	-0,00153
Luksemburg	-0,70449	Tadžikistan	-0,00194
Holandija	-0,65897	Kirgistan	-0,00234
Belgija	-0,57851	Albanija	-0,00456
Švedska	-0,30127	Bugarska	-0,00459
Španija	-0,30023	Makedonija	-0,00623
Danska	-0,28094	Letonija	-0,00796

IZVOR: CRITICAL CONNECTIONS PROMOTING ECONOMIC GROWTH AND RESILIENCE IN EUROPE AND CENTRAL ASIA, WORLD BANK GROUP, 2018.

Balistički razvod

Kada veštinom astronauta ili izdržljivošću tehnike svemirski incidenti prođu bez ljudskih žrtava, onda izostane dramatično izveštavanje svetskih medija. Utoliko jasnije se u nizu tihih ekonomskih i političkih posledica, do kojih jedna takva nezgoda može da dovede, vidi veličina izazova koju svemirska putovanja predstavljaju i za najbogatije zemlje.

Prošle nedelje su američki astronaut Nik Hejg i ruski kosmonaut Aleksej Ovčinin prinudno iskočili iz ruske rakete Sojuz u orbitu i uspešno se prizemljili, ali je time možda prizemljen i čitav Sojuz program. A sa potencijalnim gašenjem ovog programa dovedena je u pitanje ne samo jedina aktivna transportna veza sa Međunarodnom svemirskom stanicom, nego i jedina još uvek živa saradnja SAD i Ruske Federacije.

Prema informacijama koje su saopštili iz Nacionalne administracije za svemir i astronautiku (mnogo poznatije po akronimu NASA), ali i iz ruske novinske agencije Tas, misija Sojuz MS10 nije bila uspešna, ali su putnici živi i otputovali u Moskvu, dok astronauti koji se trenutno i dalje nalaze na Međunarodnoj svemirskoj stanici (ISS) nisu ugroženi. Na stanici još uvek ima dovoljno zaliha hrane i drugih potrepština.

Sojuz se, naime, redovno koristi za snabdevanje stanice, ali i za zamenu astronauta koji unutar misija borave u proseku oko pola godine. Sa gašenjem programa spejs-šatlova SAD od 2011. godine nemaju sopstveni aktivan program za transport astronauta u orbitu i danas se praktično oslanjaju samo na relativno jednostavne, ali pouzdane ruske rakete.

Prošlonedeljni incident otvorio je brojna pitanja. Zamenik premijera Ruske Federacije Jurij Borisov istog dana je medijima obznanio da je program Sojuz suspendovan dok se ne ustanove uzroci nezgode. Na pitanja novinara da li će to dodatno ohladiti odnose SAD i Rusije, Borisov je izjavio da ne veruje, ali i da se nada da neće. U planu su bila još tri lansiranja u okviru takozvanog Sojuz programa u generaciji MS, koji je započeo 2016. godine: jedno lansiranje u decembru ove godine i dva naredne, u martu i septembru. Sva lansiranja su planirana sa kosmodroma u Bajkonuru u Kazahstanu, odakle rakete Sojuz poleću.

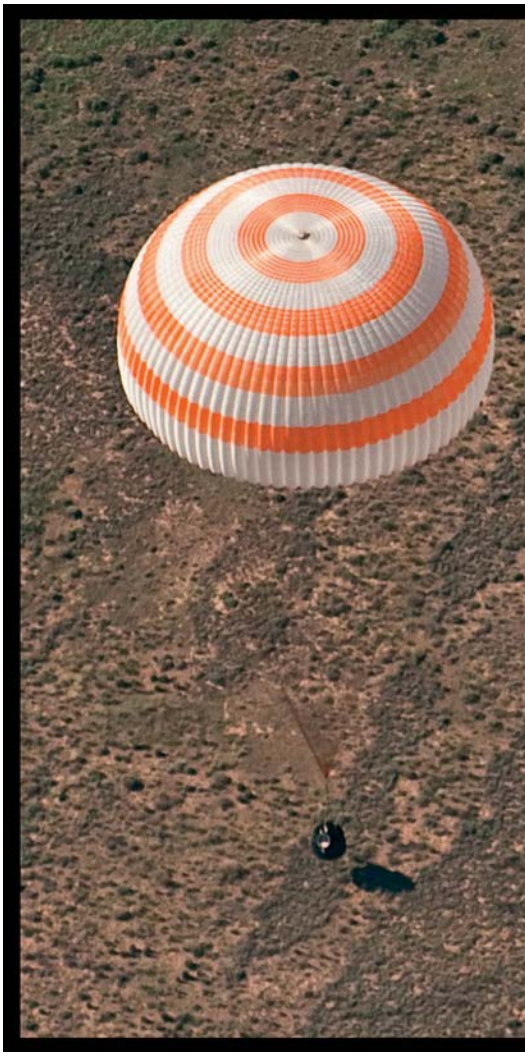
PUT KA NEBU

Incident se dogodio 11. oktobra, u 114. sekundi leta od Bajkonura do Međunarodne svemirske stanice. Misija je počela u 8 sati i 40 minuta po lokalnom vremenu, ali živi prenos poletanja prošlog četvrtka nije dugo trajao i već u 90. sekundi bilo je jasno da nešto nije u redu. Kasnije će ruska svemirska agencija Roskosmos objaviti da je ustanovljeno kako je došlo do problema u separaciji izbačenih rezervoara rakete i do dezintegracije donje strane drugog dela rakete. Snimci iz kabine Sojuza jasno pokazuju da su i astronauti osetili udar.

Nakon toga se uključio sistem za automatsko katapultiranje. Ovakav sistem se na ruske rakete ugrađuje gotovo od samog početka sovjetskog kosmičkog programa 1962. godine. Ustaljeno se smatra da katapult sa padobranom ne može da bude ni od kakve koristi pri incidentu tokom prvih 20 sekundi od poletanja, ali da potom, u nižim fazama poletanja, može da spase život putnika u Sojuzu. Pokazalo se da je zaista tako.

Izbačeni u atmosferu u kapsuli, astronauti su doživeli više nego neprijatan "balistički" pad. Padali su pod izuzetno oštrim uglom i izdržali veliku silu pri padu. No, ubrzo su sleteli na udaljenosti od oko 400 kilometara istočno od Bajkonura. Roskosmos, a potom i NASA ubrzo su saopštili da su spasilački timovi pronašli Hejga i Ovčinina, da su živi i u dobrom stanju. Nakon incidenta astronaut i kosmonaut su upućeni u Moskvu na ispitivanje.

Ove vesti još nisu bile ni objavljene, a već se u zapadnim medijima raspravljalo o trenutnom stanju ruske industrije i njenoj sposobnosti da održi standarde iz prošlosti, uz, naravno, još uvek neprikosnoveni stav da je Sojuz najbolja raspoloživa raketa za slanje ljudi u orbitu. Opšta je ocena analitičara da će incident uticati na dalju saradnju SAD i Rusije u kosmičkom programu.

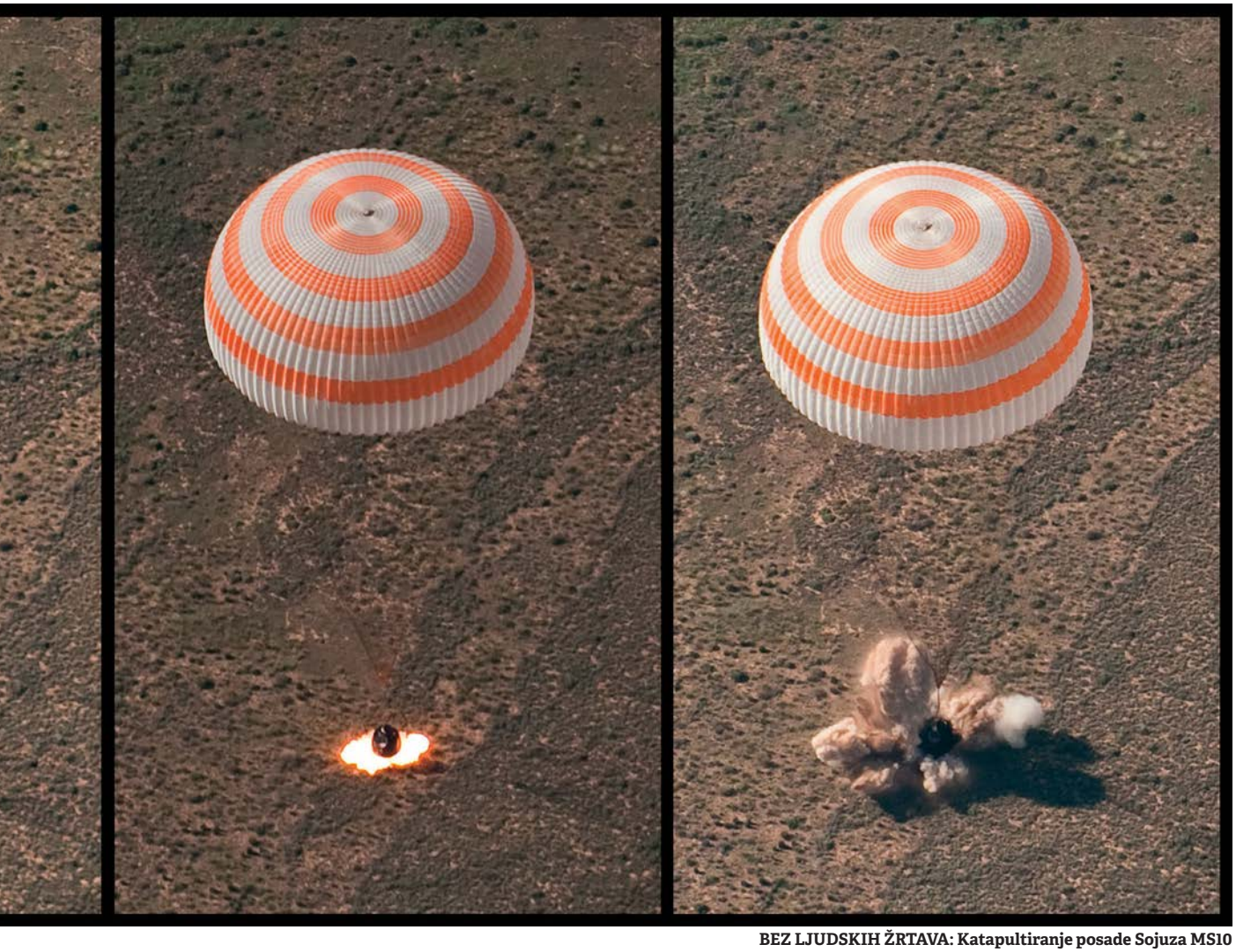

STAR, ALI POUZDAN

Tokom poslednjih godina Amerika ubrzano razvija sopstvene, nove, američke bustere i tu se oslanja na privatne kompanije SpejsX i Boing. No, ovaj program je pre svega motivisan letovima na Mars a ne samo zamenom posada i opreme na ISS-u, budući da se to sasvim ekonomično može izvoditi Sojuzom.

Sojuz je korišćen u više misija nego ijedan drugi svemirski brod. Mada izrazito neudoban, na šta se danas žale broj-

Nakon prošlonedeljnog incidenta sa svemirskom letelicom Sojuz dovedena je u pitanje ne samo jedina aktivna transportna veza Zemlje sa Međunarodnom svemirskom stanicom, nego i jedina još uvek živa saradnja SAD i Ruske Federacije

BEZ LJUDSKIH ŽRTAVA: Katapultiranje posade Sojuza MS10
Foto: NASA / Bill Ingalls

ni astronauti, Sojuz je neverovatno pouzdan. Čak je i dizajn kineske letelice Šenzou inspirisan Sojuzom. Prethodno je sa Sojuzom zabeleženo samo nekoliko incidenata, 1967. godine kad je poginuo ruski kosmonaut pri previše oštrom sletanju i potom 1971. kad su se dva kosmonauta ugušila zbog nepravilnog povezivanja sa modulom u orbiti.

Letelicu Sojuz, što znači savez, konstruisao je Sergej Koroljov još sredinom šezdesetih godina 20. veka, a prvi Sojuz poleteo je 28. decembra 1966. godine. Letelica se lansirala istoimenom raketom kojom je prethodno u orbitu bio lansiran Sputnjik. Prvobitno je Sojuz bio namenjen za let do Meseca, ali kad su Sovjeti odustali od tog programa, počeo je da se koristi za druge misije, isprva kao transport do stanice Mir, a danas kao jedina veza sa ISS.

ZAJEDNIČKA ORBITA

Međunarodna svemirska stanica je ljudska naseobina u svemiru koju su izgradili i neprekidno je održavaju astronauti iz šest svemirskih agencija: SAD, Ruske Federacije, Evrope, Brazila, Kanade i Japana. Stanica, sačinjena od brojnih modula, predstavlja dom na nebu dimenzija 110 × 90 × 30 metara koji oko Zemlje obiđe za 90 minuta. Nalazi se u niskoj orbiti oko Zemlje, na visini od 360 kilometara, pri čemu se ova visina menja i do nekoliko kilometara, ali se i stalno koriguje – mada izuzetno retka atmosfera na ovoj visini usporava ISS i snižava njenu orbitu. Dok se stanica gradila, do 2011. godine, astronauti su transportovani američkim spejs-šatlom, sve dok on nije otišao u penziju.

Mada se sa Zemlje danas obavi na desetine i stotine poletanja raketa, one mahom nose sonde, opremu i satelite, dok je za transport ljudi, a to znači put u dva smera, nužno imati posebne letelice. Kada je u ranu zoru, 21. jula 2011. godine, pilot Daglas Harli aktivirao crveno-beli "padobran" za kočenje, poslednji spejs-šatl u upotrebi Atlantis spustio je nos i dodirnuo dugu pistu kosmičkog centra "Kenedi" na Floridi. "Misija je završena, Hjustone," javio se preko radija komandant Kristofer Ferguson, čime je bilo završeno »

LIFT U KOSMOS:
Ruska raketa Sojuz

dvanaesto putovanje Atlantisa do ISS-a, ali i čitava epoha svemirskog taksija koja je trajala punih 30 godina.

PROJEKAT APOLO-SOJUZ

Šatlovi su, kao simbol novog iskoraka u osvajanju svemirske tehnologije, za to vreme obavili čak 135 misija. Prvi šatl "Kolumbija" je poleteo 12. aprila 1981; velike nade su polagane u letelicu koja bi kao avion mogla da se koristi u više misija i da se nakon leta u kosmos vrati kući. Uz brojne uspone i padove u razvoju programa, kao i dve velike katastrofe, NASA je početkom ove decenije trajno ukinula taj orbitalni program, a uzroci su, pre svega, vezani za dve velike tragedije. Drugi u floti šatlova, "Čelindžer", doživeo je veliku katastrofu 1986. kada je pri poletanju eksplodirao, dok je "Kolumbija" pala pri sletanju 2003. godine.

Već nakon "Kolumbije", SAD su počele pregovore sa Rusijom o saradnji i korišćenju Sojuza, koji se isprva činio kao dobra, a kasnije kao jedina moguća alternativa šatlu. Uobičajeno se smatra da je svemirska trka počela lansiranjem Sputnjika 1957. godine, a okončala se dve decenije kasnije 15. jula 1975. Tada je lansiran takozvani Apolo-Sojuz test projekat (ASTP), prva združena američka i sovjetska misija. Njen cilj je bio pre svega simboličan i predstavljao je temelj saradnje koja je počela pre konačnog završetka Hladnog rata i koja će se razvijati narednih četrdeset godina. Zahvaljujući tome američki i ruski astronauti su sarađivali u brojnim misijama, da bi najveći zajednički uspeh bez sumnje bio ISS.

PUT DOLE

Stvari su se i u svemiru pogoršale od 2014. godine, nakon što se situacija u Ukrajini zakomplikovala, a za koju Sjedinjene Američke Države i dalje drže odgovornom Rusiju i njenog predsednika Vladimira Putina. Uz druge diplomatske inicijative, tokom odvajanja Krima, a potom i sukoba na istoku Ukrajine, američka administracija počela je da istražuje načine na koje bi mogla da uvede što efikasnije sankcije Ruskoj Federaciji.

NASA je tokom oštrih diplomatskih sukoba koji su tinjali i buktali prethodnih pet godina, uglavnom saopštavala da se njena saradnja odvija po planu i da je sa "Rusijom sve normalno". Obe strane danas tako mnogo zavise od uzajamne pomoći i podrške kako mnogi svemirski programi ne bi bili sasvim obustavljeni, tako da ljudima unutar svemirskih agencija nimalo ne pogoduje što je saradnja dve države prestala praktično u svim drugim oblastima. Prekid saradnje SAD sa Rusijom bi trenutnu posadu na ISS-u izložio bukvalno smrtnoj opasnosti, a višedecenijski projekat bi propao.

U narednim godinama se pokazalo da američke sankcije ipak obuhvataju i saradnju sa ruskom agencijom Roskomos. Naime, iz NASA je tokom 2014. procureo interni memorandum koji je upućen zaposlenima i koji osvetljava vrlo jasan stav da se "saradnja sa Rusijom prekida". Tada je američka vlada odlučila da se suspenduju svi kontakti NASA sa predstavnicima Vlade Rusije, osim kad je aktivnost posebno izuzeta. Tako se saradnja svela samo na one oblasti u kojoj SAD od Ruske Federacije direktno zavise, a to je neprevaziđeni Sojuz program.

RAZVOD NIJE OPCIJA

Pokazalo se da procene tvrdolinijaša među američkim analitičarima kako će Putin sa svoje strane sasvim prekinuti slanje američkih astronauta Sojuzom, uz kovertiranu ocenu da je to "egomanijački", neosnovane. Američki veterani u svemirskom programu su odmah govorili da "razvod nije opcija" i pokazalo se da su u pravu. Sa druge strane, Roskosmos, mada mu je komunikacija sa NASA ograničena, zavisi od finansijskog udela Amerike u zajedničkom programu koji iznosi 71 milion dolara koliko NASA plaća za svakog transportovanog astronauta.

Kao i Amerika, Rusija je i sama investirala mnogo u ISS i malo kome se mogla učiniti održiva strategija da se napusti ceo program jer stvari na zemlji nisu dobre. Do sada je na Međunarodnoj stanici boravilo četrdesetak posada i ona predstavlja najživlji svemirski program koji čovečanstvo trenutno ima, ali i osnov za gotovo sve naredne svemirske poduhvate koji uključuju ljude.

Tako je uspostavljena sadašnja ravnoteža saradnje, koja je uspela da preživi dugu brakorazvodnu parnicu. Pokazaće se da ni posle promene administracije u Vašingtonu stvari dole nisu postale mnogo bolje, pa će, polako, Sojuz i ISS ostati poslednja konkretna stvar oko koje Amerikanci i Rusi kontinuirano sarađuju – poput dece o kojoj razvedeni roditelji ne prekidaju brigu. Jedno dete, međutim, sada je palo na Zemlju. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Grlom u jabuke

Sumnje da je saudijski novinar i disident Džamal Kašogi mučen i ubijen u saudijskom konzulatu u Istanbulu, gde je najavljen došao po lična dokumenta, od početka su se temeljile na takozvanoj nosivoj tehnologiji (wearable tech).

Pred ulazak u konzulat Kašogi je verenici, Turkinji, predao svoj ajfon budući da je unošenje telefona u diplomatske prostorije nepoželjno u celom svetu, jer se smatra potencijalnim špijunskim alatom. Ali, Kašogi je na ruci nosio epl voč, digitalni ručni sat sinhronizovan sa telefonom, barem tako tvrde izvori iz turskih istražnih organa. Ne samo to, nego je uključio i snimanje. Tvrdnje iz istrage da su ga saudijski agenti u diplomatskim prostorijama najpre mučili, potom ubili i raskomadali kako bi ga izneli u torbama kao diplomatsku poštu, istog dana odnesenu u Saudijsku Arabiju, bazirane su na snimcima sa tog ručnog sata.

Odmah su se pojavile i kontra sumnje. Eplov sat koji je Kašogi nosio može da snima i da se sinhronizije sa ajfonom, blutut vezom, ali udaljenost između aparata ne sme biti veća od petnaestak metara, i to ako između njih nema prepreka, a ovde ih je bilo dosta, pre svega debelih zidova. Sat ima vajfaj pristup i LTE vezu, dakle, povezuje se i sam na mrežu kao svaki mobilni telefon, samo taj Eplov servis nije dostupan u Turskoj. Eksperti zato sumnjaju da je policijska verzija tačna, zapravo misle da Turska tako želi da zamaskira mogućnost da je saudijski konzulat u Istanbulu ilegalno ozvučen.

Zvanična verzija je, dakle, malo verovatna, ali ne i nemoguća. Najpre, epl voč je mogao biti samo maska za mnogo moćniji uređaj smešten unutra, ako ćemo da idemo u "džemsbondovskom" pravcu. Druga mogućnost je da su se telefon i sat povezali kada je Kašogijevo telo (i sve druge lične stvari) iznošeno iz konzulata. Verenica ga je ispred čekala (sa uključenim ajfonom) do posle ponoći mada joj je on rekao da digne uzbunu ako ga ne bude za četiri sata. A ušao je oko podne.

Konačno, bilo da je nosio običan ili "dorađeni" epl voč, Kašogi je svakako znao da ne sme da ga skine, bukvalno ni za živu glavu. Ako je sa satom ušao u konzulat, a sata više nema ni na jednoj mreži, dok se Saudijci kunu da je "brzo izašao", onda je i sudbina nosioca sata veoma upitna, da se blago izrazimo. Po jednoj verziji, saudijski agenti su shvatili šta on ima na ruci i sat su odmah uništili.

Šta god da se pokaže kao tačno, jasno je da će nosiva tehnologija u budućnosti biti sve veći saveznik istraga. Ne samo mobilni telefoni, koji su prva stvar koja se proverava, već razne pametne narukvice, satovi, prstenje, pa sve do tehnologije koju nosimo u telu kako bi kontrolisala neke procese i obaveštavala nas o životnim funkcijama. Epl voč, na primer, prati rad srca, beleži uzbuđenje (ubrzani rad) i slične abnormalnosti. Već ti podaci dovoljni su da se utvrdi šta se događalo sa nekom osobom i korišćeni su u nekoliko istraga u SAD.

Za razliku od tela koje se možda i može uspešno sakriti, nosiva tehnologija uporno javlja gde se nalazi i spremna je da "ispriča" šta je zabeležila u poslednjih minutima nečijeg života. Kao crna kutija u avionu. Eto novog izazova za scenariste trilera, ali i kriminalce, obične i državne, i njihove hakere. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Klavir

Kada se *taj* plakat pojavio na tabli ispred bioskopa, mama je obećala da će me voditi da gledamo; danima sam iščekivala projekciju. Devojka na platnu zvala se Anastasija, imala je crvenu kosu do ramena, avijatičarsku kapu i nije znala da se preziva Romanov. Kada je bila mala, baka joj je poklonila okruglu muzičku kutiju sa zelenim poklopcem. U njoj su na melodiju "Jednom u decembru" plesale figurice poslednjeg ruskog cara Nikolaja II i njegove supruge Aleksandre Fjodorovne. Te zime, dok je vatra pucketala u našem šporetu na drva, mama me je umotavala u gnezdo (to je kad sednem u ćošak ugaone garniture, a ona me celu spakuje u ćebe) i pokazivala mi fotografije i razglednice koje je donela sa apsolventske ekskurzije u Sovjetski Savez.

Foto: zhouxuan / *flickr.com*

"Ovo je Ermitaž, dvorac koji smo videle u bioskopu", govorila je. Sećam se ogromnog uzbuđenja pri posmisli da mesto iz crtanog filma stvarno postoji. "A ovo je Carsko selo, tu je nekada bila Ćilibarska soba", pričala je dalje mama. "Za vreme Drugog svetskog rata, Rusi su pokušali da razmontiraju sobu i odnesu je da bi je spasli, ali je ćilibar počeo da se raspada, pa su je prelepili tapetama. Nacisti su je našli i premestili u drugi dvorac, a do kraja rata od sobe nije ostalo ništa."

Tada mi je prvi put pokazala i metalnu zelenu kutiju sa psićem na poklopcu, iz koje su ispale ogrlice sa perlama. "Ovo je ruski ćilibar, pravi se od smole. To su one lepljive suzice drveta", govorila je, a ja sam se divila perlama nepravilnog oblika, u boji mešavine javora, meda, sunca i maminih očiju dok uzbuđeno priča o stvarima koje voli.

Od Deda Mraza te sam godine poželela kutiju sa muzikom i nakitom. Kada sam za Novu 1999. godinu raspakovala poklon, pronašla sam baš to: crni koncertni klavir od plastike sa pregradama za nakit ispod poklopca. Na jastučiću za prstenje ležala je balerina u čipkanoj beloj suknji. Podijum je bio okruglo crveno postolje sa dva reda belih spirografskih linija koje su se uvijale ka unutra dok navijam mehanizam i rascvetavale ka spolja dok balerina pleše. Melodiju koju sam čula kada je balerina prvi put zaplesala, kasnije sam uspela da fizički utisnem u sebe tako što sam je zarobila u sopstvenim prstima. "To je *Za Elizu*", rekla je mama. Klavir se uselio u Barbikinu kuću na polici u mojoj sobi, a na proleće smo se balerina, mama i ja sa klavirom preselile u podrum. Zvuke iz spoljnog sveta koji su me plašili prigušivala sam navijanjem muzičke kutije. Dani su prolazili, balerina se vrtela u svom spirografskom krugu, a ja sam svake večeri u kutiju odlagala moje plastično prstenje i barbikine perle za kosu (plavu, žutu i roze).

U jesen 1999, otišli smo kod starog profesora klavira sa kockastim naočarima. Zvao se Jurij, bio je Rus, razočarano me je pogledao kad sam spustila svoju premalenu šaku na dirke i pitao me da li umem da čitam. "Ne umem", rekla sam. "Ti si mnogo mala devčonka. Prvo naučiš čitaš, onda možeš naučiš sviraš", rekao je Jurij. Otvorio je poklopac klavira, tata me je podigao da mogu da vidim, i Jurij je objasnio: "Vidiš, ovde nema mali ljudi koji prave muziku", rekao je i pritisnuo dirku, a čekić je udario o žicu. "Sama praviš muziku, ali prvo moraš porasteš." Obećala sam da hoću. Naučiću i da čitam ako baš moram.

Prvi put sam "svirala" sa Kaćom. Mama me je odvodila na probe hora, dirigentkinja Kaća me stavljala za klavir i učila me da držim ritam. Naučila sam šta je lestvica i da pristisnem štim-ton A kad se Kaća udari zvučnom viljuškom o kost na palcu. Kada sam konačno porasla dovoljno za muzičku školu, za klavirom me je dočekala Jurijeva supruga Tanja. Ona je imala okrugle naočare i blag glas kojim je izgovarala previše okruglo "O", jer je i ona bila Ruskinja. Kada je na prvom času otvorila poklopac klavira, iskusno sam rekla da tu ne žive mali ljudi. Onda mi je Tanja objasnila da u petoj oktavi žive ptice, u kontra oktavi vuk, a subkontra je zona duboke šume u kojoj stanuje medved. Imala sam devet godina i nisam joj poverovala. Tanja mi je pod dlan podmetala pingpong loptice kako bih naučila da zaoblim šaku i pritiskam dirke samo jagodicama. Šaka nikad nije dovoljno porasla, mada se s vremenom rastegla. Zbog toga je povremeno bolelo, svih šest godina.

Sećam se da sam na početku četvrte godine poletela od sreće kada sam u vežbanki pronašla četiri notna lista *Za Elizu*. Temu sam religiozno uvežbavala. Dok sam svirala pratnju na trećoj strani (A malo kroz osam taktova), zahvalno sam mislila na Kaću i smenjivala prste u udarcu: *treći, drugi, prvi; treći drugi, prvi*. Danas umem da odsviram samo jednu stvar. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

РАДОСТ
читања

63.
међународни
београдски
сајам
књига
63rd International
Belgrade Book Fair

21–28. октобар 2018.

الدورة 63 لمعرض بلغراد الدولي للكتاب

Почасни гост
МАРОКО

БЕОГРАДСКИ САЈАМ

Београд
www.beograd.rs

5 GODINA
SERVICE
INCLUSIVE
Zadovoljstvo
u vožnji
SAMO NAPRED.
NOVI BMW X4.
Kakvi god da vas izazovi čekaju na putu, novi BMW X4 ih željno očekuje. Njegov progresivni dizajn i konture nalik na kupe momentalno otkrivaju žeđ za akcijom. A zahvaljujući prvoklasnoj dinamičnosti vožnje, inovativnoj lakoj konstrukciji sa niskim centrom gravitacije, kao i još višem nivou performansi, između vas i vaših odredišta stoji samo jedno, čisto zadovoljstvo u vožnji.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec